

Luke **Saadanii Kaimana'o Kuwai**

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita Luke saadanii. Wuru'u Luke, uruu Gentile na'iki daakataa kapam. Aitapa'o pidan uruu, dobata'o utominpan, na'iki uparada Greek paradan kaimanaiman. Uchi'ikapauzonii da'i apostle Paul tuma ukakuwaatinan dono.

Luke saadan kaarita Theophilus ati'o, na'iki ba'oran Gentilenao ati'o mishidainaouznaa Jesus. Luke aipan mishidainao aitapan mishi'o wuru'u itominapa-kida-kaoz. Tominkaru aipan kawana'ati'o wuru'u Jesus kaawanuz imi'i baara ati kazannaata'o nii ipai pidannao oia'o ai, Jewnao na'iki Gentilenao kapam.

Kaina'a iriba Luke kowaadan aimaakan kida dau'an. Soo Luke kaaritan ida'a karikaonan usaadinpan: angelnao kunuupan dau'u, na'iki taapainao kaznizonao tukapankan dau'u Jesus, ushakan dauna'an; Jesus makon dau'u Tominkaru Dapu iti Upa'inan dono zii; Samaria san kamunanun daua'o; na'iki daonaiora padantan daua'o padaru ida'ati.

Tuukii Luke paradan toriinapa-karu dau'an; Kaimana'o Kuwai konaukii-kida-kaoz dau'an; zunnao kakuda-kaoz dau'an, Jesus na'iki apostlenao kaminka'uapa-kaoz dau'an; mapuraataniinao dau'an; oiainao pidannao dau'an, na'iki Kaimana'o Doronaa dau'an.

Paul saadanii kapam masakauda'u Luke dau'an pakaaritan ida'a, 2 Timothy 4:11 na'iki Philemon 24 ida'a.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadinan 1:1-4

Jesus na'iki John Chikaawunuupauzo shakatan atii ituubarun 1:5–2:52

John Chikaawunuupauzo kaudin-kizi daua'o 3:1-20

Jesus chikaawunu-ka'o na'iki utiwaa-kidapa-ka'o 3:21–4:13

Jesus kaudinan Galilee Baara ii aka 4:14–9:50

Jesus kaudinaan pamakopan dono Jerusalem iti 9:51–19:27

Jesus sha'apatanii kida pazowii-ka'o ua'ii 19:28–22:46

Jesus zaamata-ka'o, na'iki uzowii-ka'o 22:47–23:56

Jesus kadishitan pamawaka-kizi iki, na'iki uaidinan pidannao ati 24:1-49

Jesus na'aka-ka'o aokazi iti 24:50-53

¹ Naobanai Theophilus,

Kaina'a iriba pidannao, saadainao ipai Jesus sha'apatanii kida aimakaan dau'u, na'iki ipai Jesus sha'apata-ka'o dau'an. ² Īsaada

ipai aimakaan, na'apa pakawan waabatan kawan ukowaada-ka'o utukapikinao di'iki, ĩnao tukapainao kidaz ipai aimakaan sha'apan usakadin-kizi iki, na'iki ba'orainao di'iki, kowaadainao kidaz ipai kaiman kida'o usha'apatanii dau'u. ³ Ukau'an naobanai

Theophilus, òdi'itapa kaiman-daun aimakaan wuru'u sha'apata-kariwai kidaz usakadin-kizi iki,

na'iki ãabata kaiman-daun ipai wuru dau'ana'a aimaakan kida sha'apata-kariwaiz. Uruu idi ãaipan ãsaadan pu'atizu kaiman-daun usha'apan kawana'ati manawun. Ipai usakadin-kizi iki, atii utokon iti. ⁴ Õsaadan pu'atizu kaimanaiman, usha'apanum kau'an ãaipan idi puaitapan kaimanaiman, ipai wuru dau'ana'a puabatanii kidaz aimaakan sha'apan.

Angel aidinan Zechariah ati

⁵ Aizii Herod king-tinpan dono na'iki ukazowautapan dono, ipai amazada Judea Baara ii aka. Kaina'a faadaa na'ia'o umashaapan, Zechariah kia'o u'uu. Aizii Zechariah dokoza-daunnao, na'apa kapam faadaa-tinpauzonao pa'idiwaru. Kaina'a faadaa, Abijah kia'o u'uu, uruu tuma'o Zechariah dokoza-daunnao kaudinauzon kotua'a naa. Aizii Zechariah daiaro Elizabeth, faadaa-tinpauzonao kapam oiribanna. ⁶ Kaiman Zechariah na'iki Elizabeth mashaapan Tominkaru awun za'a. Ipai ñizo'atin Tominkaru dyuuzana'iki ukakinaori kida. ⁷ Mazan aonaa Elizabeth kaudanin, usha'apanum kau'an maudanich oroo. Aizii na'apain maskonnaou'u naa oroo, na'iki uruu tunarunaou'u naa kapam.

⁸ Bauda'apa kamoo Zechariah na'iki uminkaudinanna, wuru'u faadaa-tinpainao kidaz zaamata-kao kaudina'o nii Tominkaru Dapu nazo ii. Usha'apanum kau'an Abijah ida'atanpuinao pa'idiwaru faadaanao wuru'u kaudina'oraz

uruu dono. * Uruu idi Zechariah na'iki uminkaudinannao sha'apata'o nii ipai aimaakan, wuru'u faadaanao sha'apatauzonii kidaz Tominkaru ati. ⁹ Aizii faadaanao, kaina'a ĩsha'apatauzonii aimaakan, patukapa-kinaa nii kanoma'o nii aizii kaudin, kawaoda'o nii kaduunu'o Tominkaru ati. Uruu dono Zechariah zaamata-kao. Uruu idi Zechariah morotan naa Tominkaru Dapu iti ukawaoda'anan kaduunu'o shanaribai altar paawa iti, Tominkaru ati. ¹⁰ Aizii kaduunuribai kawaodapa-kao pu'u, pidannao kasaba'ukinan paniba itinapu, na'iki ĩtoriiinpan naa kapam.

¹¹ Upu'a'a naa angel, Tominkaru di'iki'o kaawa'akan Zechariah di'ii. Angel kadishitan altar wuru'u kaduunu'o kawaodapa-kizinaoaz diwa'ora antanapu. ¹² Tuukii Zechariah taria'akan patukapan idi angel. ¹³ Mazan angel kian u'ati, "Zechariah, mana'a putaria'ana'a, Tominkaru abata putoriinpan. Kaudani'o nii pudaiaro, okaudanipan dono daonaiora'o nii odani nii. Pudukota pa'i u'uu John kii. ¹⁴ Aizii ushakan dono tuukia'o nii pukonaukii-kidanuz na'iki ipai ba'orainao pidannao tuukia'o nii kapam ĩkonaukii-kidanuz. ¹⁵ Na'iki umanawunu'o nii pidan uruu, Tominkaru awun za'a. Aonaa kizi pa'i utuzan wine na'iki ma'ozaka'o riwunii. Sariaapa'o nii Kaimana'o Doronaa zaamatan uruu ushakan dono. ¹⁶ Na'iki uru'o nii

* **1:8** Kaina'a iriba faadaanao kaudinauzonao Tominkaru Dapu ii. ĩkaudinani nii batonapa kida. Na'iki ĩkaudinani nii bauda'apa sondii. Uruu dauna'an ba'orainao'u ni'i naa kaudin.

padanata-kida iriba Israelitenaof powaa ati, Naobanai Tominkaru ida'ati. ¹⁷ Na'iki uru'o nii kiwiita Naobanai ua'ati, ma'ozaka'o nii uruu, na'apa'o nii manawun uma'ozakan Elijah kawan, Tominkaru prophetiniz. Na'iki ukaimanadan nii daruinao nyukunuu idainao tuma kida. Na'iki pidannao wuru'u dikintapainao kidaz, utanawatan nii inyukunuu, kaiman kizi'i naa itaitapan padi'itinpan, na'apa izo'atiinao kawan Tominkaru. Na'iki uminziiwa-kidan ni'i naa Tominkaru pidannao nyukunuu, itizo'ati kizi uparadan.”

¹⁸ Sariapa Zechariah kian angel ati, “Kandii ida'ana'o nii mooko itaitapan umishiin wuru'u pukowaadaniaz aimaakan o'ati? Usha'apanum kau'an ogaru tunarunaou'u naa na'iki odaiaro na'apa maskonnaou'u naa kapam.”

¹⁹ Sariapa angel kian u'ati, “Ogaru Gabriel, Tominkaru di'iki'o owa'ati'ikan. Udyuudanii ogaru kowaada'o nii paparadan pu'ati, wuru'u kaimana'oraz kuwai. ²⁰ Mazan aonaa pumishidan okuwaa, wuru'u mishi'oraz nii usha'apan paainaa kawana'ati. Pumamishidakan idi okuwaa, pumaparadanun nii aizii. Ukau'an aona'o nii pukaparadanun, atii okuwaa mishiinan dau'ana'o nii zii pukaparadanun koshan.”

²¹ Upu'a'a naa pidannao zaudapan Zechariah koditan. Itaitapa'azon usha'apanum naa wuru'u umakoditakanuz kadiman. ²² Udauna'an zii ukoditan itida'ati. Mazan aona'a naa uparadan nii. Itaitapa'aka sariapa, Tominkaru tukapa-kidan

† **1:16** Israelitenaof: inao dakota-kariwaiz kapam Jewnao nii.

aimaakan u'ati. Pamaparadanun idi Zechariah tiwaan naa pakakuwaapan ñ'ati paka'u ida'ana'a naa karikaonan.

²³ Uipaian dauna'an ipai pakaudinkiz, ukiwan naa padapu iti. ²⁴ Aonaa ukotua'ikin uruu dauna'an Elizabeth kaudanin naa mishi. Mazan aonaa okoditan padapu iki, atii baka'iauda'u kauzu dauna'an zii okoditan. ²⁵ Uruu idi okian, “Aizii Tominkaru kamunan-kida mishi õgaru. Uruu idi aona'o nii powa'a pidannao dakoopanun.”

Jesus shakatan kowaada-kida-ka

²⁶ Aizii 6 kauzu Elizabeth kaudanin dauna'an, uru'u naa Tominkaru dyuudan angel, Gabriel kia'oraz u'uu, wiizai Nazareth iti, Galilee Baara ia'oraz. ²⁷ Udyuudanuzu na'aka'o nii parada-karu pa'inaiba zun di'iti, Mary kia'o o'uu. Joseph, King David takaan-daunuz, aiapanii oroo na'iki up-ishaani'i naa oroo padaronao ati pamin-mazidan nii.

²⁸ Aizii angel kaawan o'ida'ati, sariapa ukian o'ati, “Kaiman pugaru? Kaina'a Tominkaru putuma, na'iki tuukii ukamunanun pu'ati,” ukian o'ati. ²⁹ Tuukii Mary tarian, na'iki tuukii odi'tinpan ukuwaa dau'u, na'iki tuukii oaitapa'azon na'apa'oram manawun wuru'u ukianuz pa'ati. ³⁰ Mazan angel kian o'ati, “Mary, mana'a putaria'ana'a, aizii Tominkaru kamunanu'uzon pu'ati. ³¹ Ukau'an pukaudanin nii daonaiora idi. Aizii pukaudanipan dono, pudakota pa'i u'uu Jesus kii. ³² Uruu tuubaruo'o nii, na'iki umanawunu'o nii pidan, na'iki udakotakao nii Tominkaru umanawunu'oraz Dani nii.

Na'iki Naobanai Tominkaru zaamatan nii uruu king nii, na'apa kotua'o udokozu-daun King David kawan. ³³ Karikaonanu'o nii uking-tinpan Israelitena'o ati, wuru'u Jacob takaan-daunnaouz, na'iki unaobanai-tinapanuz, aonaa na'apainim nii ukatokon-tinan.”

³⁴ Udauna'an Mary kian angel ati, “Ōgaru pa'ina'o zii zun, aona'o zii daonaiora kiitauzon. Na'apam nii mooko ōkaudanin?”

³⁵ Angel kian o'ati, “Kaimana'o Dorona'o nii wuru'u kaawa'oraz pu'ida'ati, na'iki Tominkaru taan ida'ana'o nii karikaonan pama'ozakan pu'ida'ati, wuru'u pukaudaninuz. Ukau'an pudani, wuru'u kaimana'oraz manawun koraidaonaa, aona'oraz oia'o nii u'ida'a, udakotakao nii Tominkaru Dani. ³⁶ Puaitapa puiriban taoro'o Elizabeth. Pidannao kian aonaa na'apainim nii okaudaniizon. Mazan kai oroo kaudani'i naa, 6 kauzu'u naa. Omaskonnaoun pu'a'a naa padamata, mazan upu'u zii okaudanin. ³⁷ Usha'apanum kau'an Tominkaru ati, aonaa aimaakan kasha'apannan, turuu usha'apatan sha'apa'oram aimaakan, aona'oraz turuu puabatan usha'apata-kao.”

³⁸ Sariapa Mary kian, “Ōgaru Tominkaru poitoruaba. Marii mooko aimaakan sha'apan ō'ati, puparadan kawana'ati,” okian. Udauna'an angel mako'okan naa o'ai.

Mary makon Elizabeth di'iti

³⁹⁻⁴⁰ Kadiman aka udauna'an, uru'u naa Mary makon munapo, midukuo-ta'o wiizai di'iti, Judea Baara ia'oraz. Omakon atii Zechariah dapu

iti. Aizii okaawan sariapa onaubaan Elizabeth. ⁴¹ Mary naubaan pu'u oroo, sariapa Elizabeth abatan paudani dakazatinan patoba nazo ii. Upu'a'a naa Kaimana'o Doronaa kaawan Elizabeth ida'ati. ⁴² Uruu idi Kaimana'o Doronaa aipan ati okian Mary ati diiwa'o ida'an. "Tuukii manawun Tominkaru kaimanan pu'ati, ipai ba'oran zunnao ai. Na'iki kaiman manawun Tominkaru pudani ati, putoba nazo ia'oraz." ⁴³ Okian koshan, "Kandii ni'o pa'an wuru'u kaimana'o manawun aimaakan sha'apanuz õ'ati, wuru'u õnaobanaa daro morowautapanuz õ'ida'ati?" ⁴⁴ Punaubaan pu'u õgaru, sariapa õabatan õdani dakazatinan õtoba nazo ii, ukonaukian idi. ⁴⁵ Konaukia'o nii manawun pugaru, usha'apanum kau'an pumishidan idi wuru'u parada-karuz, na'iki pumishidan idi mishi'o nii umishii-kao wuru'u wanaobanaa kowaada-kidaniaz pu'ati," okian Mary ati.

Mary konaukii-kidan Tominkaru

⁴⁶ Uruu idi Mary kian.

"Tuukii manawun õkonaukii-kidan wanaobanaa.

⁴⁷⁻⁴⁸ Tuukii manawun õnyukunuu konaukian,

Tominkaru õkazannaatapiki nyukunuitapan idi

õgaru,

na'iki ukamunan-kidan idi kowas õgaru, pa-poitoruaba.

Aizii ipai'o nii pidannao diina'iti'i, ãdakotan õgaru konaukiaiba nii.

⁴⁹ Usha'apanum kau'an, Tominkaru ma'ozaka'oraz sha'apatan idi kaimana'oraz manawun aimaakan õ'ati.

Mishi uruu umanawunu'o ukaimanan.

50 Ipai pidannao taapainauz Tominkaru
umanawunu'o nii,
ĩdokozi-daunnao di'iki atii ĩwadaunnao di'iti,
utukapa-kida pakamunanun ĩ'ati.

51 Mishi uruu ma'ozaka'o manawun,
pama'ozakan ida'an ipai uwaataabi'ian pi-
dannao,
wuru'u tuukia'oraz ĩatadinpauzon.

52 Tuubaru kidainao naobanainao, na'iki
umanawun-tinpainao kidaz,
ipai uwaota-kidan ĩdyaun panaobanai-tinpan
ai.

Aizii pidannao waranuitapa-kariwainao,
uzaamata pa'an ĩdyaun tuubaru kidainao nii.

53 Aizii zamazi-tinainao utaa ipai aimakaan ĩ'ati,
abaapa utaapan ĩdyaun.

Mazan kapuraataniinao, aonaa kanom utaan ĩ'ati.

54 Mishi pakiauzon kawan wadokozi-daunnao ati
kotua'a naa,
aizii ukawana'ati mishi ukaminka'utan pa-
poitorunao Israelitenaouz.

55 Aonaa mishi umanyukunuutan kotua'o pa-
paradan, ukiauzonuz,
karikaonanu'o nii ukamunan-kidan Abra-
ham na'iki udainao diina'iti'i,"
kia'o Mary kian.

56 Mary na'ian idikinauda'u kauzu Elizabeth
tuma. Udauna'an okiwan naa padapu iti.

*John Chikaawunuupauzo
shakatan daua'o*

57 Aizii Elizabeth kaudanipan dono'o naa, uru'u
naa okaudanipan, daonaiora mishi odani nii.

58 Aizii omin-dazabazinao, na'iki oiribannao

abatan na'apam Tominkaru kamunanun na'iki utukapa-kidan tuukii pakaimanan o'ati. Tuukii ikonaukian paabatan idi okaudanipan, uruu idi baokopa ikonaukian otuma.

⁵⁹ Aizii bauda'apa sondii Elizabeth kaudanipan dauna'an, uru'u naa pidannao kaawan itukapa'anan naa idani choota-ka[‡] Jewnao kaduz kawana'ati. § Aizii wuru'u pidannaouz aipan naa padakotan u'uu Zechariah kii, padaru uu kawan.

⁶⁰ Mazan udaro kian i'ati, "Aonaa, aonaa na'apa'o nii mani u'uu, John kia'o nii pa'an u'uu."

⁶¹ Sariapa ikian o'ati, "Mazan aonaa bauda'apa uiribannao na'apa'o nii i'uu." ⁶² Udauna'an ipishaan udaru paka'u ida'an, iaipan ukowaadan na'apam uaipan paudani uu dakota-ka^o.

⁶³ Sariapa Zechariah pishaan i'ati kaarita, udauna'an usaadan kaarita ida'a kaikapa'a: "John kia'o nii u'uu." Tuukii pidannao di'itinpan, aonaa izauda-kidan udakotan u'uu na'apa. ⁶⁴ Upu'a'a naa mazan Zechariah kaparadanu'ukan. Uruu idi tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru.

⁶⁵ Ipai imin-dazabazinao, tuukii idi'itinpan. Udauna'an ikowaadaabi'ia'akan naa ba'orainao ati, ipai wuru dau'an kida'a patukapanii kidaz usha'apan. Uruu idi kuwai makon na'iki una'aka-ka^o ipai wiizai kawana'ati, wuru'u midukuo baawu an kida'oraz wiizainao, Judea Baara ii aka kida'oraz. ⁶⁶ Uruu idi ipai pidannao wuru'u abatainao kidaz kuwai, tuukii manawun

[‡] **1:59** choota-ka^o: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **1:59** Leviticus 12:3

ĩdi'itinpan, na'iki ĩkian, “Ei, kanom kaduzu'o nii wuru'u koraidaonaaz diina'iti'i?” Usha'apanum kau'an ĩaitapan idi Tominkaru kaina'an utuma.

Zechariah konaukii-kidan

Tominkaru

⁶⁷ Uruu dono Kaimana'o Doronaa kaawan Zechariah ida'ati. Kaimana'o Doronaa aipan ati ukowaadan naa Tominkaru paradan pidannao ati. Kaikapa'o wuru'u ukianuz ĩ'ati:

⁶⁸ “Wakonaukii-kida wanaobanaa, Israelitenao Tominkarunuz,
ukaawan idi na'iki ukaminka'uta'anan idi papidanannao,
na'iki uso'ota'anan idi ĩdyaun ĩpataka'uta-ka
ai.

⁶⁹ Utaa zii mishi ipai waunao ati, ma'ozaka'o kazannaatin-kinai nii,
papoitoru David takaa-daun idi.

⁷⁰ Na'apa pakiauzon kawana'ati kotua'a naa,
kaimana'o paprophetinnao ida'an.

⁷¹ ĩkowaadan ukazannaatan nii waunao,
na'iki uso'otan nii waunao watarubanao ai,
wunao aia'a tuukia'oraz manawun ĩto'ora-
kizaitapan waunao.

⁷² Mishi Tominkaru kowaadani ĩ kotua'a naa wadokozu-daunnao ati,
ukamunan-kidan nii ĩdyaun.

Na'iki aona'o nii umanyukunuutan
wuru'u ukowaadauzoniaz pasha'apatan nii
ĩ'ati.*

⁷³ Kaimanaiman uwa'akan mishi'oraz paparadan

* **1:72** ukowaadauzoniaz pasha'apatan nii ĩ'ati: uruu dakota-kaao covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

wadokozu-daun Abraham ati kotua'a naa,
aona'oraz turuu upana'ada-kao.

74 Ukowaadauzon u'ati diina'iti'i, ukazannaatan
nii waunao watarubanao ai.

Kaiman kizi wamashaapan u'ati aonaa wataritan
bii'i mani.

75 Na'iki kaiman kizi manawun wamashaapan
soo uruu ati bauda'apa
na'iki waizo'ati kizi uparadan karikaonan.”

76 Udauna'an ukian.

“Pugaru ōdani, pudakota-kao nii
umanawunu'o manawun Tominkaru
prophetin nii.

Pukiwiitan nii Naobanai ua'ati,
pusaaba'anan naa dunapo umako kizi nii.

77 Na'iki pukowaada kizi'i naa upidanannao ati,
īaitapa kizi ukazannaatan nii īdyaun,
umainaabatan ni'i naa ipai ī'oian.

78 Mishi kaimana'o na'iki kamunanu'o manawun
wuru'u waTominkarunuz.

Uruu aipan ati'o nii wuru'u kazannaatin-kinai
wa'atinuz kaina'iki.

Uwa'atin nii kaina'iki kamoo koditan kawanu'o
nii.

79 Na'iki ukanadapan nii ipai waunao mashaapain
painaouz maruta'o-karu'u,
na'iki kichana'ikitinainaouz pamawakan ai.

Na'iki kaimana'o nii una'akapan waunao,
utukapa-kidan nii wa'ati kaimana'o
mashaapa-karu,” Zechariah kian.

80 Uruu idi John dyaupain naa, atii utuubarun.
Aizii unyukunuu ma'ozaka kapam udyaupain

Tominkaru dau'ati. Aizii umashaapan mapidan-taka'o amazada ii aka. Atii bauda'apa kamoo, ukaudinan kamoon kaawan naa. Uruu dono ukakuwaapatinan naa pidannao ati, wuru'u Is-raelitenao kidaz.

2

Na'apam Jesus shakatan (Matthew 1:18-25)

¹⁻³ Uruu dono kaina'a tuubaruo king, Caesar Augustus kia'o udakotapa-ka. Ukazowau-tapan idi ipai amazada atii amazada tokon iti, udyuuda-kidan paparadan ipai pidannao ati, ipai amazada kawana'ati. Uaipan ipai daunuuda'u pidannao saada-kidan pa'uu padokozu-daunnao shakata-kizi ii pa'idiwaru. Uruu zi'o pidannao uu saadapauzo-ka na'apa. Uruu dono, Quirinius kazowautapa'o ipai wiizainao Syria ii. Uruu dono ipai pidannao makon padokozu-daunnao shakata-kizi iti kida, king paradan kawana'ati.

⁴⁻⁵ Aizii Joseph, mashaapan idi Nazareth ii, sariapa umakon Bethlehem iti, Judea Baara ia'oraz. Na'ia'o King David shakatauzon kotua'a naa. Aizii wuru'u King Davidiz, uruu kotua'o Joseph dokozu-daunu'u naa manawun. Uruu shakata-kizi iti'o wuru'u Joseph na'iki Mary saada-kida'ananuz pa'uu, oroo upishaaniaz pamin-mazidan nii. Na'apain pidannao uu saadapa'azoo-ka dono, kaudani'ora'a naa Mary patoba ii.

⁶⁻⁷ Aizii Joseph na'iki Mary kaawan dono Bethlehem iti, ipai kabaun nazoo sookapa-kizai paidan. Uruu idi isookapa-kida-ka tapi'izanao dapu nazo ii.

Uruu dauna'an Mary kaziwapan naa, atii okaudanipan na'ii, tapi'izanao dapu nazo ii. Uruu baukapan zii Mary kaudanipan, daonaiora odani nii. Okaudanipan dauna'an osaabaan naa paudani sodi na'iki obazobatanuzu kamicha idi. Udauna'an opaidanuzu tapi'izanao wanyukunuu kinnaa zo'iti.

Angel kakuwaapan taapauzonao kaznizonao ati

⁸ Kaina'a pidannao taapauzonao kaznizonao. Uruu dono ĩna'ian baara ii aiwaka'an, ĩawunuutapan pa'uzanao ĩsha'apata-kao ai. ⁹ ĩawunuutapan pu'u pa'uzanao, masha'apakiaka angel Tominkaru di'iki'o kaawan ĩ'ida'ati. Ipai Tominkaru umanawunun Kanada'akan amazada ĩdazaba an kida'o, Kanada, Kanada kamoo ai. Uruu idi tuukii ĩtarian. ¹⁰ Mazan angel kian ĩ'ati, "Mana'a utaria'ana'a. Ōwa'atin da'ati'i, ōkakuwaapa'anan idi u'ati. Aizii ōkowaadan nii u'ati kaimana'o kuwai, na'iki ipai pidannao konaukii-kinnaa ni'o. ¹¹ Aizii kai, kaina'a koraidaonaa shakatan Bethlehem ii, kotua'oraz King, David kia'oraz u'uu shakatauzo-kizi ii. Wuru'u koraidaonaa shakata'oraz, uru'u naa Christ, tuubaruo manawun Naobanai, Tominkaru kowaadauzoniaz padyuuda'azon kazannaata'o nii ipai pidannao. ¹² Kaikapa'o nii uaitapan wuru'u koraidaonaaz. Aizii umakon dono na'iti, utukapan nii koraidaonaa bazobatapa-kao kamicha idi, na'iki uwashatapa-kao nii tapi'izanao wanyukunuu kinnaa zo'ii. Uruu ida'ana'o nii uaitapanuzu," ukian ĩ'ati.

13 Upu'a'a naa mazan itukapa'akan ba'oran angelnao, aonaa masakauda'u mani, ikaawa'akan pairiban ida'ati. Iabatan angelnao konaukii-kidan Tominkaru pakunuipan ida'an. Kaikapa'o wuru'u iabatanuz ikunuipan:

14 “Oo Tominkaru aokazi ia'o,
umanawunu'o manawun.

Kaimana'o nii manawun mashaapa-karu da'a'a
imi'i baara'a,
ipai pidannao ati,
Tominkaru naudapaniinaouz.”

15 Udauna'an angelnao mako'okan naa powaa iti, aokazi iti. Aizii imakon dauna'an, uru'u naa wuru'u uzai taapikinao kian pa'atiaaka kida, “Aushaa wamako Bethlehem iti, watukapanaka kizi kaiwuru'u Tominkaru kowaada-kidaniaz wa'ati.”

16 Uruu dauna'an imako'okan naa na'iti kadimana'o ida'an. Ikaawan na'iti, itukapa Mary, Joseph, na'iki wuru'u koraidaonaaz, uwashatapa-kae tapi'izanao wanyukunuu kinnaa zo'ii. 17 Patukapan idi koraidaonaa, uru'u naa ikakuwaapan pidannao ati, na'iki ipai ikowaadan wuru'u angel kowaadani kidaz pa'ati koraidaonaa dau'an. 18 Ipai pidannao wuru'u abatainaouz ikakuwaapan, tuukii idi'itinpan ikuwaa dau'u. 19 Aizii Mary tuukii odi'itapan, na'iki ipai otaan panyukunuu iti wuru'u parada-karu kidaz. 20 Udauna'an uzai taapikinao kiwan naa koshan pataapa-kizi iti pa'uzanao. Mazan ikiwan konaukii, tuukii manawun ikonaukii-kidan Tominkaru, paabatan idi kaimana'o manawun kuwai angel di'iki, na'iki patukapan idi wuru'u

koraidaonaaz paawun idi manawun. Uruu idi pamakopa-kizi an ĩkunuian aonaa masakauda'u mani, ĩkonaukii-kidan Tominkaru patukapan idi ipai aimaakan, na'apa angel kowaadan kawana'ati manawun pa'ati.

Jesus uu dakota-ka

²¹ Aizii bauta'apa sondii Mary kaudanipan dauna'an, uru'u naa odani choota-ka^{*} Jewnao kaduz kawana'ati.† Na'iki u'uu dakota-ka^a naa Jesus kii, na'apa angel kiauzon kawana'ati o'ati okaudanin ua'ia'oraz zii.

Jesus taa-ka dau'o

Tominkaru ati

²²⁻²⁴ Aizii bauta'apa kauzu na'iki bauta'apa sondii powa'a Mary kaudanipan dauna'an, uru'u naa omakon Joseph tuma Jerusalem iti Moses kakinaori kawana'ati. ĩna'aka dya'utam wakookonao pataan nii na'iki zowii-karu nii Tominkaru ati, pasaabainan pakaudanipan dauna'an tannaa nii, na'apa kakinaorii kawana'ati. Na'apaini'i naa kapam ĩna'akan Jesus na'iti, uruu ĩtaa'anan naaz Tominkaru ati, kakinaorii kawana'ati. Kaikapa'a sha'atii tawuru'u kakinaorii kiauzonuz: “Marii ipai daonaioranao, kiwiin kidainaouz ĩshakatan taa-ka Tominkaru ati.”‡

²⁵ Uruu dono kaina'a tunarunao, Simeon kia'o u'uu, Jerusalem ia'o umashaapan. Uruu kaimana'o pidan, izo'ati'o na'iki mashaapa'o Tominkaru ati. Na'iki kotua'iki'ora'a naa

* **2:21** choota-ka: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **2:21** Leviticus 12:3 ‡ **2:22-24** Leviticus 12:6-8

uzaudapan na'iki tuukia'ora'a naa utukapa'azon Tominkaru kazannaatan Israelitenao ĩpataka'utakao ai. Karikaonan kapam Tominkaru Doronaa mashaapan utuma. ²⁶ Uruu idi Kaimana'o Doronaa ida'an Tominkaru kowaada-kidan u'ati, uaitapa patukapan nii zii Christ pamawakan ua'ii, wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz padyuuda'azon. ²⁷ Kaimana'o Doronaa aipan ati Simeon morotan Tominkaru Dapu iti. Na'apain kapam Joseph na'iki Mary na'akan Jesus na'iti, uruu ĩtaa'anan naaz Tominkaru ati, kakinaorii dyuudan kawana'ati. ²⁸ Uruu idi na'ia'a naa Simeon dokobatan Jesus, na'iki tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru. ²⁹ Ukian.

“Ōnaobanaa, aizii ōgaru pupoitoru mawakan nii konaukii,

usha'apanum kau'an aizii puparadan mishiinan,

³⁰ ōtukapa mishi aizii ōawun idi wuru'u kazannaatin-kinai ni'oraz,

³¹ pudyuudaniaz na'iki puaipaniaz ipai pidannao aitapan.

³² Uruu ida'ana'o nii pupidanannao Israelitenao konaukii-kida-kao.

Na'iki uruu kanada'o, tukapa-kida'o nii mishi'o parada-karu

ipai ba'oran kaduz pidannao ati,

wuru'u Gentilenao kii-kizaiz.”§

³³ Tuukii Mary na'iki Joseph di'itinpan Simeon paradan idi na'apa, Jesus dau'an.

³⁴ Na'ia'a naa Simeon toriinapa-kidan naa ĩdyaun, udauna'an ukian Mary ati, “Di'oraz

§ 2:32 Isaiah 42:6; 49:6; 52:10

koraidaonaa Tominkaru di'iki'o, udyuuda-ka
waota-kida'o nii Israelitenao ïmamishidakan idi,
mazan ba'oran Israelitenao ukadishita-kidan
nii pa'an pa'ida'ati ïmishidan idi uruu. Uruu
kainaaribai ni'o Tominkaru dyuudan, iriba'o
nii pidannao kashadanuz na'iki dakoopanuz.
³⁵ Padakoopan ida'ana'o nii uruu, ïkainaabainan
na'iki ïaidan pa'oian, wuru'u ïdizapauzonii kidaz
panyukunuu ii. Uruu idi tuukia'o nii pubaiaapan
kasha'ora'o na'iki kaziwa'o nii punyukunuu iti,
na'apa'o nii punyukunuu dakata-ka
kawan marii idi.”

Prophetiaba daua'o

³⁶ Uruu dono kaina'a maskonnao, Anna kia'o
o'uu. Aizii odaru uu Phanuel, Asher takaan-
daun. Na'iki oroo Tominkaru prophetiniaba. 7
wunu zii ïmazidan dauna'an odaiaru mawakan.
³⁷ Aizii uruu dono, 84 owunun. Na'iki aonaa
na'apainim oonauzon Tominkaru Dapu ai.
Ipai kamoo na'iki ipai maruta'o otoriinpauzon
Tominkaru ati, na'iki osanadinpan patoriinpan
dono Tominkaru ati. ³⁸ Aizii omorotan naa
koshan Tominkaru Dapu iti, okaawan na'iti
Jesus kaawa-kida-ka
kawana'ati manawun.
Uruu idi tuukii okonaukii-kidan Tominkaru.
Udauna'an okowaadan naa koraidaonaa dau'an
ipai pidannao ati, wuru'u Jerusalem sannaouz,
zaudapainauz naa pakazannaata-ka.

Joseph, Mary na'iki Jesus kiwan naa Nazareth iti

³⁹ Aizii Joseph na'iki Mary ipaian naa
pasha'apaapan ipai wuru'u Tominkaru kakinaori
kawana'ati'oraz usha'apata-ka. Uruu dauna'an
ïkiwan naa Nazareth iti, Galilee Baara ia'oraz.

⁴⁰ Na'ia'a naa Jesus dyaupain, utominan ma'ozaka na'iki aitapina'o manawun pidan nii. Na'iki powa'a zii Tominkaru kaimanan u'ati.

Jesus wa'akinan Jerusalem ii

⁴¹ Ipai wunu Joseph na'iki Mary makouzon Jerusalem iti, Passover Kamoon dau'ati. ⁴² Aizii Jesus ikodan dono'o naa 12 wunu, ĩmakon naa koshan Jesus tuma Jerusalem iti, Passover Kamoon dau'ati. ⁴³ ĩna'ian atii ĩpaian wuru'u pasha'apaapaniaz. Aizii paipaian dauna'an pasha'apainpan, pidannao kiwan naa ipai daunuuda'u pawiiizi iti kida. Aizii Joseph na'iki Mary ĩkiwan naa kapam. Aizii Jesus, una'ian naa uwa'akinan Jerusalem ii. Mazan aonaa Joseph na'iki Mary aitapan wuru'u uwa'akinanuz na'ii. ⁴⁴ ĩ'itiiman kaina'a'a naa uwa'atin pairibannao bii'i. Uruu idi ĩmakon naa atii wachuupun, uruu zii ĩsookapan. Aizii pasookapa-kizi ii, uru'u naa ĩdorotan Jesus pidannao bii an, ⁴⁵ mazan aonaa ĩkodanuzu. Sariapa ĩpadantan powaa iti Jerusalem iti. Uruu idi ĩdorotinan naa udau'u na'ii'aka. ⁴⁶ Atii idikinauda'u kamoo dauna'an zii ĩkodanuzu. ĩkodan uruu Tominkaru Dapu nazo ii, usakanatapan Jewnao tiichaanao bii'i, uabatapan ĩkadakotinan Tominkaru Paradan dau'u na'iki upishautan ĩdyaun. ⁴⁷ Tuukii ĩdi'itinpan Jesus dau'u, aonaa na'iam zii ĩkodauzon koraidaonaa aitapa'o manawun uruu kawan na'iki aitapa'o padako'atin parada-karu.

⁴⁸ Aizii Joseph na'iki Mary tukapan idi Jesus na'ii tuukii ĩdi'itinpan. Sariapa Mary kian u'ati, “Ōdani, kandii nii pusha'apatan aimaakan

wa'ati kaikapa'a? Tuukii wadopian, na'iki tuukii pudorotin-kidan waunao ipai di'ii'aka'a.”

⁴⁹ Sariapa Jesus kian padaro ati, “Kandii nii mooko wuru'u udorotapanuz õgaru di'ii'aka'a? Aonaa mooko uaitapan da'a õgaru'u, õdaru dapu'u?” ⁵⁰ Mazan aonaa ãaitapan na'apa'oram ati'o wuru'u una'apanuz.

⁵¹ Udauna'an Jesus makon naa ãtuma Nazareth iti. Na'ia'a naa ipai usha'apatan aimaakan padaronao dyuudan kawana'ati, aonaa udikintapan ãdyaun. Mazan ipai Mary taapan panyukunuu ãi wuru'u aimaakan kida sha'apanuz. ⁵² Aizii Jesus tominan ma'ozaka'o nii, na'iki aitapaaba'o nii. Uruu idi ipai pidannao marainapanuz na'iki Tominkaru tuukii kapam umarainapanuzu.

3

John chikaawunuupan pidannao (Matthew 3:1-12; Mark 1:1-8; John 1:19-28)

¹ Aizii 15 wunu, Tiberius kazowautapan ipai daunuuda'u amazada, atii utokon iti. Uruu dono Pontius Pilate tuubaru'o naobanai nii Judea Baara ii. Na'iki Herod kazowautapa'o nii amazada Galilee Baara ii aka. Aizii u'inawuzu Philip kazowautapa'o nii kapam amazada Iturea ii aka, na'iki Trachonitis ii aka. Na'iki uruu dono Lysanias kazowautapa'o nii amazada Abilene ii aka. ² Na'iki Annas na'iki Caiaphas Umanawunu'o Faadaanao uruu dono. Aizii na'apain wunao naobanai-tinpan dono kida'a, Tominkaru dyuudan paparadan John di'iti, Zechariah daniz. Udyuudan paparadan umashaapa-kizi

iti, wuru'u mapidantaka'oraz amazada di'iti.
³ Uruu idi John makon na'iki ukakuwaatinan naa ipai amazada kawana'ati, wuru'u Jordan Wa'o itinapu kida'oraz. Na'ii ukakinaopan pidannao kaikapa'a: "Utanawatina'a naa u'oian ai, na'iki uchikaawunuina'a naa, Tominkaru mainaabata kizi u'oian." ⁴ Kaikapa sha'atii tawuru'u kotua'o Tominkaru prophetin Isaiah kiauonuz.

"Kaina'a pidan kadakoinpan diiwa
 mapidantaka'o amazada ii aka kaikapa'a:
 'Usaaba'a naa dunapo kaimanaiman Naobanai
 ati,
 ukaawan ua'ii,
 na'iki usakitapada'a naa dunapo u'ati,
 umako kizi nii.

⁵ Marii ipai kasakodaz-tinapa kida'oraz amazada,
 na'iki baawuz kida dida-ka,
 na'iki marii ipai naawazi na'iki midukuonao
 patumaakada-ka,
 na'iki marii ipai dunapo koraudapa kida'o
 sakitapada-ka,
 na'iki marii ipai dunapo dikauda kida'o na'iki
 kichadin kida'o
 patumaakada-ka kaimanaiman.

⁶ Ipai'o nii pidannao tukapan na'iki ĩaitapan
 wuru'u Tominkaru kazannaatanuz pidan-
 nao.' ")*

⁷ Aizii John chikaawunuupan dono, iriba
 pidannao kaawan ĩchikaawunu-kidina'anan
 u'ati. Sariapa John kian ĩ'ati, "Kowazazunao,
 kandii kowaadan u'ati turuu ukazannaatinan
 Tominkaru pataka'uta'azon ai unao?"

* **3:6** Isaiah 40:3-5

⁸ Usha'apata'a naa kaiman kida'o aimaakan, utukapa-kida kizi mishi utanawatinan u'oian ai. Na'iki aonaa ukia'ana'a u'atiaaka kida, 'Mazan waunao Abraham takaan-daunnao pa'an.' Ōkowaadan nii unao ati aizii, turuu Tominkaru toman Abraham takaan-daunnao nii di'oraz kuba kida idi'i. ⁹ Kaina'a baro, minziiwapa'ora'a naa barota'o nii atamun kida. Ipai atamun wuru'u aona'oraz ukaakan kaiman na'iki wuru'u dikauda kida'oraz u'aka kida, ipai'o nii ubarotakao, udauna'an ukaboota-kao nii ipai tikazi wu'iti."

¹⁰ Sariapa pidannao pishaan John, ĩkian u'ati, "Aizii mani, na'apam nii washa'apatinan?"

¹¹ Ukian ĩ'ati, "Kanom kaina'a dya'utama'o ushooton oo uchaakitan, marii utaan bauda'apa mashootonu'o pidan ati. Na'iki kanom kawanyukunu'o, marii uka'idiwatan mawanyukunu'o pidan."

¹² Kaina'a pidannao zaamaapauzonao tax puraatanaa,† ĩnao kapam kaawan, ĩchikaawunuu-kidina'anan John ati. Na'iki ĩkian u'ati, "Tiichaa, waunao mani, na'apam nii washa'apatinan?"

¹³ "Mana'a naa uzaamaapa'ana'a puraata pidannao ai dobata manawun udyuuda-kao ai."

¹⁴ Kaina'a kapam soldyaanao kaawan John ida'ati. "Waunao mani, na'apam nii washa'apatinan?" ĩkian u'ati.

"Mana'a naa ukazaapa'ana'a puraata pidannao ai, na'iki mana'a naa utoma'ana'a mariidin-karu ĩdau'an, uaipan idi karikaonan ukazatan ĩpuraatan.

† **3:12** zaamaapauzonao tax puraatanaa: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Turua'lo wuru'u ukawinipinaapa-kaoaz,” ukian ĩ'ati.

¹⁵ Tuukii pidannao di'itinpan John dau'u, na'iki tuukii ĩtukapa'azon aimaakan umanawunu'lo sha'apata-kao. Īkian panyukunuu ii, “Uru'u naa õaitapan Christ, tawuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz padyuuda'azon.”

¹⁶ Aizii John kian ipai ĩnao ati, “Õgaru, õchikaawunuupan unao wunu idi karikaonan. Mazan kaini'iki'o nii pidan kaawan powa'a'o zii umanawun õ'ai. Õgaru aonaa õturuan õbuzuutan udazkidi zunaa.‡ Uruu, uchikaawunuuan nii pa'an unao Kaimana'o Doronaa idi na'iki tikazi idi. ¹⁷ Kaina'a'a naa una'akapan pawidauapakinaa papaoriba aka kida. Ipai'o nii uwidauan kaiman kida'o papaoriba aka, na'apa zaishi widau-kao kawan pamada ai. Udauna'an usaabaa-kao ni'i naa kaiman padapunaa iti. Mazan wuru'u dikauda kida'oraz, ipai'o nii pa'an ukaboota-kao tikazi wu'iti, wuru'u aona'oraz umakadauzon.”

¹⁸ Iriba sodi kida John paradan, utiwaan pakowaadan kaimanaiman pidannao ati Kaimana'oraz Kuwai. Na'iki ukakinaowan ĩdyaun tuukii, uaipan idi ĩpana'adan pakaduz kida.

¹⁹ Aizii Herod naobanai-tinpa'oraz Galilee Baara ii, tuukii John kakinaowanuz, ukazatan idi pa'inawuzu daiaro Herodias, na'iki usha'apatan idi ba'oran dikauda kida'o aimaakan. ²⁰ Na'iki powa'a zii Herod toman aimaakan dikauda'o, ukaboota-kidan idi John taraa-kizai iti.

‡ **3:16** Poitorui kaudin-kizi wuru'u ubuzuutanuz panaobanaa dazkidi zunaa.

Jesus chikaawunuu-kao daua'o
(Matthew 3:13-17; Mark 1:9-11)

²¹ Aizii John kaboota-kao ua'ii taraa-kizai iti, uchikaawunuupan ipai pidannao, wuru'u kaawainao kidaz u'ida'ati. Uruu dauna'an uchikaawunuuan naa kapam Jesus. Jesus toriinpan pu'u, sariapa aokazi da'ata-kao.

²² Na'iki Kaimana'o Doronaa kaawan u'ida'ati aokazi iki, ukaawan orid nii. Na'iki parada-karu kian Jesus ati aokazi iki, “Pugaru òdani òmarainapanii, kaiman manawun ònyukunuu pu'ati.”

Jesus dokoza-daunnao uu
(Matthew 1:1-17)

²³ Aizii Jesus sakadan dono pakaudinan, 30 uwunun na'apain.

Aizii pidannao dakotan Jesus Joseph dani nii.
 Joseph uruu Heli dani,

²⁴ aizii Heli uruu Matthat dani,
 aizii Matthat uruu Levi dani,
 aizii Levi uruu Melchi dani,
 aizii Melchi uruu Jannai dani,
 aizii Jannai uruu Joseph dani,

²⁵ aizii Joseph uruu Mattathias dani,
 aizii Mattathias uruu Amos dani,
 aizii Amos uruu Nahum dani,
 aizii Nahum uruu Esli dani,

aizii Esli uruu Naggai dani, ²⁶ aizii Naggai uruu Maath dani, aizii Maath uruu Mattathias dani, aizii Mattathias uruu Semein dani, aizii Semein uruu Josech dani, aizii Josech uruu Joda dani, ²⁷ aizii Joda uruu Joanan dani, aizii Joanan uruu Rhesa dani, aizii Rhesa uruu Zerubbabel

dani, aizii Zerubbabel uruu Shealtiel dani, aizii Shealtiel uruu Neri dani, ²⁸ aizii Neri uruu Melchi dani, aizii Melchi uruu Addi dani, aizii Addi uruu Cosam dani, aizii Cosam uruu Elmadam dani, aizii Elmadam uruu Er dani, ²⁹ aizii Er uruu Joshua dani, aizii Joshua uruu Eliezer dani, aizii Eliezer uruu Jorim dani, aizii Jorim uruu Matthat dani, aizii Matthat uruu Levi dani, ³⁰ aizii Levi uruu Simeon dani, aizii Simeon uruu Judah dani, aizii Judah uruu Joseph dani, aizii Joseph uruu Jonam dani, aizii Jonam uruu Eliakim dani, ³¹ aizii Eliakim uruu Melea dani, aizii Melea uruu Menna dani, aizii Menna uruu Mattatha dani, aizii Mattatha uruu Nathan dani, aizii Nathan uruu David dani, ³² aizii David uruu Jesse dani, aizii Jesse uruu Obed dani, aizii Obed uruu Boaz dani, aizii Boaz uruu Salmon dani, aizii Salmon uruu Nahshon dani, ³³ aizii Nahshon uruu Amminadab dani, aizii Amminadab uruu Admin dani, aizii Admin uruu Arni dani, aizii Arni uruu Hezron dani, aizii Hezron uruu Perez dani, aizii Perez uruu Judah dani, ³⁴ aizii Judah uruu Jacob dani, aizii Jacob uruu Isaac dani, aizii Isaac uruu Abraham dani, aizii Abraham uruu Terah dani, aizii Terah uruu Nahor dani, ³⁵ aizii Nahor uruu Serug dani, aizii Serug uruu Reu dani, aizii Reu uruu Peleg dani, aizii Peleg uruu Eber dani, aizii Eber uruu Shelah dani, ³⁶ aizii Shelah uruu Cainan dani, aizii Cainan uruu Arphaxad dani, aizii Arphaxad uruu Shem dani, aizii Shem uruu Noah dani, aizii Noah uruu Lamech dani, ³⁷ aizii Lamech uruu Methuselah dani, aizii Methuselah uruu Enoch dani, aizii Enoch uruu Jared dani, aizii Jared uruu Mahalaleel dani, aizii Mahalaleel uruu Kenan dani,

³⁸ aizii Kenan uruu Enosh dani, aizii Enosh uruu Seth dani, aizii Seth uruu Adam dani, aizii Adam uruu Tominkaru dani.

4

Satan tiwaa-kidautan Jesus nyukunuu (Matthew 4:1-11; Mark 1:12-13)

¹ Udauna'an Jesus kiwan naa Jordan Wa'o iki, pachikaawunuu-kaoo dauna'an, ma'ozaka Kaimana'o Doronaa taapan unyukunuu. Uruu dono Kaimana'o Doronaa na'akan naa Jesus atii mapidantaka'o amazada di'iti. ² Jesus na'ian 40 kamoo. Na'ia'a naa Satan tiwaa-kidapan Jesus nyukunuu ma'ozakan. Aizii wuru'u Jesus na'ianuz aonaa kanom unikan, atii 40 kamoo. Uruu idi tuukia'a naa manawun uzamazin.

³ Sariapa Satan kian Jesus ati, "Tominkaru danin an pugaru, pudyuuda di'oraz kuba'a tominan bread nii."

⁴ Mazan Jesus kian u'ati, "Tominkaru Paradan tawuru'u kotua'oraz usaadauzo-kaoo kian: 'Aonaa pidan mashaapan soo bread ida'an karikaonan.'"*

⁵ Udauna'an Satan zaida-kidan Jesus doko'o amazada di'iti, na'iki uaida-kida Jesus ati ipai daunuuda'u wuru'u umanawun kida'oraz donoinao, ipai amazada tokon iti. Mazan masakauda'u'o karikaonan wuru'u utukapa-kidankanuz u'ati amazada. ⁶ Ukian Jesus ati, "Õzaamatan nii pugaru kazowautapa'o nii ipai wuru'u amazada putukapanii kidaz, na'iki õtaan nii ipai wuru'u konaunam kida'oraz na'iki

* **4:4** Deuteronomy 8:3

umanawun kida'oraz aimaakan utaapan. Ipai daunu'o utaa-kaō ò'ati wuru'u amazadaz na'iki ipai wuru'u utaapaniinao kidaz aimaakan. Ukau'an turuu òtaanuzu na'ia'oram pidan ati. ⁷ Aizii pukodoru'ukan an ò'ati, òtaan nii pu'ati ipai daunuuda'u wuru'u amazadaz, na'iki ipai wuru'u aimaakan kidaz kaina'a'oraz na'a."

⁸ Sariapa Jesus kian u'ati, "Tominkaru Paradan saadauzo-kariwaiz kian:

'Pukodoru'uka soo bauda'apa Naobanai puTominkarun ati.

Pusha'apatin soo uruu aipan kawana'ati.' "†

⁹ Udauna'an Satan na'akan naa Jesus Jerusalem iti. Uruu idi ìkaawa'akan naa Tominkaru Dapu zowau paawa iti, udokoodinpan di'iti manawun. Na'ia'a naa ukian Jesus ati, "Tominkaru danin an pugaru, puzaka'uta kai di'iki'i imi'i baara iti.

¹⁰ Tominkaru Paradan saadinpa'oraz kian:

'Udyuudan nii pa'angelinnao kazannaatapan pugaru,

na'iki ìtaapan nii pugaru kaiman.

¹¹ Ìzaamatapan nii pugaru

na'iki aona'o nii pukaziwan pukidiba

puwaotan an kuba kida di'iti.' "‡

¹² Mazan Jesus kian u'ati, "Tominkaru Paradan saadinpauzo kian: 'Mana'a putiwaakidapauzo'ona'a uNaobanaa Tominkaru paradan mishiin.' "§

¹³ Aizii ipai'i naa Satan tiwaan Jesus nyukunuu. Uipaian dauna'an patiwautanuz, umako'okan

† 4:8 Deuteronomy 6:13
Deuteronomy 6:16

‡ 4:11 Psalm 91:11-12

§ 4:12

naa, atii ba'oran dono'o nii zii koshan utiwaan Jesus.

*Jesus sakadan pakaudinan
Galilee Baara ii
(Matthew 4:12-17; Mark 1:14-15)*

¹⁴ Uruu dauna'an Jesus kiwan naa Galilee Baara iti, na'iki ma'ozaka Kaimana'o Doronaa taapan unyukunuu. Kuwai Jesus dau'u kida'o abata-kaoa'a naa ipai wiizai kawana'ati wuru'u Galilee Baara ii aka kida'oraz. ¹⁵ Na'ii aka'a naa Jesus tominapa-kidan pidannao Tominkaru Paradan dau'u synagogue* kida kawana'ati. Tuukii pidannao konaukii-kidanuzu.

*Jesus kashanau-kao padyaupai-kizi Nazareth ii
(Matthew 13:53-58; Mark 6:1-6)*

¹⁶ Udauna'an Jesus makon Nazareth iti, padyaupai-kizi iti. Aizii Sookapa-karu Kamoon dono, umakon na'iki umorotan naa synagogue iti. Ukaduz umorotauzonuz na'apa ñsookapan kamoon dono. Umorotan idi, na'ia'a naa pidannao dyuudan uaitan Tominkaru Paradan tawuru'u saada-kariwai kidaz kotua'a naa. ¹⁷ Uruu idi ñtaan naa u'ati kaarita,† tawuru'u Tominkaru prophetin, Isaiah saadanii kidaz kotua'a naa. Sariapa Jesus buzuutan wuru'u papidapa-kariwaiz kaarita, uda'atanuzu atii uikodan wuru'u paaita'azoniaz. Kaikapa'a usaadinapanu'u:

* **4:15** synagogue: kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **4:17** kaarita: Di'oraz kaarita'a dakota-kao scroll. Putukapa kaarita tokon ii 'scroll' waranu'u, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

18 “Kaina'a Kaimana'o Doronaa Tominkaru di'iki'o mashaapan òtuma.

Uzaamatanii ògaru usha'apanum kau'an uaipan idi

òkowaadapan Kaimana'o Kuwai pataka'utinainao ati.

Udyuudan òkowaadan so'ota-kaao nii ipai pidannao wuru'u pataruba zaamatapaniinao kidaz,

na'iki udyuudan ògaru ishaawunnao ida'ati, òkowaada kizi ì'ati kaimana'o ni'i naa ìtukapan, ìawun saabaa-kaao idi.

Na'iki udyuudan ògaru kaminka'uta'o nii, ipai wuru'u pataka'uta-kariwainauz.

19 Na'iki kowaada'o nii Naobanai kamunanun ni'i naa pa'an aizii, papidanannao ati.”‡

20 Udauna'an Jesus papida'akan naa wuru'u kaaritaz powaa iti, na'iki utaa'akan naa powaa itiz pidan ati, wuru'u taa'oraz u'ati kaarita. Udauna'an usakanata'akan naa. Ipai pidannao, wuru'u synagogue iainao kidaz, awunuupa'akan soo Jesus ati. 21 Na'iki ukian ì'ati, “Aizii wuru'u uabataniaz Tominkaru Paradan aita-kaao, uruu umishiinan naa wuru'u.”

22 Ipai pidannao, abatapainao na'ii, tuukii ìdi'itinpan uparadan dau'u. Kaiman ìabatan ukakuwaapan, aitapa'o pidan kawan manawun. Mazan ìkian pa'atiaaka kida, “Kanom dii mooko uruu, aonaa Joseph dani mani karikaonan?”

23 Sariapa Jesus kian ì'ati, “Òaitapa na'apam ukia'azon ò'ati, uparada'azon ò'ati tawuru kawanu'u parada-karu kiauzonuz. ‘Daakataa,

‡ 4:19 Isaiah 61:1-2

pukasarain puaipan ati pukakuda kizi,' kii-karuz. Na'iki ñaitapa ukia'azon õ'ati. 'Pusha'apata kapam da'a'a puwiizi'i, tawuru'u kowaada-kariwaiz wa'ati pusha'apatan Capernaum ii.' ”

²⁴ Udauna'an Jesus kian koshan ñ'ati, “Mishi, aonaa na'apainim Tominkaru prophetin naubauzo-kao, ukaawan an pawizi ati. ²⁵ Aizii uabata na'apam õkian. Elijah, kowaadapauzoz Tominkaru Paradan, kakupan dono zii, kaina'a iriba zunnao mawaka'o ñdaiarunao, mashaapan Israel ii. Uruu dono idikinauda'u wunu pazikon an powa'a aonaa wunu kaawan Israel ii, uruu idi aonaa wanyukunui nii, zamazi kaawan ipai wiizai kawana'ati. ²⁶ Mazan upu'u zii aonaa Elijah dyuuda-kao kaminka'uta'o nii zunnao Israelitenaouz, wuru'u mawakainaouznaa ñdaiarunao. Mazan udyuuda-kao soo bauda'apa zun di'ti mawakaiba'a naa odaiaru, ba'oran wiizai ia'oraz omashaapan, Zarephath kia'oraz udakota-kao, Sidon ia'oraz. § ²⁷ Na'iki Elisha, Tominkaru prophetin kakupan dono zii, kaina'a iriba pidannao Israel ii, kabishopauzonao kichana'iki-kia'o bishoi idi. Mazan upu'u aonaa bauda'apa pidan Elisha kakudan Israel ia'o ñmashaapan. Soo ukakuda bauda'apa pidan Naaman kia'o u'uu, mashaapa'o ba'oran wiizai ii, Syria kia'oraz udakota-kao.”*

²⁸ Ipai pidannao wuru'u abatapainaouz Jesus paradan synagogue ii, tuukii ñto'oran u'ati, uparadan idi na'apa ñ'ati. ²⁹ Uruu idi ñkadishia'akan kida'a naa, udauna'an ñzaamata'akan naa Jesus

§ 4:26 1 Kings 17:1-16 * 4:27 2 Kings 5:1-14

paanoba kadu'iki kida, na'iki ĩna'aka'akan naaz atii pawiiizi tokon iti, doko'a'o ukatawudapuz-tinpan di'iti. Na'iki'o ni'i naa ĩaipan pakida'ukan Jesus. ³⁰ Mazan upu'a'a naa Jesus mako'okan, upodowaana'akan pidannao bii an, atii na'apa umakon ĩ'ai.

*Oia'o doronai zaamatapanii
daonaiora
(Mark 1:21-28)*

³¹ Udauna'an Jesus mako'okan naa Capernaum iti, wiizai Galilee Baara ia'oraz. Na'ii utominapakidan pidannao Tominkaru Paradan dau'u, Sookapa-karu Kamoon dono synagogue ii. ³² Tuukii pidannao di'itinpan paabatan idi Jesus paradan kaimanaiman manawun, usha'apanum kau'an ĩabatan ma'ozaka manawun ukakuwaapan pa'ati.

³³ Kaina'a daonaiora na'ii synagogue ii, oia'o doronai zaamatapanii. Sariapa ukadakon diiwa'o ida'an Jesus ati. ³⁴ Ukian, “Ei, Jesus Nazareth san. Kandii dau'ati puwa'atin wa'ida'ati, kanom puaipan wa'ai? Oo pumainaabata'anan waunao? Ōaitapa pugaru, kaimana'o manawun, Tominkaru di'iki'o puwa'atin.”

³⁵ Sariapa Jesus kian u'ati, “Pumashaadutapa, pukodita u'ai!” Sariapa oia'o doronai kaboota'akan wuru'u daonaioraz pidannao awun za'a, mazan umuuda'akan naa na'iki ukodita'akan naa u'ai wuru'u ukaboota'akanuz uruu. Mazan aonaa usha'apatan daonaiora kaziwa'o ida'an.

³⁶ Tuukii pidannao di'itinpan, na'iki ĩkian pairibannao ati, “Ei, na'apa dii pa'an uparadan

ma'ozakan manawun? Uka'iita, na'iki ma'ozaka mishi uparadan oia'o doronainao ati, atii uduyuda zii mishi ikoditan pidan di'iki.” ³⁷ Uruu idi ipai kuwai makon Jesus sha'apatanii dau'u, uruu wiizai di'ii'aka.

*Jesus kakudan iriba pidannao
(Matthew 8:14-17; Mark 1:29-34)*

³⁸ Aizii Jesus koditan dauna'an synagogue iki, umakon sariapa Simon dapu iti. Na'apain tuukia'o Simon imauzo karinaan, omada wiichan wiicha, wiicha. Sariapa ikowaadan Jesus ati odau'an. ³⁹ Uruu idi umakon o'idi'iti. Ukaawan, ukadishitan maonapa owashatinapa-kizi bed ida'a. Sariapa uduyudan orinaa, wuru'u omada wiichanuz koditan o'ai. Sariapa mishi omada wiichan shabata'akan, na'iki okakuda'akan naa. Udauna'an okadishitan naa, na'iki otaan naa iwanyukunuu nii.

⁴⁰ Aizii kamoo tipitan dauna'an iriba pidannao kaawa-kidan karinainao pairibannao, pabi'inaaka kida'o irinaa, ipai ina'akan idyaun Jesus ida'ati. Uruu idi ipai Jesus pishatan idyaun, na'iki ipai ukakudan idyaun. ⁴¹ Aizii oia'o doronainao, ipai ukodita-kidan pidannao ai kapam. Diiwa ikadakon kida ikoditan dono pidannao di'iki. “Pugaru Tominkaru Dani manawun,” ikian Jesus ati. Mazan tuukii Jesus mashaatan idyaun, aonaa ukashaapan iparadan. Usha'apanum kau'an itaitapan idi uruu Christ.†

† **4:41** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa Christ kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Jesus tominapa-kidan pidannao synagogue kida kawana'ati

(Mark 1:35-39)

⁴² Aizii ba'oran chaapi'iki ushaawaka zii Jesus makon naa dono'i iki, na'iki umakon mapidantaka'o amazada iti. Uruu idi pidannao dorotapanuz atii iikodanuzu. Aonaa padamata i'taapadan umakon, tuukii i'tiwaan pamashaatanuz. ⁴³ Mazan Jesus kian i'ati, "Kaina'a zii o'kowaada'azon Kaimana'o Kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'u, ba'oran wiizainao kida kawana'ati. Usha'apanum kau'an uruu wuru'u Tominkaru dyuudaniaz o'kowaada'anan," ukian.

⁴⁴ Uruu idi Jesus makon, na'iki ukakuwaatinan naa synagogue kida kawana'ati.

5

Jesus zaamatan pamin-kaudinannao nii

(Matthew 4:18-22; Mark 1:16-20)

¹ Bauda'apa kamoo Jesus kadishitapan, Gennesaret Karishiiz* danoma'a. Uruu dono iriba, iriba pidannao kaawan u'ida'ati. Na'ia'a naa i'kasaba'uinan na'iki chakata'a naa i'kaawan u'ida'ati, i'abata'azon idi ukowaadan Tominkaru paradan. ² Upu'u Jesus tukapan dya'utam kanawanao muudapa-kao karishii danoma ii. Kopautapauzonao muudapanii wuru'u pakanawan kidaz. Aizii wuru'u pidannaouz, i'chikaapan naa pasaironnoo na'ii wunu danoma'a.

* **5:1** Gennesaret Karishiiz: Galilee Karishiiz kia'o kapam udakota-kao.

³ Sariapa Jesus makon na'iki upaidinan Simon kanawan zo'iti, na'iki udyuuda ukida'ukan wuru'u kanawaz masakauda'u karishii danoma ai. Uruu idi Jesus sakanatan naa kanawa zo'ii, na'iki'i naa utominapa-kidan pidannao Tominkaru paradan dau'u.

⁴ Aizii uipaiian dauna'an pakakuwaatinan, sariapa ukian Simon ati, “Ukida'uka kanawa baukapa'a naa kaana'o-karu iti, utunuuta kizi usaironnao na'ii, uzaamata kizi kopaunao.”

⁵ Sariapa Simon kian Jesus ati, “Ōnaobanaa, bauda'apa maruta'o watiwautan wazaamatan kopau da'a'a, mazan aonaa kanom wazaamatan. Mazan aizii pudyuudan idi ōgaru, ōtunuutan nii wuru'u wasaironnaouz, puparadan kawana'ati,” ukian. ⁶ Uruu idi na'ia'a naa itunuutan pasaironnao. Na'iki sariapa isaironnao zaamatan diri'i, diri'i kopaunao, aonaa uka'iita-kao kawana'ati. Atii isairon kida aonaa uka'iitan naa pawazoo, maonapa kida isairon dadotan, pawazoo kimishan idi manawun. ⁷ Sariapa iwarian pairibannaou, wuru'u ba'oran kanawa zo'iainaouz kaminka'uta'o nii paugaru. Uruu idi baikopa'a naa ito'otan wuru'u sairo kidaz, izzaamata kopau diri'i, diri'i, ipai ipaidadan pakanawannaou, maonapa kida ikanawan tipitan, uwazoo diri'in idi manawun.

⁸ Aizii Simon tukapan idi aimakaan sha'apan kaikapa'a, sariapa ukodoru'ukan Jesus kanaapu iti, na'iki ukian u'ati, “Marina'a shoman ōgaru, ōnaobanaa, usha'apanum kau'an oia'o pa'i manawun pidan wuru'u ōgaruz.” ⁹ Tuukii Simon na'iki wuru'u ba'orainaoouz di'itinpan, patukapan idi

pazaamatan diri'i manawun kopaunao. ¹⁰ James na'iki John wuru'u Zebedee dainaouz na'apa kapam, tuukii kapam ãdi'itinpan.

Sariapa Jesus kian Simon ati, “Mana'a putaria'ana'a, aizii puzaamaapan ni'i naa pa'an pidannao.” ¹¹ Udauna'an ãkozootan naa pakanawan kida karishii danoma ati, na'iki ãwa'aka'akan naa ipai pa'aimaakanutu kida, na'iki ãmako'okan naa Jesus dawu'ati.

*Jesus kakudan pidan kabishopa'o
(Matthew 8:1-4; Mark 1:40-45)*

¹² Aizii Jesus kaawan wiizai iti, na'ii kaina'a'o pidan baiatina'o kichana'iki-kia'o bishoi idi. Utukapan idi Jesus, sariapa ukodoru'ukan ukanaapu iti, uawun baara imi'i baara iti. Na'iki ukian Jesus ati, “Õnaobanaa, õpishaan pugaru tuukii manawun, punyukunuu na'apan an, pukakuda shoman õgaru, puso'ota wuru'u bishoizi õ'ai.”

¹³ Sariapa Jesus pishatanuz na'iki ukian u'ati, “Na'apa mishi õnyukunuu, aizii marii pumada saabainan.” Sariapa mishi pidan mada saabaina'akan. ¹⁴ Udauna'an Jesus kakinaowan uruu. Ukian u'ati, “Mana'a zii pa'i pukowaada'ana'a pidan ati, wuru dau'ana'a õsha'apataniaz pu'ati. Mazan pumako pa'an kai, faadaa di'iti, marii kizi uawunuutan pumada, utukapa kizi mishi pumada saabainan. Uruu dauna'an putaa'a naa pa'i pu'uza faadaa ati, utaa kiziz na'iki ukawaoda kiziz Tominkaru ati, Moses kakinaori kawana'ati. Uruu ida'ana'o nii pidannao mishidan kaimana'a naa pumada saabainan powaa iti.”

15 Mazan kii'an kuwai Jesus dau'ana'o iribaa'aka-kaoa'a naa manawun ipai di'ii'aka kida'a. Uruu idi pidannao kaawan aonaa masakauda'u mani Jesus ida'ati, ĩabata'azon idi ukuwaa. Ba'orainao ĩkaawan ĩaipan idi kapam pakakuda-kaao, parinaa kida ai. Uruu idi ipai ukakudan ĩdyaun. 16 Mazan panaadon Jesus makon nii da'i, utoriinpa'anan mapidantaka'o amazada iti.

*Jesus chi'ika-kidan machi'ikaka'o daonaiora
(Matthew 9:1-8; Mark 2:1-12)*

17 Aizii bauda'apa kamoo, Jesus tominapa-kidan dono pidannao, kaina'a pabi'i kida Phariseenao† sakanatapan na'ii, na'iki na'ii kapam tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u. Ba'oran wiizai iki kida'o ĩwa'atin wuru'u ĩnaouz, tawuru'u Galilee Baara na'iki Judea Baara ii aka kida'oraz wiizainao, na'iki Jerusalem ikiinao kida na'ii kapam. ĩnao kida wuru'u sakanatapa'oraz na'ii. Mazan Tominkaru taani'i naa pama'ozakan Jesus ati, ukakudakinaa nii karinainao pabi'inaaka kida'o rinai ai. 18 Na'apain pidannao kaawan Jesus ida'ati, ĩna'akan pairiban machi'ikaka'o. ĩna'akanuzu pawashatinapa-kizi baara an. ĩaipan pamorotakidanuz kabaun nazo iti, Jesus kanaapu iti. 19 Mazan pidannao iriban idi manawun, aonaa na'itim ĩmorota-kidanuzu. Uruu idi sariapa ĩzaidakidanuz kabaun zowau iti. Udauna'an ĩso'owan naa kabaun zowau, na'iki'i naa ĩtoka-kidanuz

† 5:17 Pharisee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

pawashatinapa-kizi baara an, atii pidannao sakoda iti, na'iki ĩmuudanuzu Jesus kanaapu'u. ²⁰ Aizii Jesus tukapan idi ĩmishidan tuukii manawun, sariapa ukian machi'ikaka'oraz pidan ati, “Ōpaonaru, aizii ipai pu'oian mainaabata-kao pu'ai.”

²¹ Sariapa tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki Phariseenao kian pa'atiaaka kida, “Kandii mooko arawu'u, uwazootapa'azon Tominkaru paparadan ida'an? Soo bauda'apa Tominkaru turua'o umainabatan pidan oian.”

²² Mazan Jesus aitapa na'apam ĩdi'itinpan. Uruu idi ukian ĩ'ati, “Kandii nii udi'itinpan ōdau'u kaikapa'a? ²³ Na'ia'oram masha'apannaa: ‘ipai pu'oian mainaabata-kao’ kii, oo ‘pukadishita na'iki puchi'ika’ kii? ²⁴ Mazan ōaidan nii u'ati wuru'u Daonaiora Aokazi Iki'o, kaina'a uma'ozakan umainaabata-kinaa nii pidannao oian da'a'a imi'i baara'a.” Uru'u naa Jesus kia'akan naa machi'ikaka'o pidan ati, “Ōkian pu'ati pukadishita, puzaamata wuru'u puwashatinapa-kiziz na'iki pumako'o naa pudapu iti.” ²⁵ Sariapa mishi pidan kadishita'akan ipai awunuutapainao awun za'a, uzaamata'akan naa pawashatinapa-kizi baara, na'iki umako'okan naa padapu iti konaukii. Tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru.

²⁶ Aizii wuru'u awunuutapainao kidaz, tuukii ĩdi'itinpan, na'iki tuukii kapam ĩtarian, na'iki tuukii ĩkonaukii-kidan Tominkaru. “Ei, watukapa zii aizii konaunam kida'o na'iki umanawunu'o aimaakan sha'apata-kao, wuru'u aona'oraz watukapauzon usha'apata-kao kida,” ĩkian.

Jesus dapadan Levi
(Matthew 9:9-13; Mark 2:13-17)

²⁷ Udauna'an Jesus koditan naa kabaun iki na'iki umako'okan naa. Pamakopa-kizi an utukapa pidan Levi kia'o u'uu, uruu zaamaapauzo tax puraatannaa. Jesus ikodan usakanatapan pazaamaapa-kizi ii puraata. Sariapa ukian u'ati, "Puwa'ati õtuma, õtominapa-kida kizi pugaru." ²⁸ Sariapa Levi wa'akan wuru'u pakaudinkiz na'iki umako'okan naa Jesus dawu'ati.

²⁹ Aizii padapu ii Levi toman naa udaru'o aroapa-karu Jesus ati. Kaina'a iriba ba'orainao zaamaapauzonao kapam tax puraatannaa aroopa'azon ïtuma, na'iki kaina'a iriba kapam ba'oran pidannao kida aroopa'azon ïtuma. ³⁰ Kaina'a na'ii pabi'i kida Phariseenao awunuutapan, na'iki na'ii kapam ïribannao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u awunuutapan. Sariapa ïkian utominapa-kidaniinao ati, "Kandii nii arawu aroopa'azon na'iki utuza'azon wunao tuma'a oiainaouz, zaamaapauzonao kidaz tax puraatannaa, na'iki wuru'u oiainao kidaz pidannao?" Kia'o wuru'u ïkiainapanuz.

³¹ Sariapa Jesus kian ï'ati, "Pidannao ziwuinao, aonaa kanom nii ïaipan daakataa, soo karinainao pa'an tuukii ïaipan daakataa. ³² Ukau'an na'apa'o kapam wuru'u õwa'atinuz da'ati'i, aonaa kaimanainao ida'ati'o mani, soo oiainao ida'ati'o pa'an wuru'u õwa'atinuz ïtanawatin kizi pa'oian ai."

Pidannao pishautan Jesus sanadinapa-karu dau'u

(Matthew 9:14-17; Mark 2:18-22)

³³ Pabi'i kida pidannao, kaawainao kidaz Jesus ida'ati, kian u'ati, “John Chikaawunuu-pauzoz tominapa-kidaniinao mapuda pa'an ĩsanadinpauzon,‡ na'iki ĩtoriinpauzon Tominkaru aipan kawana'ati. Na'iki wuru'u tominpauzonao kidaz Phariseenao di'iki, na'apa kapam ĩsanadinpan na'iki ĩtoriinpan. Mazan aizii wuru'u putominapa-kidaniinaouz, aonaa ĩsanadinpauzon, mazan ĩarooapan nii na'iki ĩtuzan nii atii ĩshiitan.”

³⁴ Sariapa Jesus kian ĩ'ati, “Turuu mani u'itiiman pidannao wa'atiinao mazida-karu dau'ati baiatan pazamazin mazida'o daonaiora na'an pu'u ĩtuma? Aonaa turuu ĩbaiatan pazamazin. ³⁵ Mazan bauda'apa kamoo na'akakaru nii wuru'u mazida'oraz daonaiora ĩ'ai, uruu dono'o ni'i naa pa'an ĩsanadinpan na'iki ĩbaiatan pazamazin.”

³⁶ Udauna'an Jesus kowaadan naa di'itinapakinai kuwai. Ukian ĩ'ati, “Aonaa na'iam zii pidan kuzuutauzon pa'ina'o chaakita pazimindotakinaa nii uzaama'ora'a naa chaakita. Mazan aizii pidan kuzuuan an pa'ina'o chaakita pazimindoapa-kinaa nii, upataka'uan pa'ina'o chaakita, na'iki pana'a'o nii uaidinpan uzaama'o ai. ³⁷ Na'iki aonaa na'apainim pidan paidauzon, pa'ina'o zii wine toma-kao, uzaama'ora'a naa

‡ 5:33 sanadinpauzon: Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

wine kinnaa§ zo'iti. Usha'apanum kau'an pa'ina'o wine paida-ka'o an, upoodan nii uma'ozakan ana'a naa, na'iki utada'okan nii wuru'u uzaama'oraz naa riwunii kinnaaz. Uruu idi ipai'o nii riwunii wakudinan. Aizii wuru'u ukinnaaz ukaboota'aka-ka'o ni'i naa. ³⁸Mishi'oraiman pa'ina'o wine paida-ka'o pa'ina'o ukinnaa zo'iti. ³⁹Na'iki aonaa kanom tuza'azon pa'ina'o zii wine toma-ka'o, patuza'akan dauna'an ma'ozaka'ora'a naa wine. Aizii pidan tuzan an wuru'u ma'ozaka'oraz wine, 'Kaiman pa'an wuru'u ma'ozaka'oraz wine, pa'ina'o utoma'aka-ka'o ai,' ukian nii." Uruu kia'o wuru'u Jesus kowaadaniaz kuwai.

6

Sookapa-karu Kamoon daua'o (Matthew 12:1-8; Mark 2:23-28)

¹ Bauda'apa kamoo Sookapa-karu Kamoon dono, Jesus dobatapan zakapu an patominapa-kidaniinao tuma, paoribai wheat baawu an. Na'apain Jesus tominapa-kidaniinao karaowaanan wheat aka. Uruu idi i'zu'uan naa wuru'u wheat aka kidaz paka'u baara iti, i'aipan idi umada so'oinan, udauna'an i'nikan naaz. ² Pabi'i kida Phariseenao pishaan i'dyaun, "Kandii ni'o udikintapan wuru'u aona'oraz wakakinaorinaa kashaapan usha'apata-ka'o, Sookapa-karu Kamoon dono?"*

§ 5:37 wine kinnaa: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. * 6:2 Phariseenao ati, Jesus tominapa-kidaniinao kaudinan wuru'u i'karaodanuz wheat aka kida Sookapa-karu Kamoon dono.

³ Jesus kian ï'ati, "Aonaa mooko utukapauzon kaarita ida'a'oraz usaadinpan kanom King David na'iki uminauda'unao sha'apatauzonii ïzamazin dono'oraz?" ⁴Umorotan Tominkaru Dapu nazo iti, na'ii uzaamatan bread taa-kariwaiz Tominkaru ati. Udauna'an unikan naaz na'iki utaan naa paminauda'unao atiz. Aonaa ukashaapa-kaopadamata ba'oran pidan nikan wuru'u bread kidaz, soo faadaanao." ⁵Powa'a zii Jesus kian ï'ati, "Daonaiora Aokazi Iki'o, uruu pa'an kazowautapa'oraz Sookapa-karu Kamoon."

*Jesus kakudan pidan
dadara'o uanoba
(Matthew 12:9-14; Mark 3:1-6)*

⁶ Ba'oran dono koshan, Sookapa-karu Kamoon dono, Jesus morotan synagogue iti. Na'ii utominapa-kidan pidannao Tominkaru paradan dau'u. Kaina'a bauda'apa pidan na'ii dadara'o uanoba bada'ii, udiwa'oran atanapa na'iki aonaa na'apam ukaiwaanuzu. ⁷ Kaina'a wunaou'u tiichaapauzonaouz Moses kakinaori dau'u, na'iki Phariseenao na'ii kapam. Ñnao tuukii ïaipan patukapan Jesus sha'apatan aimakaan, ïaipan pana'apaunuz, usha'apatan an aimakaan, Sookapa-karu Kamoon dono. Uruu idi kaimanaiman ïawunuutapan uruu, ïtukapa'azon usaabaan wuru'u pidan anobaz. ⁸ Mazan Jesus aitapa ipai ïdi'itinpan, uruu idi ukian wuru ati'i daonaiora dadara'oraz uanoba, "Pukadishita, na'iki puwa'ati da'ati'i pidannao kanaapu ati." Sariapa ukadishitan na'iki umako'okan naa pidannao kanaapu iti. ⁹ Udauna'an Jesus kian pidannao ati, "Öpishaan nii

unao aizii, na'apa dii kakinaorii taa-kariwaiz wa'ati aipan washa'apatinan, Sookapa-karu Kamoon dono? Uaipan washa'apatan oia'o oo kaimana'o? Udyuuda wakakudan pidan oo wazowianuzu?" ¹⁰ Jesus awunuupan ipai pidannao kawana'ati, na'iki sariapa ukian pidan dadara'o uanoba ati, "Pusawada puanoba." Sariapa usawada'akan paanoba, na'iki uanoba saabaina'akan naa. ¹¹ Mazan tuukii wunao to'oranu'u, zaudapainaouz Jesus sha'apatan aimaakan. Uruu dauna'an ĩmiitiniipan naa, ĩaitapa'azon na'apam nii pasha'apatan Jesus.

*Jesus zaamatan 12 pidannao
padyuudan nii*

(Matthew 10:1-4; Mark 3:13-19)

¹² Uruu dono Jesus makon naawazi paawa iti utoriinpa'anan, uruu idi una'ian utoriinpan bauda'apa maruta'o Tominkaru ati. ¹³ Aizii ba'oran chaapi'iki, uru'u naa udapadan patominapa-kidaniinao. Aizii ĩbii iki, uzaamata 12 daonaioranao padyuudan nii kowaadapa'o nii ipai kuwai wuru'u uaiapanii kidaz ukowaada-kao na'iki usha'apata-kao. Udakotan wuru'u pazaamataniinaouz apostlenao.† ¹⁴⁻¹⁶ Kaikapauda'u'o wuru'u uzaamataniinaouz: Simon, Peter kia'oraz udakotapa-kao, na'iki u'inawuzu Andrew, na'iki kaina'a James, John, Philip, Bartholomew, Matthew, Thomas, na'iki James, Alphaeus daniz, na'iki Simon, uruu

† **6:13** apostlenao: dyuuda-kariwai kakuwaapa'anan Tominkaru naobanai-tinan dau'u.

Patriot,‡ Judas, James daniz na'iki Judas Iscariot zaamata-kida'oraz Jesus.

*Jesus tominapatin-kidan na'iki
ukaminka'uupan pidannao
(Matthew 4:23-25)*

¹⁷ Udauna'an Jesus token naa naawazi paawa iki, apowa'a'o baara ati, wunao tuma'a pazaamataniinaouz daonaioranao. Na'ia'a naa iriba pidannao wuru'u tominpauzonao kidaz u'idi'iki kasaba'uinan, na'iki iriba kapam ba'oran pidannao kaawan na'iti. Pidannao wa'atin pabi'inaaka kida'o wiizai iki, ipai Judea Baara ii aka kidainaouz wiizainao, Jerusalem ikiinao na'ii kapam. Aizii kaina'a ba'orainao kida kaawan wa'atiinao Tyre na'iki Sidon iki, munapo'o paran danoma itinapu kida'o wiizainao. ¹⁸ Īwa'atin ĩabata'azon idi Jesus kuwaa. Ba'orainao, ĩkaawan ĩaipan idi kapam pakakudakao parinaa ai. Na'iki kaina'a ba'orainao oia'o doronai zaamatapaniinao kida. Uruu dono ipai ukakudan karinainao. ¹⁹ Tuukii pidannao aipan papishatan Jesus, usha'apanum kau'an ĩtukapan idi ma'ozaka Tominkaru kaudinan u'ida'a, uso'ota pabi'inaaka kida'o rinai pidannao ai. Uruu idi ukakuda ipai pidannao parinaa kida ai.

*Konaukii-karu na'iki
kasha'ora-karu
(Matthew 5:1-12)*

‡ **6:14-16** Patriot: mizaataakapauzoz pawiiizi dau'an. Ba'oran udakotapa-kinao Zealot kii.

²⁰ Sariapa Jesus awunuupan wunao di'iti'i tom-
inpainao kidaz u'idi'iki. Ukian ñ'ati.

“Konaukia'o pa'an unao,
mapuraataniinaouz,
usha'apanum kau'an unao ati'o pa'an
wuru'u Tominkaru naobanai-tinanuz.

²¹ Konaukia'o pa'an unao
baiatainaouz pazamazin kai.
Usha'apanum kau'an, diina'iti'i abaapa'o nii
pa'an unao.

Konaukia'o pa'an unao,
kasha'oratinainao kidaz kai,
usha'apanum kau'an diina'iti'i
karikaonanu'o nii pa'an ukonaukiitanan.

²² “Konaukia'o pa'an unao, uto'ora-kizaitapa-
kao an, na'iki ukashanaukii-kida-kao an, na'iki
udakowautapa-kao an, na'iki udakota-kao an
oiainao nii Daonaiora Aokazi Iki'o dikin ii.

²³ Ukonaukii na'apa kida'o aimaakan sha'apan
dono u'ati. Ukonaukii tuukii, usha'apanum
kau'an kaina'a pa'an umanawunu'o uwinipinaa
ni'o taapa-kao aokazi ii. Wuru'u pidannao to'ora-
kizaitapa'oraz unao kai, na'apa'o kapam ñdoko-
daunnao taapauzon Tominkaru prophetinnao
kotua'a naa.

²⁴ Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan diina'iti'i,
unao kapuraataniinao,
kai kaiman manawun uabatanpan.

²⁵ Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan diina'iti'i,
unao kawanyukunuinao,
mazan diina'iti'i uzamazin nii.

Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan diina'iti'i,
unao konaukia'oraz umashaapan,
konaukii ushaazootinan kai,

mazan diina'iti'i ukasha'oratinan nii tuukii,
 uzaadinan nii na'iki
 umuraapatinan nii.

²⁶ “Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan di-
 ina'iti'i, kai tuukii uatadapa-ka'o. Na'apa ko-
 tua'a naa ĩdokoza-daunnao atadapauzon pidannao
 dakotinpauzonaouz prophetnao nii.

Umarainapa to'oratinainao u'ati
(Matthew 5:38-48; 7:12a)

²⁷ “Mazan aizii ōkia'azon unao abatapainao
 ati. Umarainapa ipai utarubanao. Kaiman
 utaapa na'iki usha'apata kaiman aimaakan wu-
 nao ati'i to'ora-kizaitapa'oraz unao. ²⁸ Upishaa
 Tominkaru marii kizi ukaimanan wunao ati'i,
 aipainaoz dikauda'o sha'apan u'ati. Na'iki utori-
 inapa Tominkaru ati kaimana'o ida'an wunao
 dau'ana'a antamikiipauzonoaouz unao. ²⁹ Aizii
 pidan tinikan an pugaru pukaozoo ati, marii
 putinika-kidan ba'oran pukaozoo u'ati. Aizii pi-
 dan kazatan an puchaakitan, marii uzaamatan
 pushooton kapam. ³⁰ Na'ia'oram pidan pishaan
 an aimaakan pu'ai, putaa u'ati. Aizii pidan
 kazatan an pusha'apauzi, mana'a pupishaa'ana'a
 powaa itiz. ³¹ Pusha'apata kaimana'o aimaakan
 ba'oran pidannao ati, na'apa puaiapan kawan
 ĩsha'apatan aimaakan pu'ati.

³² “Aizii pumarainpan an soo wunaou'u
 marainpainaouz karikaonan pugaru, kandii
 dikin ii puaitapan pukonaukii-kida-ka'o? Upu'u
 zii oiainao pidannao ĩmarainapa pamarainpikinao.
³³ Aizii pusha'apatan an kaiman aimaakan
 soo wunao ati karikaonan'u, sha'apatainao

kidaz kaiman aimaakan pu'ati, kandii dikin ii puaitapan kaimana'o aimaakan taa-ka'o pu'ati? Upu'u zii oiainao pidannao, ĩsha'apata kaiman aimaakan wunao ati'i sha'apatainaouz kaimana'o aimaakan ĩ'ati. ³⁴ Aizii putaan an aimaakan oo puraata pidan ati, puaitapan idi ukawadauntan niiz, kandii dikin ii puaitapan pukonaukii-kida-ka'o? Upu'u zii oiainao taan puraata ba'oran oiainao ati, ĩaitapa kawadaunita-karu nii wuru'u papuraatanuz. ³⁵ Ukau'an umarainapa utarubanao, usha'apata kaiman kida'o aimaakan ĩ'ati. Utaa kapam aimaakan kana'apan ĩ'ati, aonaa uzaudapa'ana'a ukawadaunuta-ka'o powaa iti. Kaina'a'o pa'an umanawun kida aimaakan taapa-ka'o unao ati, usha'apatanii kida winipinaa nii. Uruu idi mishi'o nii Tominkaru umanawunu'oraz daniitan ipai unao. Tominkaru, uruu ipai ukaimanan pidannao ati. Utukapa-kida pakaimanan wunao ati'i, aona'oraz ĩkonaukii-kidauzon uruu, utaan pu'u aimaakan ĩ'ati, na'iki wunao ati'i oiainaouz manawun pidannao. ³⁶ Ukau'an ukamunan kapam na'apa udaru Tominkaru kamunanuuzon kawan.

Mana'a uzaudauzo'ona'a pidan madiwautapaka

(Matthew 7:1-5)

³⁷ “Mana'a udakotauzo'ona'a pidan dikauda'o nii, aonaa kizi Tominkaru dakotan unao dikauda'o nii. Mana'a ukaboota-kida'ana'a pidan pataka'uta-karu nii, aonaa kizi kapam uboota-ka'o. Na'iki umarina'ata wuru'u dikauda kida'oraz sha'apatauzo-ka'o u'ati, Tominkaru marina'atan nii wuru'u oii kida'oraz

usha'apatauzon. ³⁸ Utaa aimaakan ba'orainao ati, Tominkaru taan nii aimaakan unao ati. Na'iki diri'i'o nii manawun aimaakan taa-ka'o u'ati, atii aona'o ni'i naa na'itim upaidinan. Na'apam udiri'in putaaazon aimaakan ba'orainao ati, na'apa'o nii udiri'in Tominkaru taan pu'ati."

³⁹ Udauna'an Jesus kakuwaapan naa, di'itinapa-kinai kuwai ida'an. Kaikapa'o wuru'u ukianuz: "Aonaa turuu pidan ushaawun na'akan pamin-ushaawunun, usha'apanum kau'an ipai daunuuda'u'o nii i'waotan kichada-kariwai nazo iti. ⁴⁰ Aonaa na'iam pidan tominpauz umanawunun patiichaan ai, mazan ipai wuru'u tominpauzonaouz i'paian dauna'an patominpan, na'apa'o ni'i naa i'aitapan patiichaan kawan.

⁴¹ "Kandii nii mooko wuru'u pud'i'itapanuz kaunuba'o puiriban awun ida'a, pumadi'itapakan pu'u wuru'u atamun taramtinpa'oraz puawun ida'a? ⁴² Puka'iita zii pukian puiriban ati. 'Da'ati'i o'so'ota kizi kaunuba'oraz puawun ai,' pumatukapakan pu'u kaina'a udaru'o atamun idin puawun ida'a? Pugaru taapinpa'oraz kaimana'o nii kaikini'i, mishi'oraiman puso'ota'a naa zii kiwiin atamun idin puawun ai. Uruu dauna'an kaimana'o ni'i naa putukapan puso'ota'azonii kaunuba'oraz puiriban awun ai.

*Paoribai na'iki u'aka daua'o
(Matthew 7:16-20; 12:33-35)*

⁴³ "Paoribai ziwu'o usodan, aonaa u'aka dikauda'o nii. Mazan aizii paoribai maziwuka'o, ukaakan dono dikauda'o nii kapam u'aka.

44 Ipai kaimana'o dizoo-karu kadunaa aitapaka'o pa'aka ida'an kida, na'iki aonaa na'iam zii pidan karaodauzon dizoo-karu fig oo grape kaiwada-karu kadunaa di'iki. 45 Aizii kaimana'o pidan, ukodita-kida kaiman kida'o pa'idiwaru aimaakan, utaapan idi kaiman kida'o aimaakan panyukunuu ii. Mazan aizii dikauda'o pidan, ukodita-kida dikauda kida'o pa'idiwaru aimaakan, utaapan idi oii kida'o aimaakan panyukunuu ii. Ukau'an sha'apa'oram aimaakan pidan taapanii kida panyukunuu ii, uruu kida wuru'u ukodita-kidaniaz paparadan ida'an.

Dya'utama'o kabaun tomikinao
(Matthew 7:24-27)

46 “Kandii nii udakotan õgaru unaobanaa nii, umasha'apatakan pu'u õdyuudanii usha'apatan?
47 Na'ia'oram pidan wa'ati'o õ'ida'ati, na'iki mishi'o uabata'azon õkuwaa, na'iki izo'ati'o õparadan, õkowaadan nii kanom kawanu'o uruu.
48 Uruu na'apa pidan kawan, toma'o padapu dadara'o baara'a, na'iki kichada'o patoron uun nii munapo. Aizii na'apainim wunu tuubarun na'iki udapu naraan, aona'o nii wunu paran kabootanuz, usha'apanum kau'an dadara'o baara'a'o wuru'u udapuz. 49 Aizii na'ia'oram pidan abata'o õkuwaa mazan aonaa uizo'atinuz, na'apa'o uruu tawuru kawanu'u maaitapinka'oraz pidan, toma'oraz padapu shomada'o imi'i ida'a. Aizii na'apainim wunu tuubarun, baukapa'o nii wunu paran kida'uka'akan wuru'u kabaunuz, uruu idi sariapa kabaun dorautan ipai daunuuda'u.”

7

*Jesus kakudan
soldyaa zowaunaa poitoru
(Matthew 8:5-13)*

¹ Aizii Jesus ipaian dauna'an pakadakotinan pidannao ati, uru'u naa umakon Capernaum iti. ² Aizii na'ii kaina'a Roman soldyaannao zowaunaa. Uruu dono upoitoru umarainapanii manawun karinaan tuukii, maonapa'ora'a naa umawakan. ³ Uabatan idi Jesus kaawan wuru wiizai ida'ati'i pamashaapa-kiziz, sariapa udyuudan kazowautapainao Jewnao Jesus di'iti. Uaipan ñdapadankan Jesus, uwa'ati kizi padapu ati, ukakudanaka kizi upoitoru. Aizii uruu aonaa Jew mani. ⁴ Udauna'an ñmakon naa Jesus di'iti, atii ñikodanuzu. Na'ia'a naa ñkowaadan u'ati parada-karu, na'iki tuukii ñpishaan umakon patuma. Ñkian u'ati, "Tuukii manawun waipan pukaminka'utan wuru'u pidanaz, waaitapanii uruu kaimana'o naobanai. ⁵ Usha'apanum kau'an uruu umarainapanii tuukii wairibannao Jewnao, na'iki uruu tomanii wa'ati wuru'u synagogue. Uruu idi tuukii wapishaan pugaru pumako kizi u'idi'iti," ñkian. ⁶ Uruu idi Jesus makon ñtuma.

Aizii ñmaonapatapaanan pu'a'a naa, uru'u naa naobanai dyuudan papaonarunao ikodapa'anan Jesus. Na'iki udyuudan ñna'akan paparadan u'idi'iti, kaikapa'a: "Naobanai, aonaa ñaipan pumizidinan, aonaa ñaipan puwa'atin ñdapu ati. ⁷ Na'iki aonaa umanawunu'o mani pidan ñgaru, na'iki aonaa ñturuan ñparada'anan na'iki ñmakon pu'idi'iti manawun. Turuu pa'an puparadan,

na'iki karikaonan õpoitoru kakuda kizi. ⁸ Õgaru na'apa, õkaudinan doko ainao pidannao õ'ai waranu a'o. Õgaru na'apa, kaina'a soldyaanao kaudina'o õwaranu'u kapam. Aizii õkian dono bauda'apa soldyaa ati, 'Pumako,' umakon nii. Aizii õdapadan dono ba'oran soldyaa, 'Puwa'ati,' õkian an u'ati, uwa'atin nii. Na'iki õdyuudan dono õpoitoru, 'Pusha'apata wuru'u,' õkian an u'ati, usha'apatan niiz."

⁹ Tuukii Jesus di'itinpan uabatan idi wuru'u kaikapa'oraz parada-karu'u. Sariapa utanawatinan pidannao di'iti, wuru'u wa'atipainao kidaz udawu'ati. Na'iki ukian ñ'ati, "Aizii õkowaadan nii u'ati: aonaa na'iam zii õikodauzon mishida-karu manawun wuru kawanu'ora'a Israelitenao bii an." ¹⁰ Udauna'an wunaou'u na'akainaouz parada-karu kiwa'akan naa powaa iti, naobanai dapu iti. Aizii ñkaawan ñabatan poitorui kakuda'aka'a naa.

Jesus kakudan daonaiora mawaka'ora'a naa

¹¹ Kadiman aka uruu dauna'an Jesus makon wiizai di'iti, Nain kia'o u'uu. Aizii pidannao, tom-inpauzonao u'idi'iki na'iti kapam ñmakon utuma. Na'iki iriba kapam ba'orainao pidannao makon udawu'ati.

¹² Aizii Jesus kaawan pu'u wiizai koraratapakinao paniinomizinaa ida'ati, upu'u daonaiora mawaka'o na'aka-kao baaranai iti. Zuna mawakaiba'a naa odaiaru, odani wuru'u mawaka'oraz, ubauda'apan odani wuru'u uruuz. Na'iki kaina'a iriba, iriba pidannao makon otuma.

¹³ Aizii Jesus tukapan oroo tuukii ukamunan-kidanuzo, sariapa ukian o'ati, "Mana'a puzaada'ana'a." ¹⁴ Udauna'an umakon na'iki upishatan naa wuru'u mawaka'o na'akapakinooz, sariapa wunaou'u na'akapainooz mawaka'o mashaadina'akan. Udauna'an ukian mawaka'o ati, "Pa'ina'o daonaiora, ōkian pu'ati, pukadishita." ¹⁵ Sariapa daonaiora sakanata'akan na'iki uparadan. Udauna'an ukadishitan na'iki Jesus na'akan naaz padaro dazaba iti.

¹⁶ Tuukii pidannao tarian na'iki tuukii ūdi'itinpan. Na'iki tuukii kapam ūkonaukii-kidan Tominkaru. Uruu idi ūkian, "Ei! Kaawa zii mishi wabii ati umanawunu'o Tominkaru prophetin. Mishi Tominkaru kaawan ukaminka'uta'anan waunao Jewnao, upidanannaouz," ūkian. ¹⁷ Aizii kuwai, Jesus sha'apatanii daua'o kowaadaabi'ii-kaoa'a naa ipai Jewnao wiizi kida kawana'ati, na'iki ūwiizi dawun itinapu kida'o pidannao mashaapan, ipai kapam ūabatan wuru'u kuwaiz.

*John Chikaawunuupauzo dyuuda-kidan
paparadan Jesus di'iti
(Matthew 11:2-19)*

¹⁸ Aizii John abatan idi patominapa-kidaniinao pidannao kakuwaapan ipai wuru dau'a'a Jesus sha'apatanii kidaz aimaakan, sariapa udapadan dya'utam pidannao ūbii iki. ¹⁹ Udauna'an udyu-udan naa ūdyaun Naobanai Jesus di'iti, na'iki udyuuda ūpishaan Jesus kaikapa'a: "Pugaru'u naa wa'ati'o ni'oraz kowaadapa-kao? Oo marii zii wazaudapan ba'oran wa'atin?"

20 Udauna'an ãmakon naa Jesus di'iti, atii ãkaawan u'idi'iti, na'ia'a naa ãkian u'ati, “John Chikaawunuupauzoz dyuudan waunao pu'ida'ati, upishaa-kidan na'iki uaitapa'azon pugaru'u naa tawuru'u wa'ati'o ni'oraz kowaadapa-kao? Oo marii zii wazaudapan ba'oran wa'atin kaina'iki?”

21 Aizii wuru'u ãkaawanuz na'iti, Jesus kaudinan pu'u karinainao dau'u. Ukakudan pu'a'o iriba, iriba pidannao pabi'inaaka kida'o ãrinaa ai, oia'o doronai zaamatapaniinao, ipai ukakudan ãdyaun, na'iki ishaawunnao kida, ipai uda'atan na'iki usaabaan ãawun. 22 Uruu idi Jesus dako'atin wunao paradanu'u John dyuudaniinaouz. Ukian ã'ati, “Aizii ukiwa John di'iti, ukowaada kizi u'ati ipai daunuuda'u wuru'u utukapanii kidaz õsha'apatan, na'iki ukowaada u'ati ipai wuru'u uabatanii kidaz kuwai. Ukowaada u'ati iriba'a naa ishaawunnao awun da'ata-kao, na'iki saabaa-kao; aizii machi'ika-kainao, chi'ika-kida-kao; na'iki kabishopauzonao kichana'iki-kia'o bishoi idi, ipai ãkakuda-kao. Aizii makinai-ziiwanao, kaimana'a naa ãabatan; na'iki mawakainao kida, kakuda-kao powaa iti; aizii pataka'utinainao, kowaada-kaoa'a naa ã'ati Kaimana'o Kuwai.* 23 Konaukia'o nii manawun wunaou'u sariaapa'oraz ãmishidan õgaru, aona'oraz ãdi'itinpan pana'iti kida õdau'u,” ukian ã'ati.

24 Aizii John di'ikiinao pidannao kiwan dauna'an, sariapa Jesus kian wunao ati'i

* 7:22 Na'apa tawuru ida'a usaadinapanu'u Isaiah saadanii kidaz. (Isaiah 29:18-19; 35:5-6; 61:1-2)

iribainaouz pidannao, kasaba'ukinpainaouz utuma. Ukian ĩ'ati, "Kandii dau'ati'o tawuru'u unao makouzonuz John di'iti mapidantaka'o amazada di'iti? Kandii wuru'u utukapa'azooniaz na'ii? Utukapa'azon pidan kakataimana'o unyukunuu, awaru dawuu-kidan kawan pinidi? ²⁵ Kanom dii sha'a wuru'u utukapa'azooniaz na'ii? Oo utukapa'azon pidan konaunama'o oo umanawunu'o ukaiwadinpan? Pidan umanawunu'o, na'iki kaiwadinpa'o kaimanaiman, umashaapan kabaun umanawunu'o di'ii? ²⁶ Oo kanom sha'a wuru'u utukapa'azooniaz na'ii? Tominkaru prophetin? Mishi'o wuru'u, pidan utukapaniaz na'ii, powa'a'o zii umanawunun ba'oran prophetnao ai. ²⁷ Uruu John, dau'ana'o tawuru'u kotua'o Tominkaru Paradan saadauzo-kaoz kaikapa'a: 'Ōdyuudan nii ōprophetin kiwiin, saabaa'o nii dunapo pu'ua'ati,' " ukianuz.

²⁸ Udauna'an Jesus kian koshan ĩ'ati, "Ōkowaadan nii u'ati aizii aimaakan, John uruu uwazootapanii ipai, ipai pidannao, aonaa bauda'apa pidan kaina'a shakatainao wuru baara'a'a, uruu kawanu'o nii. Mazan pidan, aona'oraz umanawunun Tominkaru naobanai-tinapa-kizi'i, upu'u umanawunu'o uruu John ai," Jesus kian ĩ'ati.

²⁹ Ipai pidannao na'iki wuru'u zaamaapauzonao kidaz tax puraatannaa, abatan Jesus paradan, na'iki ĩnao tuukii pa'an ĩmishidan, na'iki ĩaitapa mishi'o na'iki sakitapa'o wuru'u Tominkaru paradan kidaz. Uruu idi'o pa'an ĩchikaawunuu-kidinan John ati. ³⁰ Mazan kaina'a

ba'orainao pidannao, ïdakotapa-kao Phariseenao na'iki kaina'a ba'orainao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u. Ñnao aonaa pa'an ïsha'apatan wuru'u Tominkaru aiapanii kidaz usha'apata-kao. Uruu idi aonaa ïchikaawunuu-kidinan John ati.

³¹ Powa'a zii koshan Jesus kian pidannao ati, "Na'apa dii mani òkian wunao dau'ana'a kainaouz pidannao mashaapan? Na'apa dii mani òkowaadan oo òdakotan ïdyaun? Òkian nii.

³² Ñnao mashaapan koraiziannao makinaotinan kawanu'o, aonaa ïnyukunuu kaimana'azon ba'orainao ati. Aizii pamakinaotin kizi iki, koraiziannao kadakoïnpauzon pa'atiaaka kida kaikapa'a: 'Wakunuian mazida-karu kunnaa unao ati kuwudii ida'an, mazan aonaa ukonaupan. Aizii Wakunuian mawaka-karu kunnaa u'ati, aonaa uzaadan,' ïkiitaakapan. ³³ Aizii John Chikaawunuupauzo kaawan dono da'ati'i, aonaa unikauzon kaimana'o wanyukunui wuru'u ba'oran pidannao nikauzonii kaduz kidaz, na'iki aonaa utuzan wine. Uruu idi unao kian udau'an. 'Kaina'a oia'o doronai u'ida'a.' ³⁴ Aizii Daonaiora Aokazi Iki'o, ukaawan da'ati'i, ipai pa'an uaroopan, na'iki utuzan bishoa'o wine. Uruu idi unao kian udau'an. 'Aushaa utukapa, kashabakizi pa'an arawu'u, na'iki tuzapa-shori kapam. Na'iki unaudapa kapam pakaminauda'u-tinpan wunao idi'i zaamaapauzonaouz tax puraatannaa, na'iki oiainao pidannao tuma.' ³⁵ Mazan ipai pidannao wuru'u da'anainao kidaz Tominkaru paradan, ïnao tukapa-kidan mishi'o wuru'u Tominkaru aitapanii kidaz oo wuru'u

usha'apaapanii kidaz aimaakan.”

*Oia'o zunaaba sha'apatanii
daua'o*

³⁶ Aizii kaina'a Pharisee, una'akan Jesus, uaroopa-kida'azoonuzu padapu ii. Uruu idi Jesus makon utuma udapu iti, na'ia'a naa usakanatan na'iki uaroopan naa. ³⁷ Uruu wiizai di'ii kaina'a zunaaba madoronaa-daunu'o omashaapauzon. Aizii oabatan idi Jesus aroopa'azon Pharisee dapu ii, sariapa omakon na'iti, ona'akan kaduunuribai pakinnaa zo'an kuba idi'i utoma-kao.† ³⁸ Okaawan Jesus kidiba di'iti ubarau itinapu. Ozaadan tuukii, uruu idi ipai ozabian Jesus kidiba paawun uu idi. Udauna'an oaradan naa ukidiba padizo idi na'iki sariapa okissitan wuru'u ukidiba kidaz, udauna'an oramaudan naa ukidiba kaduunu'oraz ramau idi. ³⁹ Aizii Pharisee, wuru'u na'aka'oraz Jesus padapu ati, tukapan wuru'u zun sha'apatanz aimaakan na'apa Jesus ati. Sariapa ukian panyukunuu ii, “Umishiin an mani di'oraz daona'ora Tominkaru prophetin, uaitapa mani na'apa'oram okaduz wuru'u zunaz pishata'oraz paugaru. Na'iki uaitapa mani ipai na'apam omashaapauzon na'iki wuru'u oii kida'oraz aimaakan osha'apaapauzon.”

⁴⁰ Sariapa Jesus paradan, na'iki ukian u'ati, “Simon, kaina'a aimaakan òkowaada'azon pu'ati.”

“Tiichaa, na'apa'oram aimaakan wuru'u pukowaada'azooniaz ò'ati?” Simon kian.

† 7:37 kuba idi'i utoma-kao: Wur'u kubaz, udakota-kao Alabaster.

⁴¹ Jesus kian u'ati, “Kaina'a dya'utam pidannao mawinipinaatapainao pidan. Bauda'apa mawinipinaatapan 500 wizi'i kida'o puraata, ba'oran mawinipinaatapan 50 wizi'i kida'o puraata.‡ ⁴² Aonaa bauda'apa ĩnao ka'iitan pakawadauntan powaa iti wuru'u pamawinipinaatapaniaz puraata. Uruu idi pidan wuru'u taa'oraz zii puraata ĩ'ati, umarina'ata'akan naa wuru'u ĩmawinipinaatapaniaz. Aona'o ni'i naa uaipan uwadaun oo unyukunuupa'akan powa'a wuru'u ĩmawinipinaatapaniaz. Ūkau'an, na'ia'oram nii puaitapan marainapa tuukii wuru'u marina'ata'oraz pamawinipinaatapa-kao?”

⁴³ Simon dako'atin, na'iki ukian, “Ōzanda-kidan wuru'u mawinipinaatapa'o uruu dobata manawun, uru'o nii marainapa uruu tuukii.”

“Na'apa mishizi, sakitapa'o kaiwuru'u pudi'itinapanuz,” Jesus kian Simon ati.

⁴⁴ Udauna'an Jesus tanawatinan zunaaba di'iti, na'iki ukian Simon ati, “Putukapa di'oraz zunaaba'a, mishii? Ōmorotan pudapu ati, aonaa putaan wunu ō'ati ōchikaa-kināa nii ōkidiba. Mazan oroo, okaawan da'ati'i, ozaadan atii ochikaan ōkidiba paawun uu idi. Udauna'an oaradan ōkidiba padizo idi. ⁴⁵⁻⁴⁶ Na'iki aonaa pukissitan ōgaru, mazan oroo pakaawan di'iki'o aonaa osookadan pakissiipan ōkidiba. Na'iki aonaa putaan ōramauda-kināa nii ōzowau, mazan oroo oramauda zii ōkidiba. ⁴⁷ Aizii ōkowaadan nii pu'ati

‡ **7:41** wizi'i kida'o puraata: Greek paradan ida'an, denarius wuru'u. Bauda'apa denarius, bauda'apa'o kamoo kaudin-karu winipinaa.

aimaakan,” Jesus kian. “Wuru'u osha'apatanuz aimaakan kaikapa'a, otukapa-kidan na'apam pamarainpan õgaru tuukii. Usha'apanum kau'an o'oiian wuru'u tuubaru'oraz manawun mainaabata-kaio idi ipai daunuuda'u o'ai. Mazan aizii pidan masakauda'u'o u'oiian, aizii u'oiian mainaabata-kaio an, masakauda'u'o nii kapam umarainpan õgaru.”

⁴⁸ Udauna'an Jesus kian zunaaba ati, “Aizii ipai daunuuda'u'u naa pu'oiian mainaabata'aka-kaio, aona'o nii powa'a unyukunuupa-kaio.”

⁴⁹ Sariapa pidannao wuru'u sakanatapainao kidaz utuma kiitaakapan pa'atiaaka kida, “Kandii mooko arawu'u turuu mooko uaitapan pamainaabatan pidan oiian?”

⁵⁰ Mazan Jesus kian zun ati, “Pumishidan idi'o wuru'u, pukazannaatinanz pu'oiian ai. Aizii pukiwa'a naa, kaiman punyukunuu aizii, na'iki aonaa kanom powa'a kasharutapa'o nii pugaru.”

8

Zunnao kaminka'uupauzonao Jesus

¹ Udauna'an Jesus makon naa, uchi'ikapan ipai donoi na'iki wiizai kida kawana'ati. Wuru'u uchi'ikapanuz ukowaadapan Kaimana'o Kuwai, Tominkaru naobanai-tinan daua'o. Aizii 12 utominapa-kidaniinaouz, na'ii'aka kapam i'ichi'ikapan utuma. ² Na'iki zunnao, tawuru'u ukakudaniinao kidaz parinaa ai, na'iki ba'orainao ukakudaniinao oia'o doronai zaamatapan ai i'dyaun, na'iti kapam pabi'i kida i'inao makon, i'kaminka'uupan Jesus na'iki wuru'u utominapa-kidaniinaouz. Mary, Magdala

sanaaba, Jesus so'otaniaz 7 oia'o doronainao o'ai, oroo wuru'u kaminka'uupa'oraz ĭdyaun, ³ na'iki Joanna oroo Chuza kia'oraz odaiaru uu, kazowautapa'oraz pabi'i kida Herod poitorunao. Na'iki Susanna na'ii kapam, na'iki iriba ba'oran zunnao kida na'ii ĭtuma. Ipai ĭsha'apatan aimaakan, ĭtaan papuraatan, na'iki aimaakan sodi kida paaipan ati, pakaminka'uta-kinaa nii Jesus na'iki utominapa-kidaniinao.

*Jesus kowaadan
uudai paowa-kao dau'u
(Matthew 13:1-9; Mark 4:1-9)*

⁴ Pidannao kaawan iriba, iriba Jesus ida'ati, na'iki iriba kapam ba'oran wiizai ikiinao kida kaawan. Aizii pidannao baokopatinan dauna'an, uru'u naa Jesus kakuwaapan naa ĭ'ati di'itinapakinai kuwai ida'an. ⁵ Ukian, “Bauda'apa kamoo pidan makon pazakapun iti upaowa'anan poroom uuda kida. Aizii kawiiizii-kariwai baara an, uru'u naa upararaan poroom uuda. Pabi'i kida poroom uuda waotan chi'ikapa-kizai an, uruu idi ipai udakazaabi'ii-kao. Udauna'an kotu'uznao wa'atin na'iki ipai ĭnikan wuru'u uudai kidaz.

⁶ “Ba'oran uudai kida waotan kubata'o baawu an. Mishi kaiman padamata uudai soda'akan mazan aonaa na'itim u'ishataba'u zaamatanan, udauna'an kamoo wiicha'akan naa, uruu idi sariapa uaradan atii umaririn.

⁷ “Ba'oran uudai kida waotan kaiwada-karu ta'o baara an. Mishi kaiman padamata usoda'akan, mazan udauna'an, kaiwada-karu watuda'akan naa wuru'u pa'ina'oraz usodan kida. Uruu idi aonaa na'itim naa ĭdyaupain.

8 “Ba'oran uudai kida, kaiman pa'an ĩwaotan kawiiizii-kariwai baara an. Uruu idi ziwu ĩsodan, udauna'an ĩkaaka'akan naa madowaaka kida pa'idiwaru, na'iki diri'i shinibaba kida u'aka. Bauda'apa'o ukadunaa di'iki, uikoda 100 u'aka diri'in.”

Udauna'an Jesus kian naa pidannao ati, “Pukak-inaon an puabata'a naa kakinaorii!”

Kanom ni'o Jesus kaiwaan di'itinapa-kinai kuwai kida

(Matthew 13:10-17; Mark 4:10-12)

9 Udauna'an Jesus tominapa-kidaniinao pishaan naa uruu, na'apa'oram manawun wuru'u di'itinapa-kinai kuwaiz, ukowaadaniaz ĩ'ati. 10 Uruu idi ukian ĩ'ati, “Soo unao ati'o nii ukainaabata-kao wuru'u di'itinapa-kinai kuwaiz, Tominkaru naobanai-tinan dau'oraz. Mazan wunao ati'i ba'orainao kidaz ukowaada-kao nii soo di'itinapa-kinai kuwai ida'an. Uruu idi ĩtukapan pu'u padamata wuru'u kadakotin-kizaiz, mazan upu'u aona'o nii ĩtukapanuzu. ĩabatan pu'u padamatazu, mazan upu'u, aona'o nii ĩaitapan na'apa'oram wuru'u parada-karu kianuz.

Jesus kowaadan na'apa'oram wuru'u di'itinapa-kinai kuwai

(Matthew 13:18-23; Mark 4:13-20)

11 “Kaikapa'a wuru'u di'itinapa-kinai kuwaiz,” Jesus kian ĩ'ati, “Aizii wuru'u uudai kidaz, Tominkaru paradan kida wuru'u. 12 Aizii wuru'u uudai kida waota'oraz chi'ikapa-kizai an, uruu pidannao dau'ana'o, wuru'u abatainao kidaz Kaimana'o Kuwai. Mazan udauna'an Satan kaawan ĩ'ida'ati, uruu idi sariapa

umainaabatan ipai daunuuda'u ñnyukunuu iki wuru'u Kaimana'oraz Kuwai kida. Usha'apanum kau'an aonaa uaipan ñmishidan, na'iki aonaa uaipan ñkazannaatinan pa'oian ai.

13 “Aizii uudai kida wuru'u waota'oraz kubata'o baawu an, uruu pidannao dau'ana'o, wuru'u konaukia'oraz ñabatan na'iki ñzaamatan padamata Kaimana'o Kuwai. Mazan aonaa ñzaamatan tuukii panyukunuu iti wuru'u parada-karu kidaz. Uruu idi masakauda'u aimaakan dikauda'o sha'apa'akan ñ'ati, uru'u naa ñkashadina'akan, aona'a naa powa'a ñmishidapa'akan.

14 “Aizii uudai kida wuru'u waota'oraz kaiwada-karu baawu an kida, uruu pidannao dau'ana'o, wuru'u abatainao na'iki mishidainao kidaz Kaimana'o Kuwai. Mazan ñdi'itinpan aimaakan aiapa-kao dau'u, na'iki kasha'apauzi-karu dau'u, na'iki ñaipaa-bi'ian ipai pabi'inaaka sodi kida'o aimaakan. Uruu idi ñmanyukunuutan naa wuru'u kuwaiz. Na'iki aona'a naa ñsha'apainpan kaiman kuwai kawana'ati.

15 “Aizii uudai kida wuru'u waota'oraz kaiman, kawiiizii-kariwai baara an, uruu pidannao wuru'u abatainao na'iki zaamatainao kidaz parada-karu kaimanaiman manawun panyukunuu iti. ñizo'ati ipai parada-karu, uruu idi aonaa ñkashadinan. Usha'apanum kau'an kaiman ñnyukunuu dyaupain Tominkaru ati. Uruu idi kaiman mishi ñmashaapan tukapa-kao.

*Aonaa lamp taratapauzo-kao
(Mark 4:21-25)*

16 “Aonaa na'ia'oram pidan suuauzon lamp, udauna'an utaratanuzu boon idi, oo umuudanuz

bed waranu iti. Mishi'oraiman lamp suu-kao dono, umuuda-kao doko'o ukanadapa kizi kaiman. Aizii pidannao morotan an, kaimana'o nii ukanadapan i'ati. ¹⁷ Na'iki ipai aimaakan dizapa-kariwai usha'apaapa-kao, ipai'o nii ukodita-kida-kao kainaabana'o-karu ati. Na'iki ipai aimaakan dizapa-kariwai ipai'o nii ukodita-kida-kao kanada'o-karu ati. ¹⁸ Ukau'an udi'itapa na'iki uzaamata unyukunuu iti wuru'u uabatanii kidaz parada-karu. Usha'apanum kau'an pidan kaina'a'o utaaan aimaakan panyukunuu ii, taa-karu nii u'ati powa'a zii. Aizii wuru'u pidan, aona'oraz utaan aimaakan panyukunuu iti, zaamata-karu nii u'ai ipai daunuuda'u wuru'u masakauda'u'oraz aimaakan utaaan panyukunuu ida'a."

Jesus daro na'iki u'inawuzunao daua'o

(Matthew 12:46-50; Mark 3:31-35)

¹⁹ Udauna'an Jesus daro na'iki u'inawuzunao kaawan itukapa'azon uruu. Mazan aonaa na'itim i'imaonapadinan udazaba iti, usha'apanum kau'an iriba manawun pidannao kasaba'ukinpan udazaba an kida. ²⁰ Uruu idi bauda'apa pidan kian Jesus ati, "Kaina'a pudaro na'iki pu'inawuzunao kadishitapan paniba ii, itukapa'azon pugaru."

²¹ Sariapa Jesus kian ipai pidannao ati, "O'daro na'iki o'inawuzunao pa'an wuru'u abatainaouz na'iki izo'atiinaouz Tominkaru paradan."

Jesus paradan awaru na'iki wunu paran ati
(Matthew 8:23-27; Mark 4:35-41)

²² Bauda'apa kamoo Jesus paidinan kanawa zo'iti patominapa-kidaniinao tuma. Na'iki ukian ĩ'ati, "Aushaa wamako'o naa karishii baza iti." Uruu idi ĩmako'okan naa. ²³ Aizii ĩmakopaanan pu'u, Jesus da'awu'ukan naa kanawa zo'ii. Masha'apakiaka ma'ozaka'o awaru kaawan. Sariapa wunu paran kida daawadaan ĩkanawan, atii wunu paidina'akan naa ĩkanawan zo'iti. Maonapa'a naa kanawa tipitan.

²⁴ Sariapa Jesus tominapa-kidaniinao makon u'idi'iti, ĩpokowauanuzu. Na'iki ĩkian u'ati, "Wanaobanaa! Wanaobanaa! Kadiman! Taa'azo'o naa wanaraan," ĩkian. Udauna'an Jesus kadishita'akan, na'iki uduyudan awaru na'iki wunu paran mashaadinan. Sariapa mishi awaru na'iki wunu paran mashaadina'akan. ²⁵ Udauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Na'apa'oram mooko wuru'u umishidanuz?"

Mazan tuukii ĩtarian, na'iki tuukii ĩdi'itinpan. ĩkian pa'atiaaka kida, "Ei! Kanom kaduz pidan uruu? Uduyuda zii awaru na'iki wunu paran mashaadan, atii ĩizo'ati zii uparadan," ĩkian.

Jesus kakudan oia'o doronai zaamatapanii pidan

(Matthew 8:28-34; Mark 5:1-20)

²⁶ Jesus na'iki utominapa-kidaniinao makopaanan karishii baoko an, atii ĩkaawan baza itinapu wiizai di'iti, Gerasa Baara kia'o u'uu, Galilee Baara pa'inamunu'oraz. ²⁷ Aizii Jesus maratina'akan zii kanawa zo'iki, uru'u naa pidan, donoi iki'o, oia'o doronainao zaamatapanii kaawa'akan Jesus ida'ati. Kotua'iki'ora'a naa aonaa ukaiwadan kamicha, na'iki aonaa

umashaapauzon kabaun ii. Umashaapan baaranai ii aka, kuba uun ii aka karikaonan. ²⁸ Aizii utukapan Jesus, sariapa ukadako'okan, udauna'an ukodoru'ukan na'iki umapotinan Jesus kanaapu iti. Na'iki ukian diiwa'o ida'an, "Jesus, Tominkaru umanawunu'o dani, kanom puaipan ò'ai, na'apa dii pusha'apata'azon õgaru? Aonaa shoman pupataka'uta'ana'a õgaru," ukian. ²⁹ Wuru'u uparadanuz kaikapa'a Jesus dyuudan idi'o oia'o doronainao koditan u'ai.

Kiwiin, mapudu'o da'i oia'o doronainao tuuki-idauzonuzu. Pidannao tiwaan pu'u padamata padodowan ipai uanoba na'iki utaba'u chain idi, mazan sariaapa'o nii ubidita'akanuzu. Uruu dauna'an oia'o doronainao na'aka'akan ni'i naa uruu, mapidantaka'o amazada baara iti. Uruu wuru'u parada'oraz Jesus ati.

³⁰ Jesus pishaanuzu, "Na'apa dii pu'uu?" "Õ'uu Iribainao," ukian. Ukowaadan pa'uu na'apa usha'apanum kau'an iriba, iriba manawun oia'o doronainao morotan naa u'idi'iti. ³¹ Na'apain tuukii oia'o doronainao pishaan Jesus, aonaa kizi udyuudan ïdyaun ka'unaru nazo iti, aona'oraz utokon nii.

³² Na'ia'o iriba kooshinao aroapatinan naawazi za'an. Uruu idi oia'o doronainao pishaan Jesus tuukii. "Pukashaapa shoman wamorotan kooshinao di'iti," ïkian. Jesus kashaapa ïmorotan kooshinao di'iti. ³³ Uruu idi ïkodita'akan naa pidan di'iki na'iki ïmorota'akan naa kooshinao di'iti. Sariapa kooshinao dima'akan naa tawudapu an, na'iki ipai ïwaotan karishii baoko iti. Uruu idi ipai ïmawakan panaraan idi.

34 Aizii pidannao, wuru'u taapainouuz kooshinao tukapan idi wuru'u aimaakan sha'apanuz kaikapa'a, sariapa ïdiman ïkakuwaapa'anan. Uruu idi ïkakuwaapan pidannao ati ipai donoi ii aka, na'iki kazakapuntinpainao ati donoi dawun ii aka. Ipai ïkowaadan patukapan kawana'ati usha'apan. 35 Uruu idi iriba pidannao makon na'iti ïtukapa'anan wuru'u kowaada-kariwaiz aimaakan sha'apan. Aizii ïkaawan Jesus ida'ati, ïtukapa pidan wuru'u so'ota-kariwaiz oia'o doronainao u'idi'iki, aona'a naa usha'apan, na'iki kaina'a'a naa ukaiwadapan kamicha. Kaiman usakanatapan Jesus dazaba'a, aitapina'a naaz, na'iki kaimana'a naa udi'itinpan. Uruu idi tuukii pidannao tarian. 36 Pidannao wuru'u tukapainouuz aimaakan sha'apan, ïkakuwaapan naa ba'oran pidannao ati. ïkowaadan ï'ati na'apa'oram ukakuda-kao wuru'u oia'o doronai zaamatapaniaz pidan. 37 Uruu idi ipai pidannao kawiiizi-tinpainao kidaz donoi Gerasa Baara an kida, tuukii ïpishaan Jesus makon pawiiizi iki. Usha'apanum kau'an tuukii manawun ïtarian.

Uruu idi Jesus paidinan naa kanawa zo'iti na'iki umako'okan naa. 38 Wuru'u pidan so'ota-kariwaiz oia'o doronainao u'idi'iki, tuukii upishaan Jesus. “Õmako kizi putuma,” ukian. Mazan Jesus kian u'ati, 39 “Pukiwa'a naa shoman pudapu iti, pukowaada'an kizi'i naa na'apam Tominkaru sha'apatan kaimana'o manawun aimaakan pu'ati.” Uruu dauna'an pidan mako'okan naa. Aizii pamakopa-kizi donoi ii aka, ipai ukowaadan pidannao ati wuru'u Jesus

sha'apataniaz pa'ati.

Jesus kakudan Jairus dani na'iki izaipaiba zu-naaba kapam

(Matthew 9:18-26; Mark 5:21-43)

⁴⁰ Aizii Jesus na'iki utominapa-kidaniinao kiwan karishii baza itinapu. Na'ii iriba pidannao dapaapan uruu, usha'apanum kau'an to-munu'ora'a naa ĩzaudapanuzu. ⁴¹ Udauna'an pidan Jairus kia'o u'uu kaawan Jesus ida'ati, uruu kazowautapauzo synagogue Jewnao ati pawizi ii. Ukaawan, sariapa ukoduru'ukan, na'iki udawukan Jesus kanaapu iti ukidiba ida'a. Tuukii una'akan uruu padapu iti. ⁴² Usha'apanum kau'an, udani zun bauda'apauzo, 7 owunun, kari-naan tuukii, maonapa'ora'a naa omawakan.

Aizii Jesus makopaanan pu'a'a naa, iriba pidannao kasaba'uinan udazaba an. ⁴³ Aizii pidannao bii'i kaina'a zunaaba, izaipaiba, 12 wunu'ora'a naa obaiatinan. Iriba'a naa omakon daakataanao di'iti. Mazan aonaa bauda'apa daakataa kakuda'o nii oroo. Na'iki ipai'i naa otaan papuraatan ĩ'ati. ⁴⁴ Uruu dono owa'atin pidannao bii an Jesus barau ikinapa. Sariapa opishatan uchaakitand danoma karikaonan. Sariapa oizaipan shabata'akan. ⁴⁵ Masha'apakiaka Jesus kian, “Kanom pishata'oraz õgaru?”

Mazan ipai pidannao wuru'u udazaba an kidainaouz kian, “Aonaa wapishatan pugaru.”

Uruu idi Peter kian, “Wanaobanaa, kaina'a iriba pidannao pudazaba an.”

⁴⁶ “Mazan kaina'a pidan pishata'o õgaru, õaitapa, usha'apanum kau'an so'otinanaaka ma'ozakakaru õ'idi'iki,” Jesus kian ï'ati. ⁴⁷ Aizii zun aita-pan idi'i naa paaitapa'aka-ka, sariapa omaon-apadinan panaka-nakaan bii'i Jesus dazaba iti, atii okodoru'ukan na'iki odawukan ukanaapu iti, oawun imi'i baara iti. Ipai pidannao abatapan pu'u, uru'u naa okowaadan kanom ni'o wuru'u opishatanuz Jesus kamichan. Okowaadan papishatan idi ukamichan karikaonan sariapa oabatan izai dukuta'akan. ⁴⁸ Udauna'an Jesus kian o'ati, “Õdadakoo, pumishidan idi'o pukakudan. Aizii pukiwa'a naa, kaiman punyukunuu aizii, na'iki aonaa kanom powa'a kasharutapa'o nii pugaru.”

⁴⁹ Jesus kadakotinan pu'u zii o'ati, uru'u naa pidan kaawa'akan kakuwaapa'ana'o Jairus ida'ati, udapu'u iki'o uwa'ati'ikan wuru'u pidanaz. Ukian u'ati, “Marina'a naa Tiichaa, mawaka'aka'a naa pudani.” ⁵⁰ Mazan Jesus abata wuru'u pidan kakuwaapanuz Jairus ati. Uruu idi ukian u'ati, “Mana'a putaria'ana'a, mazan pumishida pa'an õgaru, kakuda'o nii powaa iti wuru'u pudaniz.”

⁵¹⁻⁵³ Udauna'an ïmako'okan naa na'iti atii ïkaawan kabaun iti. Na'ii ïikoda iriba pidannao zaadinainao, diiwa ïkadakoinan, uruu ïmuraapan naa wuru'u mawakaibazo. Uruu idi Jesus kian ï'ati, “Mana'a uzaada'ana'a, aonaa omawakan mani wuru'u, soo oda'awun karikaonan.” ïshaazootinan mazan udau'u, pabanikian nii ïtaapan wuru'u uparadanuz, usha'apanum kau'an ïaitapa mawaka'aka'ora'a naa wuru'u zunaabaz. Udauna'an Jesus morotan naa mawakaiba di'iti,

mazan aonaa utaapadan ba'oran pidannao kida morotan patuma. Soo umorota-kida patuma Peter, John, James na'iki mawakaiba daru na'iki odaro. ⁵⁴ Aizii ikaawan mawakaiba di'iti, sariapa Jesus zaamatan oka'u na'iki uparadan o'ati. “Pukadishita koraidaonaa,” ukian o'ati. ⁵⁵ Sariapa okakuda'akan powaa iti, udauna'an okadishita'akan. “Utaa owanyukunuu nii,” Jesus kian odaronao ati. ⁵⁶ Tuukii odaronao di'itinpan. Uruu idi Jesus kian i'ati, “Mana'a pa'i ukowaada'ana'a wuru dau'ana'a osha'apatanuz aimaakan kaikapa'a.”

9

Jesus dyuudan

12 patominapa-kidaniinao

(Matthew 10:5-15; Mark 6:7-13)

¹ Jesus dapadan 12 patominapa-kidaniinao baokopa pa'ida'ati. Na'iki utaa i'ati ma'ozakarkaru, ika'iita-kinnaa nii paso'otan oia'o doronai kida pidannao ai, na'iki turuu kizi iso'otan pabi'inaaka kida'o rinai pidannao di'iki.

² Udauna'an udyuudan naa imakon ikowaada'an kizi'i naa kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'u, na'iki ikakuda'an kizi ipai karinaapainao kida pidannao.

³ Aizii padyuudan ua'ii idyaun, ukian i'ati, “Mana'a pa'i una'aka'ana'a aimaakan kida utuma umakon an. Mana'a una'aka'ana'a uwadookori, oo usaakon, oo uwanyukunuu, na'iki aonaa una'aka'ana'a upuraatan kida, na'iki aonaa una'aka'ana'a ba'oran ushootan.

⁴ Na'iam udapaapa-kao kaiman, na'ii usookadin

uruu kabaun di'ii, atii udobata'azon kawana'ati ba'oran wiizai iti. ⁵ Mazan na'ia'oram pidannao aona'o ĩnaubaan oo ĩaipan ukaawan pawiiizi ati, mana'a usookadina'ana'a na'ii, mazan uparauda'aka imi'i ukidiba iki kida umakon ua'ii ĩwiizi iki. Uruu ida'an utukapa-kidan ĩ'ati ĩpataka'uta-kaon nii.”

⁶ Jesus ipaian dauna'an pakakinaopan ĩdyaun, ĩmakon naa. Na'iki ĩkowaadapan naa Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u ipai wiizai kida kawana'ati, na'iki iriba ĩkakudan karinainao pidannao ipai amazada kawana'ati.

*Herod nyukunuu kasharutinpan
(Matthew 14:1-12; Mark 6:14-29)*

⁷ Aizii naobanai Herod kazowautapa'oraz ipai amazada Galilee Baara ii aka, uabatan naa kadakotin-karu ipai wuru dau'ana'a Jesus sha'apaapanii kidaz aimaakan. Tuukii kowaadapa-kariwaiz kida kasharutapan unyukunuu. Usha'apanum kau'an kaina'a pabi'i kida uabatan pidannao kian, “John tawuru'u chikaawunuupauzoz, uruu wuru'u kakuda'oraz powaa iti.” ⁸ Aizii uabatan ba'orainao kian, “Elijah wuru'u kakuda'oraz powaa iti.” Ba'orainao kian, “Kotua'o Tominkaru prophetin wuru'u kakuda'oraz powaa iti,” ĩkian. ⁹ Uruu idi Herod kian, “Ei, õdukuta-kida'a naa sha'atii John kanau. Kandi'i naa mooko pidannao kadakotin-kidaniaz?” Uruu idi tuukii Herod aipan patukapan Jesus.

*Jesus paan iriba'o pidannao
(Matthew 14:13-21; Mark 6:30-44; John 6:1-14)*

10 Aizii wuru'u 12 Jesus tominapa-kidaniinaouz, udyuudaniinaouz kaawan naa powaa ati. Uruu idi ĩkakuwaapan naa Jesus ati. ĩpai ĩkowaadan u'ati pasha'apatanii kida aimaakan dau'an, pachi'ikapa kizi wiizai kida kawana'ati. Uruu dauna'an Jesus na'akan ĩdyaun, ĩmakon naa ba'oran pidannao ai. Una'akan ĩdyaun munapo'o wiizai di'iti, Bethsaida kia'o udakotapa-kaou wiizai dawun itinapu. 11 Iriba pidannao abatan wuru'u Jesus makonuz na'iti. Uruu idi iriba, iriba pidannao da'anan Jesus na'iti. Aizii ĩkaawan na'iti tuukii Jesus konaukii-kidan ĩdyaun. Na'ia'a naa ukakuwaatinan ĩ'ati, ukowaadapan naa ipai daunuuda'u Tominkaru naobanai-tinan dau'u. Na'iki ukakuda ipai daunuuda'u pidannao wuru'u aipainao kidaz pakakuda-kaou parinaa ai. 12 ĩna'ian utuma atii wachuupun.

Aizii 12 Jesus tominapa-kidaniinaouz, tuukia'a naa ĩdopian ĩtukapan idi'i naa wachuupun. Sariapa ĩwa'atin Jesus ida'ati, na'iki ĩkian u'ati, "Pudyuuda'a naa shoman wuru'u pidannaouz marii kizi'i naa ĩmakon ĩdawata'an kizi pada'awukizi nii na'iki pawanyukunuu nii wunao di'iti'i kawii-tinpainao kidaz kaida'ana'a, na'iki ba'orainao mako kizi maonapa zaa kida'o wiizai di'iti. Usha'apanum kau'an da'a'orazu'u amazada'a'o karikaonan wuru'u waunaouz," ĩkian u'ati.

13 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Unao mishi'oraiman taa ĩwanyukunuu nii."

Mazan ĩkian u'ati, "Kaina'a baka'iauda'u sodi karikaonan bread, na'iki dya'utam kopaunao sodi kida. Oo puaiapa sha'a watoriankan

wanyukunui wapaa-kinaa nii ipai daunuuda'u wuru'u iriba'oraz pidannao?" ĩkian. ¹⁴ Uruu dono iriba, iriba pidannao kaawan, aonaa ĩaitakao kawana'ati. Daonaioranao pa'idiwaru ikoda mani 5000 ĩdyaun.

Udauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Udyuuda ipai pidannao katontinan pana'a kida, marii 50 kida ĩkasaba'ukinan. Na'iki marina'a naa ĩsakanatan kida na'ii."

¹⁵ Aizii ĩpaian dauna'an pakatontin-kidan pidannao, ¹⁶ uru'u naa Jesus zaamatan wuru'u baka'iauda'u'oraz breadnao na'iki wuru'u dya'utama'oraz kopaunao sodi kida. Uzaamatan dauna'anazu, sariapa uawunuupan aokazi iti patoriinpan tuma, "Kaimana'o pugaru Tominkaru, putaan idi wanyukunui." Udauna'an udushowan naa wuru'u bread na'iki kopaunao kidaz, na'iki utaan naaz patominapa-kidaniinao ati, marii kizi'i naa ĩtaanuzu ipai pidannao kawana'ati kida. ¹⁷ Uruu dono ipai pidannao aroopan abaapa kida, atii 12 dazowan udiri'in zii Jesus tominapa-kidaniinao zawadan wanyukunui wa'akun.

*Peter kowaadan kanom kaduz Jesus
(Matthew 16:13-28; Mark 8:27-9:1)*

¹⁸ Bauda'apa kamoo Jesus toriinpan pu'u paba'oran, utominapa-kidaniinao kaawan u'ida'ati, sariapa upishaan ĩdyaun kaikapa'a: "Na'apa dii pidannao kian ōdau'an, kanom ĩkowaadan ōgaru?"

¹⁹ Aizii ĩkian u'ati, "Pabi'i kida pidannao kian pugaru, John Chikaawunuupauzo. Ba'orainao kian pugaru Elijah. Ba'orainao kian

pugaru kotua'o Tominkaru prophetin wuru'u, kadishita'oraz pamawaka-kizi iki."

²⁰ "Aizii unao mani, kanom uaitapan õgaru?" ukian i'ati.

Sariapa Peter dako'atin uparadan, "Pugaru Christ,* Tominkaru di'iki'o," ukian u'ati.

²¹ Mazan Jesus kian, "Mana'a pa'i ukowaada'ana'a pidannao ati õgaru dau'an."

²² Na'iki ukian i'ati, "Daonaiora Aokazi Iki'o kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan. Na'iki tuukia'o nii ukashada-kao, aona'o nii uaiapa-kao. Kazowautapainao Jewnao, faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, ãnaou'o nii wuru'u kashada'oraz uruu. Atii uzowii-kao nii, mazan idikinauda'utan kamoo ida'a ukadishitan nii ubaaranaa iki," ukian i'ati.

²³ Uruu dauna'an Jesus kian ipai ãnao ati, "Kanom da'ana'azo'o õgaru, marii umarina'atan panaudapanii pasha'apaapan, na'iki marii una'akan pacrossanna,† na'iki marii uda'anan õgaru.

²⁴ Usha'apanum kau'an na'ia'oram pidan mamuuda'azoo-ka'o wuru'u pamashaapanuz panyukunuu aipan kawana'ati kai, mazan upu'a'o nii uwaziwadan ipai wuru'u pamamuuda'azookanii. Mazan pidan marina'ata'o wuru'u pamashaapanuz panyukunuu aipan kawana'ati kai, na'iki kashaapa'o pazowii-kao õdikin ii. Mishi'o

* **9:20** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **9:23** una'akan pacrossanna: ubaiaapan kasha'ora'o oo uzowii-kao nii pada'anpan dikin ii Jesus.

nii pa'an udoronaa kazannaata-kao, na'iki karikaonanu'o nii pa'an umashaapan Tominkaru tuma. ²⁵ Aonaa kanom pidan ikodan uzaamatan an ipai aimaakan imi'i baara an kida'o, uwaziwainan pu'u karikaonanu'o kakupakaru ai. ²⁶ Na'ia'oram pidan kiba'azoo-kida'o pada'anan ōgaru, na'iki kiba'azoo-kida'o ōkakinaori kida, na'apa'o nii kapam Daonaiora Aokazi Iki'o kiba'azoo-kidan uruu, ukaawan dono pamanawunun tuma, na'iki udaru umanawunun tuma, na'iki kaimanainao angelnao tuma. ²⁷ Mishi ōkowaadan nii u'ati aimaakan mishi'o. Kaina'a pabi'i kida pidannao kaida'a'a, aona'o nii zii ĩmawakan, atii ĩtukapan nii zii Tominkaru naobanai-tinan.”

*Jesus kadakotinan Moses na'iki Elijah tuma
(Matthew 17:1-8; Mark 9:2-8)*

²⁸ Aizii bauda'apa'a naa sondii dobatan Jesus kadakotinan dauna'an, uru'u naa una'akan Peter, John na'iki James patuma. Una'akan ĩdyaun naawazi paawa iti, utoriinpa'anan. ²⁹ Aizii utoriinpan pu'a'a naa masha'apakiaka uawun baara pana'adina'akan, na'iki ukamichan wizi'i, wizi'i. ³⁰ Masha'apakiaka dya'utam daonaioranao kaawa'akan u'ida'ati, udauna'an ĩkadakotinan naa utuma. Moses na'iki Elijah wuru'u kaawa'oraz. ³¹ ĩkaawa'akan aokazi iki, konaunam na'iki kanada ĩaidinpan. Na'ia'a naa ĩkadakotin-kidan na'apam nii Jesus mawakan Jerusalem ii, maonapa'o ni'i naa umishian wuru'u Tominkaru aipaniaz usha'apata-kao.

³² Aizii Peter na'iki uminauda'unao ipai daunuuda'u ĩda'awun. Aizii ĩpokoda'akan ĩtukapa

kanada Jesus umanawunun kanadapan, na'iki itukapa dya'utam pidannao kadishitapan utuma. ³³ Aizii itukapan naa pidannao mako'ozon. Sariapa Peter kian Jesus ati, “Wanaobanaa, kaiman zii wuru'u wana'anuz putuma. Turua'o nii watoman idikinauda'u sookapa-kizai, bauda'apa pugaru ati, ba'oran Moses ati, na'iki ba'oran Elijah ati,” ukian. Mazan aonaa Peter aitapan na'apa'oram aimaakan wuru'u pakadakotin kiziz.

³⁴ Ukadakotinan pu'u zii, isha'iz kaawa'akan, na'iki sariapa ushibatan Jesus, Moses na'iki Elijah. Tuukii Peter na'iki uminauda'unao tarian itukapan idi isha'iz shibatan idyaun. ³⁵ Udauna'an labatan parada-karu kian isha'iz bii'i, “Di'oraz odani ozaamatanii, ukau'an uizo'ati uparadan.”

³⁶ Aizii parada-karu mashaadan dauna'an, itukapa Jesus paba'orantina'a naa. Mazan mashaaitaapan wuru'u patukapaniaz aimaakan, aonaa kanom ati ikowaadan wuru'u patukapaniaz na'apain.

*Jesus so'otan oia'o doronai daonaiora ai
(Matthew 17:14-18; Mark 9:14-27)*

³⁷ Ba'oran kamoo Jesus, Peter, John na'iki James tokapaanan zii naawazi paawa iki. Na'ia'a naa iikodan iriba pidannao. Sariapa iikodapan Jesus, ³⁸ na'iki masha'apakiaka pidan kadako'okan pidannao bii iki, “Tiichaa, tuukii manawun oaiapan putukapan odani, ubauda'apan odani daonaiora wuru'u. ³⁹ Masha'apakiika'o da'i oia'o doronai zaamata'akauzonuz, na'iki ukadakoin-kida'akan niiz diiwa. Udauna'an ukaboota'akan niiz imi'i baara iti, na'iki umawakaziita'akan naa, atii ipai'o nii da'i udako bozowan. Karikaonan

ubaiata-kidauzon kaziwa'o u'ati, umuudan niiz, atii ukapatin ana'o nii zii tuukii. ⁴⁰ Tuukia'o da'i õpishaan wuru'u putominapa-kidaniinaouz, õaipan idi ãso'otan u'aiaz, ãtiwaa padamata paso'otanuz mazan aonaa uso'otina'azon u'ai.”

⁴¹ Sariapa Jesus dako'atin uparadan na'iki ukian ipai pidannao ati, “Maam, pakawan zii mooko umamishidikan, pakawan umashaapa'azon oia'o ati. Na'apam nii zii ukotua'ikin õna'an utuma, õbaiatan unao? Puna'aka wuru'u pudaniz da'ati'i,” ukian pidan ati.

⁴² Aizii udani wa'atin pu'a'a naa, uru'u naa koshan oia'o doronai zaamata'akanuzu, ukaboota'akanuzu daam kii imi'i baara iti, mazan umawakaziita'akan naa. Mazan upu'a'a naa Jesus dyuudan oia'o doronai so'otinan u'ai. Uruu idi kaiman ukakuda'akan wuru'u daonaioraz. Udauna'an utaan padaru atiz kaimana'a naa.

⁴³ Ipai pidannao, wuru'u na'iainaouz, tuukii ãdi'itinpan, Tominkaru tukapa-kidan idi ã'ati mishi pama'ozakan, usha'apatan ida'an aimaakan kaikapa'a.

*Jesus kakuwaapan pamawakan dau'u
(Matthew 17:22-23; Mark 9:30-32)*

Pidannao kadakoinapa-kidan pu'u zii wuru'u Jesus sha'apataniaz aimaakan, uru'u naa Jesus kian patominapa-kidaniinao ati. ⁴⁴ “Õaiapa uabatan õparadan kaimanaiman aizii, aonaa kizi umanyukunuutanuz. Aizii Daonaiora Aokazi Iki'o, uzaamata-kida-kao nii, atii utaa-kao nii naobanainao ka'u iti, ma'ozaka-tinpainao kidaz.”

⁴⁵ Mazan aonaa utominapa-kidaniinao aitapan

na'apa'oram daua'o manawun wuru'u ukadakotinanuz. Usha'apanum kau'an dizapa-kariwai ñaitapan ai wuru'u aimakaanuz, aonaa kizi ñaitapan kanom daua'o wuru'u ukadakotinanuz. Na'iki tuukii ñitarian papishaan uruu na'apa'oram manawun wuru'u ukadakotinanuz.

*Na'apa dii pidan
umanawunu'o aitapa-ka
(Matthew 18:1-5; Mark 9:33-37)*

⁴⁶ Baukapaiman Jesus tominapa-kidaniinao kashadaakapan, ñnao pa'idiwaru pa'atiaaka kida. Ñkadakoinapa-kidan na'ia'oram pidan kaina'a ñbii'i, umanawunu'o ipai ba'orainao ai. ⁴⁷ Mazan Jesus, uaitapa ipai ñdi'itinpan. Aizii ñbaokopatinpan pu'a'a naa utuma, sariapa una'akan koraidaonaa na'iki ukadishita-kidanuz padazaba'a. ⁴⁸ Udauna'an ukian patominapa-kidaniinao ati, “Na'ia'oram pidan konaukia'o udapaapan wuru'u di'oraz koraidaona'a õ'uu ida'an, konaukia'o kapam udapaapan õgaru wuru'u. Aizii na'ia'oram pidan konaukia'o udapaapan õgaru, konaukia'o kapam udapaapan wuru'u dyuuda'oraz õgaru. Aizii na'ia'oram pidan unao bii'i waranuitapa-kariwai, mazan Tominkaru ati umanawunu'o pa'an wuru'u uruuz.”

*Pidan aona'o uto'ora-kizaitapan unao,
upaonaru wuru'u
(Mark 9:38-40)*

⁴⁹ Sariapa John kian Jesus ati, “Wanaobanaa watukapanii pidan so'oopan oia'o doronainao pidannao di'iki pugaru uu ida'an. Na'iki wadyuuda usookadan wuru'u una'apainapanuz,

usha'apanum kau'an aonaa waunao bii iki'o mani wuru'u uruuz."

⁵⁰ "Mana'a umashaata'ana'a uruu," Jesus kian John na'iki ba'oran patominapa-kidaniinao ati. "Na'ia'oram pidan aona'a uto'ora-kizaitapan unao, upaonaru wuru'u," Jesus kian i'ati.

Pidannao maaiapakan Jesus kaawan pawii zi ati

⁵¹ Aizii maonapata'a naa kamoo wuru'u Jesus makon aita-kaoz aokazi iti. Uruu idi Jesus di'tinpan pamakon dau'u Jerusalem iti.

⁵² Na'iki udyuuda pidannao kiwiitan pa'ua'ati kakuwaapa'ana'o nii pidannao di'iti, pawa'atipan dau'u kaina'iki. Uruu idi pidannao kiwiita'akan naa wiizai iti, Samaria ia'oraz. Aizii na'ii'aka'a naa ikowaadan pidannao ati wuru'u Jesus wa'atinuz kaina'iki, na'iki marii kizi isaabaan usookapa kizi nii. ⁵³ Mazan aonaa na'ia'ainao pidannao taa'azon usookapa kizi nii, usha'apanum kau'an i'aitapa umakopan Tominkaru Dapu iti wuru'u Jerusalem ia'oraz.

⁵⁴ Aizii utominapa-kidaniinao James na'iki John abatan idi'i naa wuru'u pidannao mataa'azookanuz Jesus sookapa kizi nii. Sariapa ikian u'ati, "Wanaobanaa, puaiapa watoriinpan Tominkaru ati, marii kizi uwaotakidan tikazi aokazi iki, umainaabata kizi wuru'u pidannaouz?" ⁵⁵ Mazan Jesus tanawatinan i'idi'iti sariapa ukashadakowauan idyaun. ⁵⁶ Udauna'an Jesus na'iki utominapa-kidaniinao kora'uka'akan naa ba'oran wiizai iti.

*Da'ana'azoinao Jesus daua'o
(Matthew 8:19-22)*

57 Aizii Jesus makopaanan pu'a'a naa patominapa-kidaniinao tuma, bauda'apa pidan kian Jesus ati, “Ōda'anan nii pugaru na'iti'oram pumako-kizi iti,” ukian.

58 Sariapa Jesus kian u'ati, “Waruzonao kaina'a i'uun kida, kotu'uznao kaina'a i'šhimaka kida kapam, mazan Daonaiora Aokazi Iki'o, aonaa na'iam uwashatin kizi nii, na'iki aonaa usookapaka-kizi nii.”

59 Jesus kian ba'oran pidan ati, “Pumako ōtuma.”

Mazan pidan kian, “Naobanai, ōdidanaka kizi zii ōdaru mawakan kiwiin.”‡

60 Mazan Jesus kian u'ati, “Marii mawakainao didan pairiban mawakan,§ mazan pugaru pumako pa'an, pukakuwaapa'an kizi'i naa Tominkaru naobanai-tinan dau'u,” ukian u'ati.

61 Ba'oran kian Jesus ati, “Naobanai, ōgaru ōmakon nii putuma, mazan ōmakon ua'ii, ōkowaadinankan nii zii kiwiin ōiribannao di'ii,” ukian.

62 Uruu idi Jesus kian u'ati, “Pidan sakada'o pakawiiziipan, udauna'an awunuupa'o powaa iti, madiwautapa-ka'o karikaonan uruu wunao bii ia'a naobanaitapainaoz Tominkaru.”

10

Jesus dyuudan 72 pidannao

‡ 9:59 Naobanai, ōdidanaka kizi zii ōdaru mawakan kiwiin oo “Naobanai, kaina'a ōdaru tuukian. Umawakan na'iki udi-da-ka'o dauna'ana'o nii zii, ōmakon pudawu'ati.” § 9:60

Marii mawakainao didan pairiban mawakan oo “Marii pidannao wuru'u mamishida-kainaoz ōgaru didan pairiban mawakan”

¹ Aizii uruu dauna'an Jesus zaamatan powa'a zii koshan pidannao, tominapa-tinainao bii iki. ² 72 pidannao uzaamatan. Wuru'u uzaamatani-inaouz pidannao, padyuudan ni'o, kiwiitainao nii pa'ua'ati. Dya'utam kida'o nii uaipan ĩmakon ipai amazada na'iki wiizai kida kawana'ati, wuru'u Jesus mako'ozoo-kizi kidaz.

² Aizii Jesus kian ĩ'ati, “Kaina'a kai diri'i paoribai aka karaoda-karu nii. Mazan kaina'a masakauda'u kaudinainao. Ukau'an utoriinapa, kapaoriba'o ati, udyuuda kizi kaudinainao nii, kasaba'ua'o ni'i naa upaoriba aka. ³ Ukau'an umako'o naa. Aizii õdyuudan unao na'apa kaznizo dainao dyuuda-kao kawan baudokorunao bii iti. ⁴ Mazan aonaa pa'i una'aka'ana'a upuraatan, na'iki usaakon, na'iki ba'oran udazkidi. Na'iki mana'a pa'i utomunu'ikinpa'ana'a oo uzaamaaka'uupa'ana'a pidannao uikodapaniinao kida dunapota.

⁵ “Aizii ukaawan an kabaun iti, ukian nii. ‘Tosh, kaiman unao? Marii Tominkaru taan kaimana'o mashaapa-karu unao ati.’ ⁶ Aizii kadapu'o nyukunuu kaimanan an, marii Tominkaru di'iki'o kaiman-karu mashaapan utuma. Mazan aizii pidan nyukunuu makaimankan an, ukiwa-kida'aka powaa iti wuru'u uparadanuz. ⁷ Ukau'an usookadinan nii, pidan konaukii-kida'o unao dapu ii. Na'ia'o nii unikan uwanyukunuu na'iki utuzan nii kanom karikaonan taa-kariwai u'ati. Usha'apanum kau'an pidan kaudina'o, taa-kao nii u'ati aimaakan uwinipinii. Ukau'an na'ia'o nii usookadinan atii uipaian ukakuwaatinan na'ii'aka.

8 “Aizii ukaawan an na'ia'oram wiizai di'iti, na'iki kawiiiziinao konaukii-kidan an unao, na'iki ĩmorota-kidan an unao padapu iti, unika sha'apa'oram wanyukunui maokoda-kariwai u'ati na'ii. 9 Na'iki ukakuda ipai karinainao na'ii uruu wiizai di'ii. Na'iki ukii na'iainao pidannao ati. ‘Aizii taa'azo'o naa Tominkaru naobanaitinan kamoon kaawan unao ida'ati.’

10 “Mazan aizii ukaawan an na'ia'oram wiizai di'ii, aonaa uaiapa-kao na'iki aonaa ukuwaa abata'azoo-kao na'ii. Ukiwa powaa iti dunapo iti, na'iki'i naa ukii ĩ'ati. 11 ‘Im'i, wuru'u uwiizi iki'oraz, zaamatina'oraz wadazkida ida'ati, ipai'o nii wawao-kidanuz unao di'iti. Aizii uzaudina'a naa pa'i, maonapa'ora'a naa Tominkaru naobanaitinan kaawan unao ida'ati,’ ukii ĩ'ati.”

12 Jesus kian, “Ōkowaada'azon mishi'o aimaakan u'ati. Diina'iti'i Tominkaru kootowapa-kidan dono'o naa pidannao, awutapa'o nii zii upataka'utan pidannao Sodom* iainao kidaz wunao aia'a, aona'oraz ĩabata'azon unao kuwaa.”

Mamishida-kainao pidannao dau'o

(Matthew 11:20-24)

13 “Kasha'ora'o nii manawun pubaiaapan Chorazin! Kasha'ora'o nii manawun pubaiaapan Bethsaida. Aizii wuru'u umanawun kida'oraz sha'apata-kariwaiz u'ida'a, usha'apata-kao an mani Tyre na'iki Sidon† ii, sariapa mani na'iainao pidannao morokodan kamicha kasha'ora-karu daara kida, na'iki sariapa mani

* **10:12** Sodom: kotua'o donoi mainaabata-kariwai pidannao oian idi na'ii. (Genesis 19:24-28) † **10:13** Tyre na'iki Sidon: donoi kida, aonaa Jewnao mashaapa-kizi mani.

Īpariti'ian pazowau. Ītukapa-kida-kināa nii mishi patanawatinan pa'oian ai. ¹⁴ Mazan, awutapa'o nii zii Tominkaru pataka'utan Tyre na'iki Sidon sannaο unao ai, ukootowapa-kidan dono'o naa pidannaο diina'iti'i. ¹⁵ Na'iki unao Capernaum sannaο, u'itiiman umanawunu'o nii unao aokazi ii? Aonaa. Mazan kii'an ukaboota-kaο nii Tuubaru'o Tikazi wu'iti."

¹⁶ Udauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinaο ati, "Na'ia'oram pidannaο mishida'o unao kuwaa, ĩmishidan kapam ōgaru wuru'u. Aizii na'ia'oram pidannaο mamishida-ka'o unao kuwaa, aonaa ĩmishidan mani ōgaru wuru'u. Na'iki kanomanāo mamishida-ka'o ōgaru, aonaa ĩmishidan mani kapam wuru'u dyuuda'oraz ōgaru."

Jesus dyuudaniinaο kaawan naa powaa ati

¹⁷ Aizii tawuru'u 72 pidannaο Jesus dyuudaniinaouz kaawan naa powaa ati, konaukii ĩkakuwaapan. ĩkian Jesus ati, "Wanaobanaa, oia'o doronaināo izo'ati waparadan. Sariapa mishi ĩkoditan pidannaο di'iki, wadyuudan idi ĩkoditan pu'uu ida'an."

¹⁸ Jesus kian ĩ'ati, "Ōtukapanii Satan waotan doko iki, na'apa toroanaru pizo-pizowankan kawan doko ii. ¹⁹ Uabata na'apam ōkian unao ati aizii. Ōtaani'i naa ōma'ozakan unao ati, uka'iita-kināa nii udakazatinan kowazaznaο paawa an na'iki kankoorunnaο paawa an kapam. Na'iki ōtaan idi uma'ozaka-kināa nii, aona'o nii Satan ka'iitan pasha'apatan unao. Na'iki aona'o nii kanom sha'apatan unao kaziwa'o ida'an. ²⁰ Mazan

mana'a ukonaukii-kida'ana'a wuru'u oia'o doronainao izo'atinuz uparadan. Mishi'oraiman ukonaukii pa'an Tominkaru saadan idi'i naa u'uu pakaaritan ida'a aokazi ii.”

*Jesus konaukii-kidan Tominkaru
(Matthew 11:25-27; 13:16-17)*

²¹ Uruu dono Kaimana'o Doronaa taan tuukii konaukii-karu Jesus nyukunuu iti. Uruu idi tuukii ukonaukian, na'iki ukian, “Ōdaru, Naobanaitinpa'o ipai aokazi ii, na'iki ipai imi'i baara an, ōkonaukii-kidan pugaru tuukii, usha'apanum kau'an puaida-kidan idi wuru'u pudizapauzonii kidaz aimakaan aitapainao pidannao ai, na'iki wunao aia'a tominpauzonao kidaz pidannao. Mazan aizii puaida-kidanuz maaitapa-kainao pidannao ati, aona'oraz ĩtominpauzon. Mishi ōdaru, na'apa puaitan kawana'ati'o mishi wuru'u aimakaan sha'apanuz naa aizii.”

²² Udauna'an ukian patominapa-kidaniinao ati, “ŌDaru taa'akani'i naa ō'ati kaiman-daun aimakaan, utaa ōma'ozaka-kinaa nii, ma'ozaka kizi ōkazowautapan pidannao na'iki utaa ōaitapakinanaa nii. Aonaa kanom aitapan ōgaru, Tominkaru Danin, soo ōDaru bauda'apa aitapa ōgaru kaimanaiman. Na'iki aonaa kanom aitapan ōDaru, soo ōgaru uDani, ōaitapa pa'an uruu kaimanaiman. Na'iki wunaou'u ōzaamataniinaouz, ĩnao aitapa ōDaru kaimanaiman.”

²³ Udauna'an Jesus tanawatinan patominapa-kidaniinao di'iti, na'iki ukian soo ĩnao ati karikaonan, “Kaiman zii unao ati, utukapan idi uawun idi ipai aimakaan kida sha'apan.

²⁴ Ōkowaadan nii unao ati, kotua'a naa iriba

pidannao Tominkaru prophetinnao, na'iki kingnao, ñao tuukia'o ñaipan patukapan wuru'u unao tukapanii kidaz kai, mazan aonaa ñtukapanuzu, pamawakan idi'i naa. Na'iki tuukia'o kapam ñabata'azon wuru'u unao abatanii kidaz kai aimaakan, mazan aonaa ñabatanuz."

*Kuwai Samaria san
kamunanun dau'o*

²⁵ Baukapaiman pidan tiichaapauzo Moses kakinaori dau'u wa'atin Jesus ida'ati, uaipan patiwaakidapanuz. Ukian u'ati, "Tiichaa, na'apa dii õsha'apatinan, õzaamata-kinaa nii wuru'u karikaonanu'oraz kakupa-karu diina'iti'i?"

²⁶ Sariapa Jesus kian u'ati, "Na'apa dii mooko tawuru'u kotua'oraz Tominkaru kakinaori saadauzo-kariwaiz kian Moses ati? Na'apa'oram puaitapan wuru'u kakinaorii kianuz?"

²⁷ Aizii pidan kian Jesus ati, "Kakinaorii kian, pumarainapa tuukii Naobanai wuru'u puTominkarunuz manawun ipai punyukunuu iki, ipai pudoronaa ii, ipai pudi'itinpan ida'an, na'iki ipai puma'ozakan ida'an. Na'iki pumarainapa puiriban, na'apa pumarainpan kawan punanaa."

²⁸ Jesus kian u'ati, "Sakitapa'o kaiwuru'u pudako'atinuz parada-karu. Ukau'an aizii pusha'apatina'a naa ipai ukawana'ati, na'iki pukakupa kizi karikaonan."

²⁹ Mazan wuru'u pidanaz tuukii uaipan patukapa-kao kaimana'o pidan nii. Uruu idi upishaan Jesus. Ukian, "Kanom wuru'u õiriban õmarainpan ni'oraz?"

³⁰ Sariapa Jesus kian u'ati, “Bauda'apa kamoo Jew wa'atipaanan Jerusalem iki, umakon Jericho iti. Aizii umakopaanan pu'u, koidimikinao ikodan uruu, sariapa ĩzaamatanuzu, na'ia'a naa ĩnaraka'akan naa ukamichan. Uruu dauna'an ĩzowiautapa'akan naaz tuukii, na'iki mawakanaka. Na'iki'o ĩwa'aka'akan naaz.

³¹ “Upu'u faadaa wa'atipaanan na'an dunapota. Aizii utukapankan naa pidan zowiautapa-kariwaiz, sariapa ukora'uka'akan u'ai dunapo daawa ii aka. ³² Kaina'iki koshan ba'oran Jew wa'atipaanan uruu dunapota, uruu Levite, kaudinauzoz Tominkaru Dapu ii. Aizii umaonapatan na'ati, uru'u naa utukapan pidan wuru'u zowiautapa-kariwaiz. Uruu idi umakomakowan udazaba iti, uawunuutaa-kidanuz, udauna'an ukora'uka'akan naa u'ai dunapo daawa ii aka.

³³ “Kaina'iki mazan koshan ba'oran pidan wa'atin, uruu Samaria san‡ pa'an, uruu dunapota koshan uwa'atin. Aizii na'apa'a naa kapam utukapankan pidan wuru'u zowiautapa-kariwaiz. Mazan tuukii pa'an utukapan pakamunan-kidan wuru'u pidanz. ³⁴ Uruu idi sariapa umakon u'idi'iti, udauna'an uchikaan naa wine idi ipai wuru'u izai ba'izi-daun kidaz. Uipaian dauna'an pachikaanuz, uru'u naa uzichian wuru'u ba'izi-daun kidaz kiwinii idi. Udauna'an uruu ubazobatan naa wuru'u ba'izi-daun kidaz. Uipaian dauna'an pasaabaanuzu, uru'u naa uzaida-kidanuzu

‡ **10:33** Samaria san: ĩnao kaduz pidannao, aonaa ĩnaudapaakan Jewnao tuma.

pakawaron chaakashi[§] barau iti. Una'akan naaz atii ikaawan wiizai di'iti. Na'ia'a naa kaiman usaabaanuz, atii ukawinipinaata sookapa-kizai kabaun nazoo u'ati, na'iki ipai utorian uwanyukunuu nii.

³⁵ “Ba'oran kamoo Samaria san dobatan naa, uruu idi sariapa uso'otan dya'utam wizi'i kidainao papuraatan, na'iki utaan naazu sookapa-kizai kabaun taapiki ati. Ukian u'ati. ‘Ōaiapa putaapan uruu kaiman, da'ana'o nii koshan ōkiwanu'u, aizii na'apauda'um puraata pukabootan udau'ati, ōkawadauntan nii ipai daunuuda'u pu'ati ōkaawan an powaa ati,’ ukian.”

³⁶ Uruu idi Jesus kian naa koshan tiichaa-pauzo Moses kakinaori ati, “Na'ia'oram dii pidan tukapa-kida'o mishi pamarainpan wuru'u koidimikinao zowiautapaniaz pidan?”

³⁷ Ukian Jesus ati, “Wuru'u kamunan-kida'oraz uruu.”

Uruu idi Jesus kian u'ati, “Ukau'an pusha'apatina'a naa pa'i kapam na'apa.”

Jesus morowautapan Martha na'iki Mary dapu iti

³⁸ Aizii Jesus na'iki utominapa-kidaniinao makon atii ikaawan wiizai di'iti. Uruu wiizai di'ii kaina'a zunaaba Martha kia'o o'uu. Tuukii okonaukii-kidan Jesus kaawan padapu ati.

³⁹ Na'iki kaina'a o'inaozo Mary kia'o o'uu. Aizii Mary, ona'ian naa osakanatapan Jesus dazaba ii oabatapan ukakuwaa. ⁴⁰ Mazan Martha tuukii pa'an odopiidinan pasha'apata'azoonii sodi kida aimakaan dau'ati. Uruu idi owa'atin Jesus ida'ati,

§ 10:34 chaakashi: English ida'an, donkey.

na'iki okian u'ati, “Naobanai, aonaa pukasha'orakidan putukapan wuru'u õ'inaozo wa'akanuz õgaru õba'oran, sha'apata'o nii ipai aimaakan wuru'u sha'apata'azoo-kariwai kidaz? Pudyuuda oroo, okaminka'uta kizi'i naa õgaru.”

⁴¹ Sariapa Jesus kian o'ati, “Martha, kandii nii pudopiidinan pusha'apata'azoonii kida dau'an?

⁴² Kaina'a soo bauda'apa aimaakan tuukia'o uaiapa-kao. Aizii wuru'u Mary sha'apaapaniaz aimaakan, kaimana'o manawun wuru'u, aona'o nii na'apainim ukazata-kao o'ai.”

11

Jesus tominapa-kidan patominapa-kidaniinao toriinapa-karu dau'u

(Matthew 6:9-13; 7:7-11)

¹ Bauda'apa kamoo Jesus toriinpan. Aizii uipaian dauna'an patoriinpan, bauda'apa pidan utominapa-kidaniinao bii iki kian u'ati, “Wanaobanaa, putominapa-kida waunao toriinapa-karu dau'u, na'apa John tominapa-kidauzon kawan patominapa-kidaniinao.”

² Jesus kian i'ati, “Na'apainim utoriinpan an, kaikapa pa'i ukia'a.

‘Wadaru,

marii ipai pidannao taapan pugaru umanawunu'o nii manawun.

Na'iki marii kizi punaobanai-tinan.

³ Marii kizi putaan wa'ati aizii wawanyukunuu nii.

⁴ Pumarina'ata ipai wuru'u oia'o washa'apaapanii kidaz.

Na'apa wamarina'atan kawan

wuru'u oii kida'oraz pidannao sha'apaapan wa'ati.
 Aonaa putaapada'ana'a wanyukunuu tiwaa-kidapa-ka'o oia'o di'iti.' ”

⁵ Udauna'an Jesus kian koshan patominapa-kidaniinao ati, “Dii mani bauda'apa unao makon tomun-zikon pupaonaru dapu iti, na'iki pukian u'ati. ‘Tosh õpaonaru. Õaipan zii idikinauda'u bread pu'ai. ⁶ Kaina'a õpaonaru dobatapa'o kaawa'akan õdapu ii. Na'iki aonaa kanom õtaan nii u'ati.’ ⁷ Aizii pupaonaru kian an mani pu'ati padapu nazo iki. ‘Mana'a putowauda'uta'ana'a õgaru. Ipai'i naa paniinom dadaradina'akan. Na'iki õgaru na'iki õdainao wasookapan naa wuru'u. Aona'a naa turuu õkadishitan na'iki õtaan aimakaan pu'ati.’ ⁸ Aizii na'apa dii mani pusha'apatinan? Õkowaadan nii unao ati. Aonaan pu'u pupaonaru kadishita'azon, utaa'anan bread pu'ati, mazan upu'a'o nii ukadishitan na'iki utaan ipai aimakaan puaiapanii, usha'apanum kau'an aonaan idi pusookadan pupishautan wuru'u paaipaniaz aimakaan u'ai. ⁹ Ukau'an õkian u'ati, upishaa aimakaan dau'an, taa-karu nii u'atiz. Udorota aimakaan, uikodan nii wuru'u udorotapaniaz. Udau-dauapa paniinom, da'ata-karu nii paniinom u'ati. ¹⁰ Pidan wuru'u pishaa'oraz aimakaan, taa-karu nii u'atiz. Na'iki na'ia'oram pidan dorota'o aimakaan, uikodan niiz. Na'iki kanom dau-daupa'o paniinom, da'ata-karu nii paniinom u'ati.

¹¹ “Unao daruinao, utaa mani udani ati kowazaz, upishaan an kopau u'ati? ¹² Oo utaa mani u'ati kankoorun upishaan an kuruku dani

u'ati? ¹³ Oia'o unao padamata, mazan upu'u zii uaitapa utaan kaiman kida'o aimaakan udainao ati. Aitaniiman uDaru aokazi ia'oraz, utaan nii Kaimana'o Doronaa, wunao ati'i pishainaoz uruu udau'an."

Pidannao kian kaina'a oia'o doronainao zowau-naa Jesus ida'a

(Matthew 12:22-30; Mark 3:20-27)

¹⁴ Ba'oran dono Jesus waatan oia'o doronai maparadanu'o pidan di'iki. Aizii oia'o doronai waata-ka'o dauna'an, sariapa ukaparadanu'ukan. Tuukii pidannao kasaba'ukinpainao na'ii di'itinpan aimaakan sha'apata-ka'o idi na'apa.

¹⁵ Mazan pabi'i kida ikian, "Beelzebul,* oia'o doronainao naobanaa ida'ana'o karikaonan wuru'u ukodita-kidanuz oia'o doronainao. Utaan ida'ana'o pama'ozakan u'ati wuru'u ukaudinanz," ikian.

¹⁶ Kaina'a ba'orainao tiwaa-kidapa'azoinao karikaonan Jesus. Uruu idi ipishaan Jesus sha'apatan pa'ati umanawun kida'o aimaakan, uruu ida'an kizi utukapa-kidan mishi'o wuru'u ukaudinanz Tominkaru ida'an.

¹⁷ Mazan Jesus aitapa na'apa'oram idi'itinpan. Uruu idi ukian i'ati, "Aizii pidannao mashaapainao udaru'o wiizai di'ii, mizaataakapan an pa'atiaaka, na'apam ni'i naa mooko uaitapan ima'ozakadan pawiiizi?"

Aizii pidannao mashaapainao bauda'apa'o kabaun ida'a, mizaataakapan an pa'atiaaka, na'apam ni'i naa mooko ima'ozakadinan? ¹⁸ Aizii Satan poitorunao

* **11:15** Beelzebul: ba'oran kaarita ida'a udakota-ka'o Beelzebub kii. Uruu Satan.

wuru'u oia'o doronainauz mizaataakapan an pa'atiaaka, na'apam ni'i naa mooko uaitapan Satan kaudin-kizi ma'ozakadinan? Aizii unao kian õdau'an, õkodita-kidan oia'o doronainao, Beelzebul taan ida'ana'o õma'ozaka-kinaa nii. ¹⁹ Kanom ida'ana'o mooko pa'an upidanannao, wuru'u da'anainauz unao kodita-kidauzon oia'o doronainao? Beelzebul ida'ana'o sha'a? Aitapa-kariwai ñnao na'apa kapam ñkaudin an õgaru kaudinan kawan. Ukau'an kaimanaiman ñtukapa-kidan na'apam unao pozawatan. Upozawatan wuru'u uparadanuz õdau'an kaikapa'a. ²⁰ Aonaa Beelzebul ma'ozakan ida'ana'o mani wuru'u õkaudinanz, õkaudin an Tominkaru ma'ozakan ida'ana'o, uruu taan ida'ana'o pama'ozakan õ'ati wuru'u õkodita-kidanz oia'o doronainao pidannao di'iki. Ukau'an wuru'u õsha'apataniaz Tominkaru ma'ozakan ida'an tukapa-kida unao ati kaina'a'a naa Tominkaru naobanai-tinan unao bii'i.

²¹ “Aizii na'apainim pidan ma'ozaka'o, kazaanaatan an padapu pabairi tuma oo pamarian tuma, usha'apata-ka'o ai. Aona'o nii usha'apauz koidapa-ka'o udapu nazo ii. ²² Mazan aizii pidan, powa'a'o zii manawun uma'ozakan u'ai, kaawa'akan an u'ida'ati, ipai'o nii ukazata'akan u'ai, ubairi na'iki umarian na'iki ipai ba'oran aimaakan kida wuru'u uma'ozakatinapa-kinaa kidaz. Udauna'an ma'ozaka'oraz manawun pidan buutan ni'i naa ba'orainao ati ipai wuru'u pakoidanuu kidaz, ba'oran pidan sha'apauziz.

²³ “Na'ia'oram pidan aona'o uaipan õgaru paminauda'u nii, uto'ora-kizaitapan õgaru wuru'u. Na'iki pidan wuru'u aona'oraz ukaminka'utan

õkasaba'uupan pidannao, uruu waataabi'ia'o pidannao õ'ai wuru'u uruuz.

Oia'o doronai padantan padapu ati
(Matthew 12:43-45)

²⁴ “Na'apainim oia'o doronai koditan pidan di'iki, umakon nii amazada arada'o di'ii'aka, udorotapan naa pamashaapa-kizi nii. Aizii aon-aan dono uikodan pamashaapa-kizi nii, uru'u naa ukian paaipan ati. ‘Õkiwan nii powaa iti õmashaapauzo-kizi iti.’ ²⁵ Uruu idi ukiwan naa powaa iti, na'iki uikoda padapu nazoo kaiman usaabaa-kaao, aonaa ukaniriban. ²⁶ Udauna'an umakon, una'anan naa 7 ba'oran oia'o doronainao, powa'a'o zii manawun ïdikaudan kida u'ai. Uruu idi ïmorotan, na'iki na'ia'a naa ïmashaapan. Uruu dauna'an powa'a'o ni'i naa manawun pidan dikauda'akan kiwiitapa'o ai.”

Jesus kadakotinan
konaukii-karu dau'u

²⁷ Aizii Jesus kadakotinan idi na'apa, sariapa zun kadakon u'ati iriba'o pidannao bii iki. Okian, “Konaukia'o manawun pudaro, wuru'u shakata-kida'oraz pugaru, na'iki biida-kida'oraz pugaru.”

²⁸ Mazan Jesus dako'atin oparadan kaikapa'a: “Wunao pa'an wuru'u konaukia'oraz, abatainaouz na'iki izo'atiinaouz Tominkaru Paradan.”

Pidannao tukapa'azo'o aimaakan sha'apata-kaao
(Matthew 12:38-42)

²⁹ Aizii pidannao kasaba'ukinan pu'a'a naa iriba Jesus ida'ati, uru'u naa ukian koshan ï'ati,

“Pidannao wuru'u mashaapainao kidaz kai, oia'o manawun ïdyaun. Atii ïaiapa zii aimaakan tukapa-kida-ka'o pa'ati kiwiin, pamishida-kinaa nii. Mazan aona'o nii bauda'apa aimaakan tukapa-kida-ka'o ï'ati. Soo wuru'u aimaakan, Jonah sha'apatauzoniaz kotua'a naa. ³⁰ Mishi kotua'a naa Tominkaru kainaatinan Prophet Jonah ida'an Nineveh sannao ati, ukowaada-kidan u'ida'an na'apam pasha'apata'azon ïdyaun. Ukau'an na'apa'o kapam wuru'u Tominkaru kainaatinanuz Daonaiora Aokazi Iki'o ida'an. Na'apa'o kapam wuru'u ukowaadapanuz kuwai kainao pidannao ati. ³¹ Aizii wuru kamoo dono'o, Tominkaru kootowapa-kidanuz ipai pidannao, uruu dono Queen, Sheba sanaaba ba'azootin-kidan nii Tominkaru kanaapu ati wuru'u pidannao mashaapainaoz kai. Usha'apanum kau'an owa'atin pawiiizi iki munapo, munapo, amazada tokon ikinapa, oabata'azon idi na'iki otominpa'azon idi kaiman kida'o aimaakan dau'u King Solomon di'iki. Mazan kaina'a pidan kaida'a'a, powa'a'o zii umanawunun Solomon ai. ³² Aizii diina'iti'i Tominkaru kootowapa-kidan dono'o naa ipai pidannao. Uruu dono Nineveh sannao ba'azootin-kidan nii unao Tominkaru kanaapu ati. Usha'apanum kau'an kotua'a naa ïabatan dono Jonah kuwaa, sariapa pa'an ïtanawatinan pa'oian ai. Mazan kaina'a pidan kaida'a'a, powa'a'o zii umanawunun Jonah ai.

*Na'apam nii wananaa kanadapan
(Matthew 5:15; 6:22-23)*

³³ “Aonaa na'iam zii pidan suuauzon lamp, udauna'an utaratanuzu boon idi. Mishi'oraiman,

lamp suu-kao dauna'an, umuuda-kao nii doko'o lamp wiizi ida'a. Aizii pidannao morotan an, kaimana'o nii itukapan ukanadapan kabaun nazoo. ³⁴ Aizii wuru'u puawun kidaz, na'apa'o lamp kawan, ukanadapan punanaa ati. Aizii puawun kanadapan an kaiman, ipai'o nii punanaa mashaapan Kanada'o-karu'u. Mazan aizii puawun ishaan ana'a naa, punanaa mashaapan nii maruta'o ka'azo'o. ³⁵ Ukau'an puaitapa kizi pa'i, panaadon aonaa Kanada'o nii pu'ida'a, soo maruta'o karikaonan. ³⁶ Aizii punanaa kanadapan an ipai daunuuda'u, aonaa masakauda'u maruta'o nii na'ii, kaimanaimana'o nii manawun ukanadapan punanaa ipai daunuuda'u. Na'apa'o nii ukanadapan lamp kawan, tawuru'u kaimana'oraz manawun ukanadapan pu'ida'ati.”

*Jesus kashadakowauan
Jewnao zowaunaanao
(Matthew 23:1-36; Mark 12:38-40)*

³⁷ Aizii Jesus ipaian dauna'an pakadakotinan, Pharisee na'akan uruu padapu iti, uaroapanaka kizi patuma. Uruu idi Jesus makon utuma udapu iti. Na'ia'a naa isakanatan na'iki iaroopa'azon naa. ³⁸ Mazan tuukii Pharisee di'itinpan Jesus dau'u. Usha'apanum kau'an aonaa Jesus chikaan paka'u paaroopan ua'ii, inao chikauzon kawan paka'u. ³⁹ Mazan sariapa Jesus kian Pharisee ati, “Aizii unao Phariseenao, kaiman uchikauzon ukooon na'iki uparaapin barau. Mazan unyukunuu ka'azo ii, tuukii utaapan misha'oraru-karu, na'iki tuukii uaipan usha'apatan oii kida'o

aimaakan. ⁴⁰ Mishi unao maaitapin-kainao manawun, uaitapa Tominkaru tomanii ipai wuru'u koopo na'iki paraapi barau kidaz. Kanom tomanii mooko uaitapan wuru'u unazoo kidaz kapam, aonaa Tominkaru mani? ⁴¹ Ukau'an utaa mishi'oraiman ukoopon wazoo na'iki uparaapin wazoo kida, mapuraataniinao ati. Usha'apatan an aimaakan kida na'apa, mishi'o pa'an wuru'u uchikainanuz kaiman-daun oia'o ai.

⁴² “Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan Phariseena! Mishi minziiwa ubuutan Tominkaru ati 1/10[†] wanyukunui kaduunuribanaa zi'inaba sodi kida. Mazan upu'u zii umarina'atan usha'apatan kaimana'o, na'iki sakitapa'o aimaakan ba'oran pidannao ati. Na'iki aonaa kapam umarainpan Tominkaru. Ipai'o nii padamata usha'apatan kapam wuru'u kaikapa kida'oraz aimaakanu'u. Mazan, aonaa òkian mani u'ati kaiwuru'u, umarina'ata'a naa ubuutan 1/10.

⁴³ “Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan Phariseena! Usha'apanum kau'an synagoge ii, unadapa usakanatauzon umanawun kida'o tabai paawa'a, ba'orainao ai. Na'iki pidannao iribainapa kizi ii aka, tuukii uaipan utaapa-kao umanawun kida'o pidannao nii. ⁴⁴ Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, usha'apanum kau'an unyukunuu ikodanii tawuru'u baaranai aona'oraz ukainaabanan. Uruu idi pidannao chi'ika'anpan baaranai paawa an, usha'apanum kau'an aonaa ñaitapan ubaaranain.”

[†] **11:42** ubuutan Tominkaru ati 1/10: Udakota-kao “tithe” English ida'an. Pubuutan bauda'apa pupaoriba aka 10 ni'o pupaoriba aka di'iki Tominkaru ati. Numbers 18:25-32; Deuteronomy 14:22-29.

⁴⁵ Uruu idi bauda'apa pidan, tiichaapauzo Moses kakinaori dau'u bii iki'o kian Jesus ati, “Tiichaa, puparadan idi kaikapa'a, pudakooan kapam waunao dikauda'o ida'an wuru'u, puparadanuz na'apa.”

⁴⁶ Jesus kian u'ati, “Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan kapam, unao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u! Usha'apanum kau'an, utoman kakinaorii dobata'a naa manawun, atii aona'a naa pidannao ka'iitanuz. Kaina'a unao padamata, mazan aonaa na'apainim zoobaba ukaminka'utan ĩdyaun. ⁴⁷ Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, usha'apanum kau'an kaiman kida utoman Tominkaru prophetinnao baaranaa kotua'a naa. ĩnao tawuru'u udokozu-daunnao zowiauzoniinao kidaz kotua'a naa. ⁴⁸ Utoman ida'an ĩbaaranaa, ukainaabainan na'apa unyukunuu kapam udokozu-daunnao kawan, tuukii unaubaapan wuru'u ĩzowiinuz Tominkaru prophetinnao kotua'a naa. ⁴⁹ Tominkaru, paaitapaaban ida'an manawun, uaitapa ipai daunuuda'u ĩsha'apatan nii aimaakan kaikapa'a. Uruu idi'o tawuru'u ukianuz. ‘Ōdyuudan nii ĩ'idi'iti prophetnao, na'iki apostlenao. Pabi'i kida zowii-karu nii na'iki pataka'uta-karu nii wuru'u ōdyuudaniinao kidaz,’ kii ukiauzon kotua'a naa. ⁵⁰ Ukau'an wuru'u kainaouz pidannao mashaapan, ĩnaou'o ni'i naa kabaiaapan wunao zanna'a Tominkaru prophetinnaouz, zowii-kariwainao kidaz kotua'a naa, amazada sakadinan di'iki. ⁵¹ Abel zowiauzo-kao di'iki, atii Zechariah di'iti. Uruu Zechariah zowii-kariwaiz Tominkaru Dapu na'iki altar, uzai kawaodapa-

kizinao sakoda'a. Ipai ñnao kida zanna'o nii wuru'u kainaouz pidannao baiaapan. Mishi'o kaiwuru'u òkianuz.

⁵² “Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u. Usha'apanum kau'an unao taapanii padamata key, wuru'u aitapa-kinai di'iti'oraz. Unao na'apa aona'o nii kapam umorotan. Tuukii manawun uawautapan pidannao, wuru'u morota'azoinaouz padamata na'iti.”

⁵³⁻⁵⁴ Aizii Jesus koditan dauna'an Pharisee dapu iki, uru'u naa tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki Phariseenaο, dakoopan uruu tuukii, na'iki tuukii kapam ìkashadan wuru'u ukuwaa kidaz. Uruu idi ìpishaan naa Jesus pabi'inaaka kida'o aimakaan dau'an. Wuru'u ìpishautanuz uruu na'apa, ìkimudinan karikaonan ìabata'azon na'apam nii udako'atin ipai wuru'u paparadan kidaz. Ìaipan pazaamatan uruu na'iki pakaakapaan uruu, udako'atin an ìparadan pana'iti.

12

Pidannao kakinao-kao Phariseenaο kaduz ai (Matthew 10:26-27)

¹ Aizii pidannao kaawan ìkasaba'uinan Jesus ida'ati iriba, iriba, atii ìkida'uaakapan. Pidannao kasaba'uinpan pu'u, Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, “Uzaudin pa'i, aonaa kizi utamakapan wuru'u Phariseenaο kaduz kidaz, kadimana'oraz uiribainan na'iki utuubarudinan, na'apa yeast tuubaruda'akan kawan poroom-bi'i. Ìaipan karikaonan patukapa-kao kaimanainao pidannao kawan, mazan aonaa mishi'o mani

wuru'u. ² Mazan ipai dizapa-kariwai kidaz, ipai'o nii uaida-kida-ka. Na'iki ipai wuru'u taapa-kariwaiz mashaa, ipai'o nii uaitapa-kida-ka. ³ Ukau'an na'apam pukiauzon maruta'o-karu'u, ipai'o nii uabata-kida-ka kanada'o-karu'u. Na'iki kanom mashauda'u'o pukowaadan kabaun nazo ii, diiwa'o nii ukowaada-ka pidannao baokopainapa-kizi ii.

*Marii kizi kichana'iki-karu
Tominkaru ai
(Matthew 10:28-31)*

⁴ “Aizii ōkian unao ati ōpaonarunao. Mana'a utaria'ana'a wunao aia'a, zowia'oraz pidan. Īzowian dauna'an pidan, uruu ukaduz ĩsha'apatanii. ⁵ Mazan ōkian u'ati, utarii pa'an Tominkaru ai, uruu mishi'o pa'an uma'ozakan. Uzowian dauna'an pidan, ukabootan niizu Tuubaru'o Tikazi wu'iti. Ukau'an ōkian unao ati, uruu ai pa'an utarii. ⁶ Aonaa mooko baka'iauda'u parikowarunao selliauzo-ka dono, ĩwinipinaa soo dya'utam puraata sodi kida karikaonan? Mazan upu'u zii aonaa bauda'apa Tominkaru manyukunuutan ĩdyaun. ⁷ Na'iki atii uaitapa zii na'apauda'um uzowauda kida uzowau ida'a. Ukau'an mana'a utaria'ana'a. Aitaniiman unao, powa'a'o zii manawun umarainapa-ka, iriba'o parikowarunao ai.”

*Pidan mabaa'azo'o ukakuwaapan
Jesus dau'u
(Matthew 10:32-33; 12:32; 10:19-20)*

⁸ “Ōkowaadan nii u'ati aimaakan mishi'o. Na'ia'oram pidan kowaada'o ōpidanan paugaru

ipai pidannao kanaapu'u, na'apa'o nii kapam Daonaiora Aokazi Iki'o, kowaadan upidanan uruu, ipai Tominkaru angelinnao abatapan pu'u. ⁹ Mazan na'ia'oram pidan kowaada'o pidannao kanaapu'u pamarina'atan õgaru, na'apa'o nii kapam õmarina'atan uruu Tominkaru angelinnao kanaapu'u.

¹⁰ “Na'ia'oram pidan dakoopa'o Daonaiora Aokazi Iki'o, upu'a'o nii mazan uDaru mainaabatan wuru'u dikauda kida'oraz uparadan udau'an. Mazan aizii pidan wuru'u dakoopa'oraz Kaimana'o Doronaa, aonaa na'apainim nii umainaabata-kao wuru'u uparadanuz.

¹¹ “Aizii, uzaamata-kao dono, na'iki una'aka-kao dono synagogue iti kida, na'ii kizi upishaa-kao. Oo una'aka-kao dono naobanainao kanaapu iti. Aizii ipishaan dono'o naa unao na'ii, mana'a utaria'ana'a, oo udopiidina'ana'a udawatan dau'u na'apam nii udako'atin iparadan.

¹² Usha'apanum kau'an Kaimana'o Doronaa kaminka'utan nii pugaru. Uruu ida'ana'o nii puaitapan na'apam nii pudako'atin pidannao paradan uruu dono.”

*Pidan di'itinpa'o
pakapuraatanun dau'u*

¹³ Aizii pidannao bii iki, bauda'apa pidan kian Jesus ati, “Tiichaa, pudyuuda õ'inawuzu buutan kapam õidiwau nii, wuru di'iki'i aimaakan kida wadaru wa'akaniaz pamawakan idi.”

¹⁴ Mazan Jesus kian pidan ati, “Kanom zaamatanii mooko õgaru buuta'o nii aimaakan patumaaka pugaru na'iki pu'inawuzu ati?”

15 Uruu idi powa'a zii koshan Jesus kian ipai pidannao ati, “Asaki'i, uzaudinapa pa'i. Aonaa kizi uaipaabi'ian na'iki una'azootapan pabi'inaaka sodi kida aimakaan. Usha'apanum kau'an kasha'apauzi-karu ida'an aonaa pidan ikodan konaukii-karu na'iki kaimana'o mashaapa-karu,” ukian ĩ'ati.

16 Udauna'an Jesus kowaadan naa ĩ'ati di'itinapa-kinai kuwai. Kaikapa'o wuru'u kuwai ukowaadaniaz ĩ'ati: “Kaina'a pidan kapuraatanu'o, na'iki kaina'a utaapanii udaru'o amazada, uzakapun wiizi kida. Uruu dono ipai upaoriba kida kaakan madowaaka kida pa'idiwaru. 17 Uruu idi udi'itinpan, na'iki ukian panyukunuu ii. ‘Na'apa dii pa'i ōsha'apatinan, aonaa na'iam nii ōkasaba'uan ōpaoriba aka kida.’

18 Udauna'an ukian panyukunuu ii. ‘Ōaitapa na'apam nii ōsha'apatinan. Ōso'oobi'ian nii ipai wuru'u ōsha'apauz dapunaa kidaz, ōtoma kizi powa'a zii udaru kida'o manawun uwadaun nii. Uruu kaimana'o ni'i naa na'ii ōkasaba'uan ipai ōpaoriba aka, na'iki ipai ba'oran kaduz kida aimakaan. 19 Uruu dauna'an ōkian nii ōnyukunuu ii. Aizii kaina'a'a naa diri'i, diri'i wanyukunui, na'iki aimakaan kida kasaba'uu-kao. Turua'o nii ōmashaapan u'ida'an kotua'iki, iriba'o nii wunu ōdobatan u'ida'an. Aizii aona'o ni'i naa kanom dau'ati ōdopian. Ōna'an ni'i naa kabaunu'u, soo ōaroapatinan naa, na'iki ōtuzapatinan naa na'iki ōkonaukiitinan ni'i naa karikaonan.’

20 “Mazan uruu dono Tominkaru kian u'ati. ‘Mishi pugaru maaitapin-ka'o pidan. Aizii wuru wamarutan ida'a'a ōso'otan nii punizowan na'iki

pumawakan nii. Aizii ipai pupaoriba aka na'iki ipai aimakaan wuru'u pukasaba'uunii kidaz, kanoma'o ni'i naa zaamataz?"

²¹ Udauna'an Jesus kian naa koshan pidannao ati, "Na'apa kapam wuru'u pidannao, di'itinpainaouz soo pakapuraatanun dau'u. Kaina'a diri'i'i naa ikasaba'uan papuraatan na'iki pasha'apauz kida diina'iti'o tannaa ni'i. Mazan Tominkaru tukapan idyaun mapuraatan ziwunao nii, usha'apanum kau'an aonaa isha'apatinan Tominkaru aipan kawana'ati."

Mana'a udopiidinauzo'o na'a, Tominkaru taan nii aimakaan u'ati
(Matthew 6:25-34)

²² Udauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Aonaa ukaziwadapa'ana'a uzowau udi'itinpan ida'an kanoma'o nii unika na'iki utuza ukakupa-kinaa nii, oo kamicha ukaiwadan nii dau'an. ²³ Mishi'oraiman kakupakaru, powa'a'o umanawunun wanyukunui ai, na'iki nanai, powa'a'o umanawunun kamicha ai.

²⁴ Aushaa udi'itapa watonao. Aonaa ipaowinan, aonaa ikasaba'uan papaoriba aka, aonaa idapu nii oo aonaa itoman kabaun kida pakasaba'uu kizi nii papaoriba aka. Mazan Tominkaru taapanii, na'iki upaapanii pa'an ipai idyaun. Aitaniiman unao, powa'a'o zii umanawunun kotu'uznao ai.

²⁵ "Turuu mani pidan ikodan pakakupa-kinaa nii kotua'iki zaa, padi'itinpan ida'an tuukii wuru dau'a'a aimakaan kidaz? ²⁶ Aizii pumaturuukan an puikodan masakauda'u pukakupa-kinaa nii, pudi'itinpan ida'an kaziwa. Kandii nii

mooko pukaziwadapa'azon zii puzowau ba'oran aimaakan kida dau'ati?

²⁷ “Aushaa udi'itapa amazada ii aka'o soosoi, konaunam kida utukapa-ka. Padamata aonaa ĩkaudinan, aonaa ĩtoman pakamichan nii. Mazan ōkowaadan nii unao ati, upu'u zii King Solomon, umanawun kida'o usha'apauz, umanawunu'o umashaapan. Mazan upu'u zii aonaa ukamichan konaunaman wuru kawanu'u konaunam kida'oraz soosoi. ²⁸ Tominkaru taapanii na'iki ukakamichantapanii konaunam pinidi kida baara ii aka'o. Aizi'o putukapa'akan baara ii aka'o pinidi, kaiman na'iki ziwu. Mazan waikana'an ipai'o nii ukawaoda-ka, tikazi sharawaa-ka nii u'idi. Aona'o nii mooko Tominkaru saabaan na'iki ukakamichantan unao powa'a zii? Mishi unao masakauda'u sodi'o karikaonan umishidan. ²⁹ Ukau'an aonaa ukaziwada'ana'a uzowau, udi'itinpan idi tuukii, uaitapa'azon idi kanoma'o nii unika, oo kanoma'o nii utuza. ³⁰ Soo wunaou'u maaitapa-ka'oraz mishi'o Tominkaru, ĩnao pa'an kaziwadapauzonao pazowau na'apa. Udaru Tominkaru, ipai uaitapan wuru'u uaipanuz na'apa kida'o aimaakan. ³¹ Mishi'oraiman udi'itinapa tuukii Tominkaru naobanai-tinan dau'u, na'iki umashaapa kaiman uparadan kawana'ati. Uruu idi utaan nii u'ati wuru'u na'apa kida'oraz aimaakan.

*Na'apam kasha'apauzi-karu
aokazi ĩ
(Matthew 6:19-21)*

³² “Ōdainao, aonaa utaria'ana'a una'apauda'u sodin idi karikaonan. Konaukia'o nii pa'an udaru

Tominkaru taan kaiman kida'o aimaakan unao ati, wuru'u zaamatainaouz uruu panaobanaa nii. ³³ Usellia'a naa usha'apauz kida, utaa kizi puraata pataka'utinainao ati. Ukapuraatan kizi na'iki ukasha'apauz kizi aokazi ii pa'an. Na'ii aona'o nii pa'an uipaiuzon, na'iki aona'o pa'an koidimikinao koidapan wuru'u usha'apauz kidaz. Na'iki aona'o nii pa'an mazinao nikan wuru'u usha'apauziz. ³⁴ Aizii na'iam an pidan taapan pasha'apauz, karikaonanuo'o nii utaapan pa nyukunuu wuru di'iti'i, utaapa-kiziz pasha'apauz.

Zaudina'o poitorui

³⁵ “Zaudinpa'a naa pa'i pumashaapa, pukaiwadapa'a naa pukamichan, na'iki tuudinpa'a naa putaapa puzadao. Na'iki maodapa'a naa putaapa pulampan. Panaadon masha'apakiika'o nii aimaakan sha'apa'akan. ³⁶ Na'apa puzaudapatin, poitoruinao zaudapauzon kawan panaobanaa kaawan, mazidainao aroapa-kizi iki. Aizii ñnaobanaa kaawan, udau-dauan paniinom, kadiman ñda'ata'akan paniinom u'ati. ³⁷ Kaimana'o nii manawun wunao nyukunuu'u poitoruinaouz, ñnaobanaa ikodan idi ñdyaun pokodapa, na'iki zaudinapa. Òkowaadan nii unao ati na'apam nii ñnaobanaa sha'apatinan. Uso'otan dauna'an pachaakitan, udyuudan nii ñsakanatan. Udauna'an umaokodan ni'i naa poitoruinao wanyukunuu nii miisa* baara'a. Na'iki udyuudan ni'i naa ñaropan. ³⁸ Kaimana'o nii manawun poitoruinao nyukunuu, panaobanaa ikodan idi ñdyaun

* **12:37** miisa: English ida'an, table.

zaudinapa, na'iki pokodapa, ukaawan pu'u tomun-zikon oo tomun-zikon dauna'an.

³⁹ “Aizii pidan kadapu'o aitapan an mani na'apainim koidimiki morotina'azon padapu, aona'o nii uwa'akan padapu. Mazan una'ian nii uzaudapan oo uawunuutapan, na'iki aona'o nii ukashaapan koidimiki shaazoan papaniinomiz na'iki aona'o nii ukashaapan umorotan padapu nazo iti. ⁴⁰ Aizii unao, na'apa'a naa pa'i kapam umashaapa zaudinapa. Usha'apanum kau'an aona'o nii uaitapan na'apainim nii Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan. Ukaawan nii umazaudinapakan pu'u.”

Poitoruinao daua'o
(*Matthew 24:45-51*)

⁴¹ Sariapa Peter kian Jesus ati, “Wanaobanaa, kaiwuru'u pukakuwaatinanuz di'itinapa-kinai kuwai ida'an, soo waunao ati'o kaiwuru'u? Oo ipai'o baokopa waunao na'iki pidannao ati'o kapam?”

⁴² Jesus kian u'ati, “Na'ia'oram poitorui zowaunaa kaina'a mishi'o ukaudinauzon kaiman, izo'atiaaba'o, na'iki aitapaaba'o kapam. Uruu'o nii naobanai zaamata kazowautapa'o nii ipai aimaakan, na'iki pidannao wuru'u mashaapainao kidaz udapu ii. Taapa'o nii kaiman ba'oran poitoruinao na'iki taa'o nii iwanyukunuu nii kaiman na'iki patumaaka, wanyukunui maokodauzo-kao kawana'ati, na'apa panaobanaa aitan kawana'ati u'ati. ⁴³ Kaimana'o nii manawun poitorui nyukunuu, unaobanaa kaawan an na'iki uikodan uruu kaiman ukaudin, ipai usha'apatan wuru'u panaobanaa dyuudanii

kidaz usha'apatan. ⁴⁴ Ōkowaadan u'ati mishi'o, unaobanaa dyuudan nii uawunuutapan ipai aimaakan wuru'u pa'idiwau kidaz.

⁴⁵ “Mazan aizii wuru'u poitoruiz, zaamata-kariwaiz poitoruinao naobanaa nii, kian an panyukunuu ii, ‘Ei, kotua'a naa ōnaobanaa makon, atii di'i aonaa zii ukaawan.’ Uruu dauna'an upataka'utan naa na'iki uba'izitapan naa wuru'u ba'oran poitoruinaouz, daonaioranao na'iki zunnao. Aizii uruu, umashaapan uaroapatinan naa, utuzapatinan naa, na'iki upo'idipan naa karikaonan. ⁴⁶ Mazan bauda'apa kamoo unaobanaa kaawan nii. Ukaawa'akan nii masha'apakiaka, poitoruinao naobanaa mazaudinapakan pu'u, aona'o nii uaitapan panaobanaa kaawan. Uruu dono upataka'utan nii wuru'u poitoruinao naobanaaz tuukia'o ida'an manawun. Na'apa'o nii upataka'utakao pidannao dikintapainao kawan, aona'oraz ĩmishida'azon.

⁴⁷ “Aizii poitorui, wuru'u aitapa'oraz padamata ipai kanom panaobanaa aiapanii, oo dyuudanii kida usha'apatan pa'ati. Mazan upu'u aonaa usha'apatinan sakita, padyuuda-kao kawana'ati. Uruu dikin ii uba'izii-kao nii tuukii. ⁴⁸ Mazan aizii poitorui, aona'o uaitapan kanom panaobanaa aiapanii sha'apata-kao pa'ati, mazan upu'u kowas utiwaan pasha'apatan aimaakan, mazan usha'apatanuzu pana'iti karikaonan. Aizii usha'apatan idi aimaakan pana'iti, uba'izii-kao nii udikin ii masakauda'u. Aizii na'apam udiri'in aimaakan taa-kao pidan sha'apatan nii, na'apa'o nii kapam uaiapa-kao usha'apatan

aimaakan, utaa-kaao kawana'ati u'ati. Aizii pidan wuru'u taa-kariwaiz u'ati powa'a zii aimaakan usha'apatan nii, powa'a'o nii zii kapam uaiapa-kaao usha'apatan aimaakan, utaa-kaao kawana'ati u'ati.”

*Jesus kaawan ubuutaaka-kida'anan pidannao
(Matthew 10:34-36)*

⁴⁹ Jesus kian, “Ōwa'atin da'ati'i, ōdyuudakaao idi ōpu'ukada'anan tikazi imi'i baara an. Kadimana'ora'a naa padamata ōaipan ōmaodakidanz. ⁵⁰ Na'iki kaina'a zii kapam kasha'ora'o baiaapa-kida'azoo-kaao ō'ati. Na'iki ōapichauta-kida-kaao nii ubaoko iti, pidan apichauta-kida-kaao kawan wunu baoko iti uchikaawunuu-kaao dono. Kasha'ora utapan ōnyukunuu, kadimana'ora'a naa padamata ōaipan usha'apata'aka-kaao, uipai aka kizi'i naa. ⁵¹ Kanom uzauda-kidan ōsha'apata'anan wuru'u ōkaawanuz da'ati'i? Ōna'akan kaimana'o mashaapa-karu, pidannao mashaapa kizi kaiman baokopa wuru amazada baara ana'a? Ōkowaadan nii unao ati kanom dau'ati'o wuru'u ōwa'atinuz. Ōwa'atin da'ati'i imi'i baara ati, aonaa ōbaokopata'anan mani pidannao, mishi'oraiman ōbuutaaka-kida'anan pa'an pidannao pairibannao kida ai. ⁵² Uruu idi pidannao buutaakapan ni'i naa pairibannao kida ai. Panaadon kaina'a baka'iauda'u pidannao mashaapainao baokopa paudainao tuma buda'apa'o kabaun ida'a. Panaadon idikinauda'u'o nii pidannao ĩnao bii iki zaamatan ōgaru panaobanaa nii, uruu dikiin ii wuru'u dya'utamainaoz to'oran ni'i naa ĩ'ati. Panaadon dya'utama'o nii ĩzaamatan ōgaru panaobanaa nii,

uruu dikin ii wuru'u idikinauda'uinaouz to'oran nii i'ati. ⁵³ Na'iki daruinao to'ora-kizaitapan nii paudainao daonaioranao, õgaru dikin ii, panaadon ãdainao kida'o nii to'ora-kizaitapa padarunao õgaru dikin ii. Na'iki daroinao to'ora-kizaitapan nii paudainao zunnao õgaru dikin ii. Panaadon ãdainao zunnaou'o nii to'ora-kizaitapa padaronao. Na'iki zunnao to'ora-kizaitapan nii padinizonao õgaru dikin ii, panaadon ãdinizonaou'o nii to'ora-kizaitapa paimauzono, õgaru dikin ii.”

Jesus kakinaowan pidannao, abatapainao ukuwaa

(Matthew 16:2-3)

⁵⁴ Udauna'an Jesus kian ipai pidannao abatapainao ati, “Aizii na'apainim utukapan isha'iz marutadinan wakadapu iki, sariapa ukian. ‘Akaa wa'ati wunu.’ Atii kaawa mishi wunu. ⁵⁵ Aizii na'apainim utukapan an awaru wa'atin udaba ikinapa. Uruu idi ukian nii, ‘Akaa wiicha'o nii amazada aizii.’ Atii wiicha mishi amazada na'apain. ⁵⁶ Unao taapinpainao kaimana'o kaikini'i! Uaitapa ukowaadan aimaakan sha'apa'azon. Aizii utukapan ida'an isha'iz marutan uaitapa wunu wa'atin. Na'iki awaru ida'an, uaitapa amazada wiichan nii. Mazan kanom ni'o mooko aonaa uaitapan ukowaadan, kanom ni'o wuru'u õsha'apaapanuz aimaakan kida kai, da'ana'a imi'i baara an?”

Pidan saabaa-kidan pakasharutaakapan

(Matthew 5:25-26)

⁵⁷ Jesus kian koshan, “Kandii nii mooko aonaa uaitapan uaipan ati, na'apam aimaakan

sha'apata-kao kaiman na'iki sakitapa? ⁵⁸ Aizii pukasharutaakapan an pidan tuma. Uruu dikin ii una'akan pugaru kootowapa-kizai iti. Mazan ukaawa-kidan ua'ii pugaru na'iti, putiwaa pusaabaa-kidan punyukunuu utuma. Aonaan an pusha'apatinan na'apa, mishi'o nii uawautan pugaru kootowapa-kidauzo pidan kanaapu iti. Udauna'an kootowapa-kidauzo pidan taan ni'i naa pugaru police ka'u iti, uru'o ni'i naa kaboota pugaru taraa-kizai iti. ⁵⁹ Ōkian pu'ati, puna'ian nii, atii pukawinipinaatan ipai daunuuda'u aiapa-kariwai pukodita-kinaa nii.”

13

Pidannao zowii-kao

¹ Uruu dono pidannao kaawan Jesus ida'ati, na'iki ikowaadan u'ati, na'apam Pilate zowii-kidauzon Galilee Baara ikiinao pidannao Tominkaru Dapu ii, ikawaodapan pu'u pa'uza Tominkaru ati. ² Sariapa Jesus kian ĩ'ati, “Kaiwuru'u ukakuwaapanuz ō'ati kaikapa'a, utiwaan ukowaadan ō'ati ĩmawakan kaikapa'a, pa'oian idi'o manawun tuukii, ba'oran Galilee Baara sanna ai? ³ Aonaa pa'oian idi'o mani tuukii ba'orainao ai, wuru'u ĩmawakanuz kaikapa'a. Aizii unao, umatanawatinkan an u'oian ai, umawakan nii kapam. ⁴ Aizii mani mooko taonawu'u, 18 pidannao mawakainaouz, doko'o kabaun dikian idi ĩdyaun Siloam ii, Jerusalem ia'oraz. ĩ'oian idi'o manawun tuukii puaitapan ipai ba'oran Jerusalem sanna ai? ⁵ Ōgaru, ōkian aonaa pa'oian idi'o mani tuukii ba'orainao ai wuru'u kabaun

zowianuz ĩdyaun. Aizii unao, umatanawatinkan an u'oian ai, umawakan nii kapam,” Jesus kian ĩ'ati.

Paoribai makaaka'azoo-ka'o daua'o

⁶ Jesus kowaadan di'itinapa-kinai kuwai. Kaikapa'o wuru'u kuwaiz: “Kaina'a pidan paowa'o dizoo-karu uuda pazakapun ii. Fig kia'o udakota-kao. Atii ba'oran dono zii kapaoriba'o makon na'iti, utukapa'anan naa papaoriba kaakan, mazan aonaa bauda'apa uikodan papaoriba aka. Ba'oran dono umakon koshan. Atii na'apa umako'anpan aonaa bauda'apa uikodan papaoriba aka. ⁷ Uruu idi ukian papaoriba taapiki ati. ‘Aizii idikinauda'u'u naa wunu ōawunuuta'anpan ōpaoriba kaakan, mazan aonaa bauda'apa zii ōikodauzon u'aka. Ukau'an, aizii pubarota'a naa pa'i ukadunaa. Aonaa kanom ni'i naa utaapa-kao, madiwautapaka'a naa manawun uzaamatapan zakapu baara.’ ⁸ Mazan paoribai taapiki kian. ‘Marina'a zii shoman una'an bauda'apa'a naa wunu. Ōsaabaan niiz kaiman, na'iki ōkichadan nii uoroda an ōkaboota kizi nii tapi'iza diki, uziwu-kinaa nii, panaadon uruu dauna'an kaaka'o niiz. ⁹ Aizii ukaakan an ba'oran wunu kaimana'o nii una'an. Mazan aizii, umakaakakan an uruu turua'a naa pa'an ubarota'aka-kao,’ ukian.”

Jesus saabaanii zun daua'o

¹⁰ Bauda'apa kamoo Jesus kakuwaapatinan Jewnao ati, synagogue ii, Sookapa-karu Kamoon dono. ¹¹ Uruu dono na'ia'o zun, oia'o doronai zaamatapanii. 18 wunu odawu'u koraudinpan,

aonaa na'apam kowas osakitapadinan. ¹² Aizii Jesus tukapan oroo, sariapa ukian o'ati, “Ōdadakoo, aizii ōso'otan purinaa pu'ai.” ¹³ Udauna'an upishata'akan naa oroo, sariapa kowas odawu'u sakitapadina'akan. Tuukii okonaukii-kidan Tominkaru.

¹⁴ Uruu idi tuukii kazowautapa'o synagogue to'oran, patukapan idi Jesus kakudan wuru'u zunaz Sookapa-karu Kamoon dono. Udauna'an wuru'u kazowautapa'o choochiapa-karu kian ipai pidannao ati, “Kaina'a 6 kamoo taa-kaao, pidan kaudin-kinaa nii. Ukau'an uwa'ati uruu dono uaipan an ukakuda-kaao urinaa ai. Mazan Sookapa-karu Kamoon dono aonaa turuu uwa'atin,” ukian.

¹⁵ Sariapa Jesus dako'atin uparadan, na'iki ukian i'ati, “Unao taapinpainao kaimanainao nii kaikini'i! Aonaa mooko ubuzuutauzon na'iki uawautauzon uboo'in, oo ukawaron wunu di'iti, i'tuza'azon an wunu Sookapa-karu Kamoon dono?” ¹⁶ Aizii mani mooko aoro'o Abraham takaan-daunuzo, Satan watudapaniaz 18 wunu? Aonaa mooko kapam turuu obuzuuta-kaao Sookapa-karu Kamoon dono?” ¹⁷ Tuukii pidannao dakoopainao Jesus ba'azoinpan, paabatan idi uparadan na'apa. Aizii ba'orainao tuukii pa'an i'konaukii-kidan patukapan ipai wuru'u Jesus sha'apatanuz kaiman kida'o manawun aimakaan.

*Jesus kowaadan dya'utam kuwai Tominkaru
naobanai-tinan dau'u
(Matthew 13:31-33; Mark 4:30-32)*

18 Jesus kian pidannao ati, “Kanom kawan dii Tominkaru naobanai-tinan, na'apa dii pa'i òkowaadanuz?”

19 Uruu idi ukian, “Kaikapa'o kawanu'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinanuz. Aizii pidan paowan duusodi'o mustard uuda pazakapun ii. Udauna'an usoda'akan naa udaru na'apa zakapu ii aka'o paoribai kida doko'an kawan, atii kotu'uznao wa'atin ìtoma'anan naa pashimaka nii uwaoda kadu'an kida.”

20 Udauna'an ukian koshan ì'ati, “Kanom kawan dii òkainaabatan Tominkaru naobanai-tinan. Na'apa dii pa'i òkowaadanuz?” 21 Uruu idi ukian, “Kaikapa'o kawanu'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinanuz. Na'apa zun tomazon kawanu'o bread. Ozaamatan masakauda'u poroom basii zo'ati, udauna'an omuudan masakauda'u yeast upooda-kinaa nii, masakauda'u dauna'an upooda'akan naa udaru.”

Mazowa'o paniinom dau'o
(*Matthew 7:13-14, 21-23*)

22 Aizii Jesus makopaanan dono Jerusalem iti, utominapa-kidaan pidannao wuru'u udaru kida'o na'iki duusodi kida'o wiizainao kawana'ati. 23 Bauda'apa pidan na'ii pishaan Jesus, “Naobanai, na'apauda'um sodi'o nii karikaonan pidannao kazannaatinan papataka'uta-kao ai pa'oian dikin ii?” ukian.

Sariapa Jesus kian ipai abatapainao ati. 24 “Ma'ozaka'a naa pa'i utiwain, umorota kizi wuru ida'ana'a mazowa'oraz paniinom. Usha'apanum kau'an iriba'o nii pidannao tiwaan pamorotan na'an, mazan aona'o nii ìturuan

ĩmorotan. ²⁵ Usha'apanum kau'an ukaawan nii na'iti, kadapu'o tarata'akan pu'a'a naa papaniinomiz. Uruu idi una'ian ni'i naa ukadishitapan paniba ii, udau-daupan naa paniinom, na'iki ukian nii, 'Naobanai, puda'ata paniinom wa'ati.' Mazan naobanai kian nii u'ati. 'Aonaa õaitapan unao, aonaa õaitapan na'iki'oram uwa'atin.' ²⁶ Uruu idi unao kian nii u'ati. 'Waaroopauzonii na'iki watuzauzonii sha'atii putuma. Na'ii aka sha'atii pukakuwaapatinauzon wawjizi ii aka.' ²⁷ Mazan ukian nii koshan unao ati. 'Õkii sha'atii u'ati, aonaa õaitapan unao, aonaa õaitapan na'iki'oram uwa'atin. Ukau'an umako õ'ai di'iki'i, ipai unao sha'apaapauzonao oia'o.' ²⁸ Tuukia'o nii udopian, uzaadan nii tuukii na'iki ukuzowan nii uudako, utukapan an Abraham, Isaac, Jacob, na'iki ipai kotua'o Tominkaru prophetinnao, mashaapan kaiman Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii, uwa'aka-kaao pu'a'a naa paniba ii. ²⁹ Uruu dono iriba'o nii ba'oran kaduz pidannao wa'atin waoko iki, wakadapu iki, na'iki wadabaazi iki kanaapu kida. Na'iki ĩsakanatan nii konaukia'o aroapa-karu ida'ati, wuru'u Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ia'oraz. ³⁰ Uruu dono, pidannao aona'o ĩtaapa-kaao umanawunu'o nii kai, mazan diina'iti'i umanawunu'o nii ĩtaapa-kaao. Na'iki pidannao umanawunu'o ĩtaapa-kaao kai, diina'iti'i aona'o nii ĩtaapa-kaao umanawunu'o nii pa'an," Jesus kian ĩ'ati.

*Jesus kasha'ora-kidan
Jerusalem sannao
(Matthew 23:37-39)*

³¹ Na'apain Jesus kakuwaapatinan dono, pabi'i kida Phariseenao wa'atin Jesus ida'ati, na'iki ikian u'ati, “Pumako pa'i di'iki'i wawiizi iki. Pumako ba'oran wiizai iti, usha'apanum kau'an naobanai Herod dakotan pazowii-kidan pugaru.”

³² Mazan Jesus kian i'ati, “Umako Herod di'iti, taapina'oraz aitapa'o nii. Ukowaada u'ati okian, oso'oopan nii oia'o doronainao pidannao di'iki, na'iki okakudan nii pidannao kida parinaa ai. Okaudinan nii aizii, waikana'an, na'iki idikinauda'utan kamoo ida'a, uruu oka'iita'akan naa okaudin-kizi. Kii pa'i ukowaada u'ati o'paradan. ³³ Upu'a'o nii mazan odobatapaanan aizii, waikana'an, na'iki ba'oran kamoo. Aonaa turuu Tominkaru prophetin zowii-ka'o na'iam karikaonan, mazan uzowii-ka'o nii soo Jerusalem ii.”

³⁴ Aizii di'i kaikapa Jesus paradan wiizai Jerusalem ati'i. Ukian, “Jerusalem, Jerusalem, pugaru di'ikiinao pidannao zowiipauzonii Tominkaru prophetinnoo. Na'iki inao zowiauzonii paboori idi pidannao dyuuda-kariwainauz kakuwaapa'anan i'ati. Tuukia'o padamata o'aipauzon odokobatan ipai baokopa pidannao, wuru'u mashaapainauz pu'ida'a, na'apa kuruku kasaba'ukan kawan paudainao pakutuba waranu'u. Mazan aonaa ikashaapina'azon o'ati. ³⁵ Uruu idi Tominkaru muudan naa idyaun na'iki aona'o ni'i naa powa'a unyukunuupan wuru'u kabaun itoriinapa kiziz. Na'iki okowaadan nii aimakaan mishi'o, aona'o nii powa'a itukapan o'garu, atii diina'iti'i, ikian dono'o nii zii odau'an, ‘Marii Tominkaru kaimanan, wuru

ati'i Naobanaiz, kaawa'oraz uaipan kawana'ati.' ”

14

Jesus kakudan pidan Sookapa-karu Kamoon dono

¹ Bauda'apa kamoo Jesus makon uaroopa'anan Pharisee dapu iti, uruu kazowautapa'o pamin-Phariseenao. Aizii wuru'u uaroopa'ananuz Sookapa-karu Kamoon dono'o. Uruu idi na'ia'a naa pidannao di'itapan Jesus kaimanaiman, ïtukapa'azon usha'apatan aimakaan. ² Upu'a'a naa pidan poodapa'o utaba'u, na'iki uanoba wa'atin Jesus ida'ati. ³ Sariapa Jesus kian wunao ati'i, tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki Phariseenao ati. Ukian ï'ati, “Na'apa dii kakinaorii taa-kariwaiz wa'ati dyuudan sha'apatin-karu? Ukashaapa wakakudan karina'o pidan Sookapa-karu Kamoon dono, oo aonaa?” ⁴ Mazan aonaa bauda'apa pidan dako'atin Jesus paradan. Udauna'an upishata'akan naa wuru'u pidanaz, sariapa ukakuda'akan. Udauna'an udyuudan naa umakon.

⁵ Uruu dauna'an ukian naa koshan pidannao ati, “Aizii mani di'i unao dani, oo utapi'izan waotan an munapo'o mowa'un shaawata, aonaa mani uso'otanuzu Sookapa-karu Kamoon dono?”

⁶ Mazan aonaa ïaitapan na'apam padako'atin Jesus paradan.

Pidan morowautapa'o na'iki kadapu'o daua'o

⁷ Jesus tukapan pabi'i kida pidannao tuukii ïaipan pasakanatan umanawun kida'o tabai ida'a. Uruu idi uparadan ï'ati di'itinapa-kinai

kuwai ida'an, kaikapa'o wuru'u ukianuz ï'ati:
8 “Na'apainim udapada-ka'o dono aroopa'o
nii mazidainao di'iti, mana'a usakanata'ana'a
umanawun kida'o tabai ida'a. Panaadon
kaina'a kadapu'o dapadan umanawun kidainao
pidannao powa'a'o zii u'ai. 9 Udauna'an kadapu'o,
wuru'u dapada'oraz unao wa'atin nii u'ida'ati
na'iki ukian nii u'ati, ‘Marii pa'an arawu
sakanatan da'a'a,’ ukian nii. Uruu idi usakanatan
ni'i naa na'iam karikaonan. Uruu ida'an
uba'azootin-kida-ka'o. 10 Ukau'an na'apainim
udapada-ka'o dono, mana'a usakanata'ana'a
umanawun kida'o tabai ida'a, mishi'oraiman
usakanata pana'itinapu. Aizii kadapu'o wuru'u
dapada'oraz unao, utukapan idi usakanatapan
na'ii, ukian nii u'ati. ‘Da'ati pa'an puwa'ati'i
õpaonaruru, pusakanata kizi umanawunu'o tabai
ida'a.’ Uruu idi ipai'o nii pidannao tukapan
putaapa-ka'o umanawunu'o nii. 11 Na'ia'oram
pidan tuukia'o uaipan pakazowautapan
pidannao, bauda'apa kamoo Tominkaru
waranuitapa-kidan nii uruu ba'orainao ati. Na'iki
na'ia'oram pidan waranuitapa-kidina'o, mazan
bauda'apa kamoo Tominkaru zaamatan nii uruu
kazowautapa'o nii ba'orainao.”

12 Udauna'an Jesus kian aroapa-kida'o ati
paugaru, “Na'apainim putoman an aroapa-
karu, aonaa pudapada'ana'a pupaonarunao,
na'iki pu'inawuzunao, oo puiribannao,
na'iki kapuraatan kidainao pidannao wuru'u
pudapu dazaba an kidainaouz. Usha'apanum
kau'an ïnao na'apa'o nii kapam ïaroapa-kidan
pugaru, uruu na'apa'o ida'an ïkawinipinaatan

wuru'u paaroopauzonuz pu'ida'a. ¹³ Mazan na'apainim putoman an aroapa-karu, pudapada mapuraataniinao, u'achoonnao,* na'iki machi'ika-kainao, na'iki ushaawunnao. ¹⁴ Una'apan dono, konaukia'o nii pugaru. Usha'apanum kau'an aona'o nii kowas ĩka'iitan pakawadauntan wuru'u paaroapa-kida-kaoaz. Mazan Tominkaru kawinipinaatan nii pa'an pugaru diina'iti'i, ukadishita-kidan dono mawakainao pidannao, wuru'u izo'atiinao kidaz uparadan.”

Jesus kakuwaapan tuubaruo aroapa-karu dau'u

(Matthew 22:1-10)

¹⁵ Aizii bauda'apa pidan Jesus min-aroapatinan, uabatan idi wuru'u Jesus paradanz kaikapa'a, sariapa ukian Jesus ati, “Konaukia'o nii zii manawun pidannao, ĩaroapa-kida-kao dono Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii.”

¹⁶ Mazan Jesus kian u'ati, “Baukapaiman pidan toman udaru'o aroapa-karu, udapada iriba pidannao. ¹⁷ Aizii aroapa-karu kamoon dono'o naa, udyuudan naa papoitoru dapadankan dapada-kariwainao pidannao, marii kizi'i naa ipai ĩwa'atin, ĩaroapanaka kizi'i naa. ¹⁸ Mazan ipai dapada-kariwainao pidannao, kaina'a ĩparadan kida.

“Kiwiini'o kian poitorui ati, ‘Akarachii, aonaa õturuudinan. Kaina'a pa'i õtorian zakapu, ukau'an õmako'ozon na'iti wuru'u õawunuutanka'azonuz.

* **14:13** u'achoonnao: pidan shakata'o aonaa unanaa patumaakan, panaadon aonaa uanoba kaimanan, oo utain, oo na'ia'oram karikaonan usha'apauzin.

Ukau'an aona'o nii òmakon aroapa-karu di'iti. Pukowaada kizi na'apa punaobanaa ati.'

19 “Ba'oran kian u'ati, ‘Akarachii, aonaa òturuudinan. Kaina'a pa'i òtorian 10 boinao, kaudinainao nii zakapu ii. Ukau'an òmakon wuru'u òtiwaa'anan naa ìkaudinaaban. Ukau'an aona'o nii òmakon aroapa-karu di'iti. Pukowaada kizi na'apa punaobanaa ati.’

20 “Ba'oran kian, ‘Akarachii, aonaa òturuudinan. Diiki'i zii pa'i òmazida'akanu'u. Uruu idi aonaa òturuudinan òmakon aroapa-karu di'iti. Pukowaada kizi na'apa punaobanaa ati.’

21 “Udauna'an poitorui kiwa'akan naa, na'iki ukowaada ipai panaobanaa ati wuru'u parada-karu kidaz. Uruu idi tuukii unaobanaa to'oran. Udauna'an ukian papoitoru ati. ‘Kadiman, aizii òaiapa pumakon ipai kazoo kida'o dunapo kawana'ati na'iki mazoo kida'o dunapo kawana'ati wuru'u donoi an kida'oraz. Punanaka kizi da'ati wuru'u mapuraataniinao kida pidannao, machi'ika-kainao, ushaawunnao, na'iki tokooza'uupainao kida.’

22 “Uruu idi poitorui makon padyuuda-kao kawana'ati. Udauna'an ukaawan naa, na'iki ukian panaobanaa ati. ‘Kaina'a'a naa òkaawa-kidan pidannao puparadan kawana'ati, mazan kaina'a zii tabai mawazoo kida'o.’

23 “Uruu idi naobanai kian papoitoru ati. ‘Aizii pumako na'iki pukora'uu donoi tokon ii aka, na'iki donoi dawun ii aka puna'aka kizi pidannao da'ati'i wuru'u mashaapainao kidaz na'ii'aka. Marii ìkawazootan òdapu paida.’

24 “Pidannao kaawan dauna'an, naobanai kian. 'Aizii òkian nii unao ati, aona'o nii bauda'apa pidan, wuru'u dapada-kariwainaouz padamata mawa'ati'izoo-kainaouz, tiwaan òwanyukunuu id-ionaa, aonaa masakauda'u,' ukian ì'ati.”

Di'itinapa-karu kiwiin kaudin-karu ua'ii Jesus ati

(Matthew 5:13; 10:37-38; Mark 9:50)

25 Bauda'apa kamoo, iriba pidannao makon kasaba'u-kasaba'uan Jesus dawu'ati. Pamakopa-kizi an, Jesus mashaadinaan, na'iki ukian ì'ati. 26 “Na'ia'oram pidan tominpa'o na'iki aipina'o òpoitoru nii, mazan tuukia'o manawun umarainpan pairibannao, padaro, paudaiaro, paudainao, pa'inawuzunao na'iki padadakoonao pamarainpan ai ògaru, na'iki tuukia'o umarainpan pamashaapan kaiman oo tuukia'o ukarodinpan, aonaa turuu uda'anan ògaru, na'iki ukaudinan òtuma. 27 Na'ia'oram pidan aona'o una'aka'azon pacrossannaa,† aonaa turuu uda'anan na'iki ukaudinan òtuma. Aizii na'ia'oram pidan aona'o uaipan pazowii-kao ògaru dikin ii, aonaa turuu uda'anan ògaru, na'iki ukaudinan òtuma.

28 “Na'ia'oram bauda'apa pidan unao bii'i kaida'a'a, toma'o udaru'o kabaun, pamadi'itapakan pu'u na'apauda'um nii puraata pakaiwaan patoma-kinnaa nii na'iki paipai-kinnaa nii wuru'u padapuz? 29 Mazan pamadi'itinapakan pu'u, upu'u zii utoman kabaun wiizi nii, na'iki usakita'akan naa kabaun

† 14:27 una'aka'azon pacrossannaa: ubaiaapan kasha'ora'o oo uzowii-kao nii pada'anpan dikin ii Jesus.

toronnaa kida nii. Mazan aona'a naa uka'iitan paipaian wuru'u kabaun patoma'azooniaz. Aizii ipai pidannao dobaapainao kida na'an, pakawan zii itukapan utoron kida sakitinpan. Uruu idi ibanikiitan niizu, na'iki ishaazootinan nii wuru dau'a'a pidan toma'azo'oraz padamata kabaun. ³⁰ Na'iki ikian nii udau'an. 'Akaa, kotua'a naa arawu sakitan padapu toronna'a, atii di'i aonaa zii usha'apatauanuz, aonaa na'apainim nii uipaiianuz' ikian nii udau'an.

³¹ "Aizii mani, king dakotan an pamiza-ataakapan, na'iki kaina'a 10,000 usoldyaannao. Umizaataakapa'azon ba'oran king tuma. Aizii wuru'u ba'oran king ida'a 20,000 soldyaanao, powa'a'o zii manawun iriban usoldyaannao ai. Aona'o nii mani mooko usakanatan na'iki udi'itinpan kiwiin pamizaataakapan ua'ii, utukapa kizi paturuan na'iki paka'iitan pamizaataakapan ba'oran king tuma, dobata'o zii usoldyaannao pa'ai? ³² Aizii uaitapan an pamaturuukan utuma, sariaapa'o nii udyuuda-kidan paparadan ba'oran king di'iti umunapon pu'u zii, ukowaada-kidan u'ati aona'a naa umizaataakapa'azon, mazan ikaimanaaka kizi'i naa powaa iti."

³³ Udauna'an Jesus kian koshan i'ati, "Na'apa kapam pidan kaudina'azon an o'ati. Marii udi'itinpan kiwiin. Aizii uwa'aka'azon an mishi wuru'u pamarainapanii kidaz, pairibannao na'iki ipai aimaakan kida. Na'apa'o pidan turuu pa'an ukaudinan o'ati.

³⁴ "Kaimana'o wuru'u duwuz, mazan duwu manaun ana'a naa, aonaa na'apam ukuzubaa-ka

powaa iti. ³⁵ Uruu idi aonaa powa'a ukaimanan, atii paoribai di'iti, aonaa ukaimanan. Uruu idi ukaboota'aka-kao ni'i naa. Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!”

15

Waziwadina'o kaznizo daua'o (Matthew 18:12-14)

¹ Bauda'apa kamoo, iriba pidannao zaamaapauzonao tax puraatananaa na'iki ba'oran oiainao pidannao kaawan ĩabata'anan Jesus kuwaa. ² Uruu idi Phariseenao, na'iki kaina'a ba'orainao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, ĩnao kadakoimpan pa'atiaaka kida Jesus dau'u. Kaikapa'o wuru'u ĩkianuz: “Arawu naubaa zii pidannao kaawan pa'ida'ati'i, wuru'u aitapakariwainao kidaz ĩsha'apaapan dikauda kida'o aimaakan, atii uaroapa zii ĩtuma,” ĩkian.

³ Sariapa Jesus paradan di'itinapa-kinai kuwai ida'an ĩ'ati. Kaikapa'o wuru'u ukianuz.

⁴ “Dii mani unao aroapatin-kidan an 100 u'uza kaznizonao baara ii aka, aizii mani bauda'apa kaznizo waziwadinan pairibannao ai. Na'apa dii mani pusha'apatinan? Aonaa mani puwa'aka'akan na'ii ipai daunuuda'u wuru'u iribainauz kaznizonao, pudawata'anan idi wuru'u bauda'apa'oraz kaznizo waziwadinan? Mishi pudawatinan nii udau'u di'ii'aka'a atii puikodanuzu.

⁵ Aizii puikodan idi wuru'u waziwadina'oraz kaznizo, tuukii pukonaukii-kidanuz na'iki sariapa pudokobatanuz.

⁶ Udauna'an pudokobatan naaz atii pudapu iti. Aizii pukaawan sariapa pudapada-kidan

pupaonarunao, na'iki pudapu dazaba an kidainao pidannao, na'iki pukian i'ati. 'Tuukii manawun ōkonaukian aizii, usha'apanum kau'an ōikodan idi ō'uza waziwadina'o pairibannao ai. Ukau'an ōaipan aizii wakonaukian baokopa.'

⁷ "Aizii ōkowaada'azon aimakaan unao ati. Tuukia'o nii manawun konaukii-karu aokazi ii, bauda'apa'o pidan tanawatinan an pa'oian ai. Wunao konaukii-kida-kao aia'a, iribainauz pidannao, aona'oraz naa i'itiiman kanom ai patanawatinan powa'a."

Zuna waziwada'o papuraatan

⁸ Jesus kian koshan, "Aizii mani zun tiwa'o padiri'idan papuraatan sodi kida. Kaina'a'a naa okasaba'ukan 10 wizi'i kida'o puraata.* Bauda'apa kamoo odobaa-kidan na'iki owaziwadan bauda'apa papuraatan. Na'apam nii puaitapan osha'apatinan? Sariaapa'o nii osuan palampan odorotan wuru'u puraataz, udauna'an oparauan nii ipai padapu nazoo, odorotan papuraatan kaimanaiman ipai kabaun nazo an, atii oikodanuzu. ⁹ Aizii oikodan dauna'anazu, sariapa odapadan baokopa papaonarunao, na'iki pidannao wuru'u padapu dazaba an kida'oraz imashaapan. Uruu idi okian i'ati. 'Tuukii manawun ōkonaukian aizii, ōikodan idi ōwaziwada nii ōpuraatan. Ōaiapa baokopa ukonaukian ōtuma aizii.'" ¹⁰ Udauna'an Jesus kian i'ati, "Aizii ōkowaadan nii u'ati aimakaan. Na'apa'o nii kapam

* **15:8** 10 wizi'i kida'o puraata: Greek paradan ida'an drachmas. Bauda'apa drachma, bauda'apa'o kamoo kaudin-karu winipinaa.

Tominkaru angelinnao konaukian tuukii aokazi ii, bauda'apa'o pidan tanawatinan an pa'oian ai.”

Pidan konaukii-kidan paudani kaawan powaa ati

¹¹ Udauna'an powa'a zii koshan Jesus kian ĩ'ati, “Kaina'a pidan dya'utama'o udainao daonaioranao. ¹² Aizii dawu'ichan kian padaru ati. ‘Paapaa, kai'i naa õaipan putaan õ'ati aimaakan kida, na'iki pusha'apauz kida, wuru'u õzaamatan ni'oraz kida pumawakan dauna'an.’ Uruu idi ĩdaru buutan naa ĩkawana'ati ipai wuru'u pazaamatapanii kidaz amazada, na'iki uzainao, na'iki ipai ba'oran aimaakan kida, ubuutan naaz ĩkawana'ati. ¹³ Aonaa zii na'apauda'um kamoo dobatan, uru'u naa udani wuru'u udawu'ichanuz sellia'akan naa ipai amazada, na'iki ba'oran aimaakan kida, wuru'u buuta-kariwaiz pa'ati. Uruu dauna'an, umakon naa munapo, munapo ba'oran wiizai iti. Una'aka ipai daunuuda'u papuraatan wuru'u taa-kariwai kidaz usha'apauz winipinaa nii. Na'ii aka'a naa umashaapan, ukaiwaan naa na'iki ukabootan naa papuraatan madoronaa-daun. ¹⁴ Aizii uipaian dauna'an kaiman-daun papuraatan, uru'u naa zamazi kaawan tuukii, uruu wiizai di'ii'aka. Aizii uruu udopian naa, aona'a naa uikodan pawanyukunuu nii. ¹⁵ Uruu idi umakon pidan na'ii san di'iti, na'iki upishaan naa pakaudin-kizi nii u'ati. Uruu idi pidan zaamatan naa uruu taapa'o nii pa'uza kooshinao. ¹⁶ Na'ia'a naa ukaudinan, na'iki una'azootapan naa kooshinao wanyukunuu idionaa kida. Kia'azoo uaipan panikan abaapa

wuru'u kooshinao wanyukunuu idionaa kidaz. Mazan aonaa kanom taan uwanyukunuu nii.

17 “Bauda'apa kamoo udi'itinpan, uruu idi ukian paaipan ati, ‘Na'apauda'um kaina'a o'daru poitorunao? Inao karikaonan pa'an i'wanyukunuu taa-ka'o, na'iki i'arooapan nii abaapa, atii kaina'a'o nii zii i'wanyukunuu wa'akun kida. Aizii kaina'a o'garu da'ana'a o'pataka'utinan atii na'apa'o nii o'mawakan o'zamazin idi. 18 O'kiwan ni'i naa mooko powaa iti o'daru di'iti, na'iki o'kian nii u'ati, “Paapaa, o'sha'apata zii mishi oia'o aimaakan Tominkaru ati, na'iki pugaru ati. 19 Aonaa turuu powa'a aizii pudakotan o'garu pudani nii, mazan aizii putaapa'a naa o'garu, na'apa putaapauzon kawan pupoitorunao.” O'kian nii o'daru ati, ukian. 20 Uruu idi ukadishitan, mazan umako'okan naa. Na'iki'i naa umakon atii umaonapatan. Munapo zii udaru tukapan uwa'atin dunapota. Tuukii ukamunan-kidanuzu. Uruu idi sariapa umakon u'idi'iti, kadimana'o ida'an. Ukaawan paudani di'iti, sariapa udokobatanuzu na'iki ukissitanuzu pakaozoo ati. 21 Aizii udani kian u'ati. ‘Paapaa, o'sha'apata zii mishi oia'o aimaakan Tominkaru ati, na'iki pugaru ati. Aonaa turuu powa'a aizii pudakotan o'garu pudani nii.’ 22 Mazan sariapa udaru dapadan papoitorunao na'iki ukian i'ati. ‘Kadiman, una'aka umanawunu'o kamicha ukaiwadan nii, na'iki una'aka ka'usabai u'ati, na'iki una'aka kapam dazkidii ukaiwadan nii. 23 Udauna'an umako pa'i uzowiinaka kizi kakiwini'o tapi'iza, waaroapa kizi aizii, na'iki wakonaukii kizi baokopa. 24 Usha'apanum kau'an, di'oraz o'dani mainaabatina'ora'a naa,

mazan di'i uaidinan aizii kakupa, na'iki uruu pozawata'o wa'ai, mazan masha'apakiaka ukaawan na'iki uikodin waunao powaa ati.' Aizii poitoruinao sha'apatan dauna'an ipai aimaakan, uru'u naa ĩaroopan.

²⁵ “Aizii ba'oran udani, wuru'u tunarunaouz, mako'o zakapu iti uruu na'apain. Udauna'an upadantan naa, aizii umaonapatan pu'a'a naa padapu ati, uabata shamoro aran, na'iki pidannao konaupan. ²⁶ Uruu idi udapadan bauda'apa poitorui na'iki upishaan uruu. ‘Kanom kaiwuru'u kainao sha'apaapaniazu'u?’ ukian u'ati. ²⁷ Poitorui kian u'ati. ‘Kaina'a pu'inawuzu kaawan powaa ati. Uruu idi pudaru zowii-kidan tapi'iza ukakiwinidapaniaz aroapa-kinai nii. Usha'apanum kau'an ukonaukii-kidan idi ukaawan kaiman powaa ati, aonaa kanom sha'apan u'ati.’ ²⁸ Mazan tuukii uto'oran, uruu idi aonaa umorotan kabaun nazo iti. Sariapa udaru makon u'idi'iti, na'iki tuukii uaipan pamorotakidanuz kabaun nazo iti. ²⁹ Mazan sariapa udani dako'atiautapa'akan uparadan. Ukian padaru ati. ‘Kotua'iki'i naa õkaudinan pu'ati, na'apa poitorui kawan, na'iki aonaa na'apainim zii õdikintapauzon puparadan, oo õmasha'apatakan pudyuudanii õsha'apatan. Mazan upu'u zii aonaa zoobaba puzowiauzon boogi† õ'ati, õkonaunamadin-kinai nii õpaonarunao tuma. ³⁰ Mazan aizii dii pudani kaawan, mainaabata'o kaiman-daun aimaakan wuru'u putaanii kidaz u'ati. Ukabootan puraata

† 15:29 boogi: English ida'an, goat.

soo madoronaa-ziiwanao zunnao‡ dau'ati. Mazan aizii di'i ukaawan idi, puzowii-kidan kakiwini'o tapi'iza.'

31 “ ‘Ōdani,’ udaru kian u'ati. ‘Mishi pugaru karikaonan puna'an ōtuma, ukau'an ipai daunuuda'u wuru'u aimaakan ōtaapanii kidaz, pu'idiwau pa'idiwaru wuru'u. 32 Mazan aonaa turuu wamakonaukii-kidikan wuru'u pu'inawuzu kaawanuz. Usha'apanum kau'an mainaabatina'o uruu, mazan di'i uaidinan aizii kakupa, na'iki uruu pozawata'o, mazan masha'apakiaka ukaawan powaa ati wa'ida'ati.’ ”

16

Poitorui aitapa'o pasha'apatinan diina'iti'o tanna nii

1 Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, “Kaina'a bauda'apa pidan kapuraatanu'o, na'iki kaina'a upoitoru awunuutapa'o ipai utaapanii kida aimaakan, na'iki uruu ati'o nii aimaakan kida kawinipinaata-ka. Bauda'apa kamoo, naobanai abatan papoitoru kaiwaapan, puraata mainaaba-daun. 2 Uruu idi udapada-kidanuzu na'iki ukian u'ati. ‘Mishii, na'apa'oram kuwai kaiwuru'u ōabataniaz pudau'an. Na'apa dii pusha'apaapan ōpuraatan? Aizii ōaiapa ōtukapan kaiman-daun pusaadanii kida aimaakan pukaaritan ida'a. Na'iki ipai ōaipan pusaadan na'apauda'um kaina'a aimaakan kida, na'iki ōpuraatan. Ōaiapa ōtukapan ipai aimaakan patumaaka. Usha'apanum kau'an uruu

‡ 15:30 madoronaa-ziiwanao zunnao: İnao zaamaapauzonao pu-raata pakiaapa-kidinan dikin ii.

dauna'an, aonaa powa'a ðaipan pukaudinan ð'ati oo aona'o ni'i naa powa'a pukazowautapan aimaakan wuru'u ðtaapanii kidaz.'

³ “Uruu idi poitorui di'itinpan, na'iki ukian paaipan ati. ‘Akarachii, aizii ðnaobanaa muudakida'azon õgaru õkaudin-kizi ai. Na'apa dii pa'i õsha'apatinan? Asaki'i. Aonaa pa'i õturuan õkaudinan dadara'o kaudin-kizai dau'u, aonaa õka'iitan õkichadan imi'i. Na'iki õgaru naobanai-tinpauzo, aonaa õka'iitan õpishautan aimaakan pidannao ai, kakiba'azonna'o ni'i naa ðna'apainpan an.’ ⁴ Uruu idi udi'itinpan tuukii. Udauna'an ukian, ‘Aizii ðaitapa na'apam nii õsha'apatinan. Òkapaonarutinan nii kai, aizii pa'i ðnaobanaa kabootan dono'o naa õgaru õkaudin-kizi ai, kaina'a'o nii õpaonarunao, kamunanu'o nii ð'ati, na'iki morota-kida'o nii õgaru padapu iti,’ ukian.

⁵ “Udauna'an udapadan naa bauda'apa kida pidannao wuru'u mawinipinaatapainao kidaz unaobanaa, na'iki upishaan naa ðdyaun. Kiwini'o pidan ati ukian. ‘Na'apauda'um dii pumawinipinaatapan ðnaobanaa?’ ⁶ ‘100 moto kiwinii õmawinipinaatapan u'ai,’ ukian u'ati. Uruu idi uso'otan uadowanchin kaaritannaa. Na'iki ukian u'ati. ‘Dii kaarita ida'a usaadinpan wuru'u pumawinipinaatapaniaz. Mazan aizii õapowaadan nii puadowanchin pu'ati, ukau'an pukawinipinaatan nii soo 50 karikaonan. Ukau'an na'apa'a naa aizii pusaada kai da'a'a, naobanai tukapan nii.’

⁷ “Udauna'an upishaan naa ba'oran. ‘Pugaru mani, na'apauda'um pumawinipinaatapan ðnaobanaa?’ Ukian, ‘Õgaru, 100 saako poroom,

õmawinipinaatapan u'ai.' Uruu idi uso'otan koshan uadowanchin kaaritannaa na'iki ukian. 'Dii kaarita ida'a usaadinpan wuru'u pumawinipinaatapaniaz, mazan aizii õapowaadan nii puadowanchin pu'ati, ukau'an pukawinipinaatan nii soo 80 saako karikaonan. Ukau'an na'apa'a naa aizii pusaada kai da'a'a kaarita ida'a, naobanai tukapan nii.'

8 "Uruu idi naobanai kian dikauda'o papoitoru dau'an. 'Uaitapa mishi na'apam padi'itinpan na'iki uaitapa na'apam pakaiwainan diina'iti'o tannaa nii.'" Jesus kian koshan, "Pidannao di'itinpauzonao soo pakapuraatanun dau'u, ãaitapa pa'an na'apam pakaiwainan, ãaitapa na'apam pasha'apatan aimaakan pairibannao ati pakaimandin-kinnaa nii. ãaitapa pa'an na'apam pasha'apatan aimaakan, wunao aia'a pidannao mashaapainauz Tominkaru ati."

9 Powa'a zii koshan Jesus kian ã'ati, "Marii kizi'i naa unao aitapan aizii na'apam ukaiwaan wuru'u uikodanii kidaz aimaakan. Uaitapa kizi na'apam ukaimandinan, na'iki ukapaonarutin utaapanii kida aimaakan ida'an. Na'iki diina'iti'i aonaan dono'o naa aimaakan kida na'iki puraata kaiwaa-kao, mazan kaina'a'o nii pa'an kamunanu'o nii pu'ati na'iki morota-kida'o nii pugaru karikaonanu'o mashaapa-kizai iti.

10 "Na'ia'oram pidan kaimana'o utaapan masakauda'u'o aimaakan taapa-kida-kao pa'ati, na'apa'o nii kapam kaimana'o nii utaapan diri'i'o aimaakan taapa-kida-kao an pa'ati. Mazan aizii pidan aona'oraz utaapan kaiman

aimaakan wuru'u masakauda'u'oraz taapa-kida-
kao pa'ati, na'apa'o nii kapam aona'o nii utaapan
kaiman udaru'o aimaakan, wuru'u taapa-kida-
kao an pa'ati. ¹¹ Aizii unao, umaaitapakan an
ukaiwaan oo utaapan kaiman sha'apauzii kai,
ukau'an aona'o nii uturuan utaapan wuru'u
kaimana'o, oo umanawun kida'o aimaakan
taapa-kida-kariwai ni'oraz u'ati, diina'iti'i aokazi
ii. ¹² Aizii umataapakan idi kaiman ba'oran
pidan sha'apauz kai, aonaa turuu kaimana'o oo
umanawunu'o aimaakan taa-kao u'ati diina'iti'i,
wuru'u u'idiwau ni'oraz padamata aokazi ii.

¹³ “Aonaa turuu poitorui kaudinan dya'utama'o
naobanainao ati. Panaadon uto'ora-kizaitapan
nii bauda'apa, na'iki umarainpan nii ba'oran.
Kaimana'o nii uizo'atin bauda'apa, na'iki
ukashadapan nii ba'oran. Ukau'an na'apa
kapam kai, aonaa turuu pidan naobanaitapan
Tominkaru na'iki puraata.”

Ba'oran kida Jesus kakinaori

(Matthew 11:12-13; 5:31-32; Mark 10:11-12)

¹⁴ Aizii Phariseenao abatan idi wuru'u Jesus
kakuwaapatinanuz kaikapa'a, tuukii ĩbanikiitan
wuru'u ukuwaa kidaz. Usha'apanum kau'an, ĩnao
tuukii ĩmarainpan kapuraatan-karu. ¹⁵ Uruu idi
Jesus kian ĩ'ati, “Unao manawun, kaimanainao
pidannao kawanu'o uaipan utukapa-kao.
Mazan Tominkaru aitapanii kaiman-daun
unyukunuu. Aizii ipai aimaakan kida wuru'u
umanawunu'oraz pidannao tukapan kai, mazan
Tominkaru tukapan uruu kida aimaakan,
madiwautapa-ka'o karikaonan.

16 “Aizii kakinaorii, wuru'u Moses saadauzonii kidaz kotua'a naa, na'iki wuru'u kotua'o Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz, kaimana'o mashaaparkaru daua'o Tominkaru tuma. Uruu kida kuwai ma'ozaka ukowaadapauzo-kaao, atii John Chikaawunuupauzo kaudinan di'iti. Uruu dauna'an Kaimana'o Kuwai Tominkaru naobanai-tinan daua'o kowaadapa-kaoa'a naa ipai pidannao ati. Uruu idi tuukii padamata pidannao tiwaan pamorotan Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti. ¹⁷ Masha'apanna'o nii pa'an aokazi na'iki imi'i baara mainaabatanan, mazan wuru'u kakinaorii paradannaa sodi kidaz, aona'o nii bauta'apa umainaabata-kaao.

18 “Na'ia'oram pidan muudan dono paudaiaro, udauna'an umazidan ba'oran zun tuma, utoman oia'o wuru'u uba'orantapan idi. Na'iki na'ia'oram daonaiora zaamatan paudaiaro nii wuru'u muuda-kariwaiz zun, utoman kapam oia'o paba'orantapan ida'an.”

Pidan kapuraatanu'o na'iki Lazarus daua'o

19 Udauna'an Jesus kian naa koshan, “Baukapaiman kaina'a pidan kapuraatanu'o, na'iki umanawunu'o umashaapan. Ukamichan umanawun kida na'iki kawinipinaa kida'o pa'idiwaru. Na'iki uwanyukunuu nii toma-kaao umanawun kida'o kapam.

20 “Aizii udapu korarannaa paniinomizinaa ii, kaina'a pataka'utina'o pidan sakanatapauzo na'ii. Aizii wuru'u pidanaz ipai'o umada kabishon,

Lazarus kia'o u'uu. Ipai kamoo da'i una'akauzokao na'ati. ²¹ Una'azootina'anan kowas kapuraatanu'o wanyukunuu unuba kida dau'an. Atii una'ian nii usakanatapan, arimarakanao pizoodapan naa ubisho kida umada ida'an.

²² “Bauda'apa kamoo Lazarus mawakan naa kowas. Mazan sariapa angelnao na'akan uruu aokazi iti. Uruu idi na'ia'a naa kaiman usakanatapan Abraham dazaba'a. Kadiman aka uruu dauna'an, kapuraatanu'o pidan mawakan naa kapam, na'iki udida-kao. ²³ Uruu idi sariapa pa'an una'aka-kao oiainao pidanna mashaapa-kizi iti. Na'ia'a naa kapuraatanu'o pidan baiatan tuukii kaziwa'o.

“Aizii uawunuupan aokazi iti. Sariapa utukapan Abraham munapo, na'iki utukapa Lazarus sakanatapan udazaba'a. ²⁴ Uruu idi ukadakon. ‘Ōdaru Abraham, pukamunan-kida ōgaru, pudyuuda Lazarus damotan paka'u shuwu wunu di'iti, na'iki marii uwa'atin ō'ida'ati, uwadidii kizi ōninoba. Usha'apanum kau'an tuukii manawun ōbaiatan wiicha'o, ōmashaapan idi tikazi wu'u.’

²⁵ “Mazan Abraham kian u'ati. ‘Ōdani, pukakupan dono puaitapa na'apam pumashaapan kaiman konaukii, na'iki ipai aimaakan pu'ida'a. Mazan Lazarus uruu dono upataka'utinan, aonaa kanom nii u'ida'a. Mazan aizii kaimana'a naa na'iki konaukii pa'an umashaapan da'a'a, pupataka'utinan pu'u, na'iki pubaiatan pu'u kaziwa'o na'ii. ²⁶ Na'iki aonaa na'apam wakaminka'utan pugaru, diina'a kazowa'o, na'iki munapo'o manawun ka'unaru awautapa'o

pugaru wa'ai. Aonaa na'apam pidan makon di'iki'i, pugaru di'iti. Na'iki aonaa na'apam kapam pidan wa'atin da'ati'i pugaru di'iki,' ukian u'ati.

27 “Uruu idi kapuraatanu'o kian, ‘Ōdaru Abraham, pudyuuda mooko pa'i Lazarus ōdaru dapu iti, ōiribannao di'iti. 28 Kaina'ii kai baka'iauda'u ō'inawuzunao. Marii kizi ukakinaowankan ĩdyaun ĩtanawatin kizi pa'oian ai, aonaa kizi ĩwa'atin pamawakan dauna'an da'ati'i, pataka'utin-kizai ida'ati.’

29 “Mazan Abraham kian u'ati. ‘Kaina'a Moses saadanii na'iki kotua'o Tominkaru prophetinnao saadanii kakinaorii kida kaarita ida'a. Marii ĩabatan na'iki ĩizo'atin wuru'u parada-karu kidaz.’

30 “Mazan kapuraatanu'o pidan kian. ‘Ōdaru Abraham, upu'u aona'o nii ĩabata'azon wuru'u parada-karu kidaz. Mazan aizii pidan mawaka'o na'iki tukapa'o wuru'u pataka'utin-kizaiz kadishita-kida-kao an, kakuwaapa'ana'o nii ĩ'idi'iti, sariaapa'o nii pa'an ĩmishidan ukuwaa, na'iki ĩtanawatinan nii pa'oian ai.’

31 “Mazan Abraham kian u'ati. ‘Aizii ĩmaabata'azookan an kakinaorii wuru'u Moses, na'iki kotua'o Tominkaru prophetinnao saadanii kidaz, ukau'an na'apa'o nii kapam, aona'o nii ĩabata'azon pidan kadishita'o pamawaka-kizi iki kuwaa.’”

17

*Pidan sha'apatan daua'o
oia'o aimaakan
(Matthew 18:6-7, 21-22; Mark 9:42)*

1-2 Jesus kian patominapa-kidaniinao ati. “Kaina'a'o nii oia'o aimaakan kida sha'apata-kida-kao pidannao ati. Mazan kasha'ora'o nii manawun pidan baiaapan, usha'apata-kidan dikin ii oia'o aimaakan ba'oran pidan ati. Kaiman zii mani padamata udaru'o boodapa-kinai kuba sukuruuta-kao an ukanau kadu iki, udauna'an ukaboota-kao paran baoko iti, usha'apata-kidan ai oia'o aimaakan ba'orainao ati. ³ Ukau'an uaitapa kizi pa'i na'apam usha'apatinan.

“Aizii na'apainim pu'inawuzu sha'apatan oia'o, pukakinao uruu ma'ozaka'o ida'an. Aizii ukian an pu'ati, ‘Aka, mishi'o mishi wuru'u õsha'apatanuz oia'o aimaakan.’ Uruu dauna'an pumarina'ata'a naa wuru'u usha'apataniaz oia'o. ⁴ Aizii usha'apatan an 7 oia'o aimaakan pu'ati, bauda'apa'o kamoo ida'a. Mazan karikaonan pasha'apatan kawana'ati oia'o pu'ati, uwa'atin na'iki ukian pu'ati. ‘Kasha'ora õ'ati õsha'apatan oia'o aimaakan pu'ati.’ Pumishida uparadan, na'iki aonaa puto'ora-kizaitapa'ana'a uruu, na'iki pumarina'ata wuru'u usha'apataniaz oia'o.”

Mishida-karu daua'o powa'a zii

⁵ Aizii 12 Jesus tominapa-kidaniinaouz kian u'ati, “Putaa shoman wamishida-kinaa nii powa'a zii.”

⁶ Jesus kian i'ati, “Umishidan an masakauda'u, na'apa mani mustard uuda sodi kawan, turuu ukian udaru'o atamun kadunaa ati, ‘Puso'otin di'iki, na'iki pusakitin paran baoko ii.’ Turuu umishidan puparadan.

Poitorui daua'o

⁷ “Aizii mani kaina'a pupoitoru kaudina'o pu'ati zakapu ii, na'iki awunuutapauzo pu'uza kaznizonao, na'iki warakinpauzo pu'ati, na'iki maokodauzo kapam puwanyukunuu nii. Aizii mani uruu kaawan zakapu iki, pudyuuda mani sariapa unikan pawanyukunuu? ⁸ Aonaa, mishii? Mishi'oraiman pudyuudan nii zii uwarakinan pu'ati, udauna'an pudyuudan nii zii umaokodan puwanyukunuu nii. Uruu dauna'an puaroopan nii na'iki putuzan nii puriwun. Uruu dauna'ana'o nii zii pudyuudan uaroopan. ⁹ Aonaa turuu poitorui zaudapan panaobanaa naubaan paugaru, pasha'apatan dikin ii ipai aimaakan panaobanaa paradan kawana'ati. ¹⁰ Ukau'an na'apa pa'i unao kapam, usha'apatan dauna'an ipai aimaakan udyuuda-kao kawana'ati. Turuu ukian, ‘Waunao poitoruinao karikaonan. Washa'apata ipai aimaakan kida wadyuuda-kao kawana'ati, usha'apanum kau'an wakaudin-kizi ni'o karikaonan utaa-kao wuru'u.’ ”

Jesus kakudan 10 pidannao

¹¹ Aizii Jesus makopaanan dono Jerusalem iti, udobatapaanan Samaria Baara na'iki Galilee Baara sakodata, wuru'u uwiizai-tinpan kida di'ii'aka. ¹² Umaonapatapaanan pu'u wiizai di'iti, sariapa 10 daonaioranao, kabishopauzonao kichana'iki-kia'o bishoi idi ikodapan uruu. Mazan munapo ikadishitapan u'ai. ¹³ Uruu idi ikadakon u'ati kaikapa'a: “Jesus, Naobanai, pukamunan-kida waunao.”

¹⁴ Jesus awunuupan, sariapa utukapan idyaun. Uruu idi ukian i'ati, “Umako faadaa di'iti, marii kizi uawunuutan umada, utukapa kizi

mishi umada saabainan kaiman.” Udauna'an ĩmako'okan naa, aizii ĩmakopaanan pu'u masha'apakiaka ĩtukapan pamada saabaina'akan naa.

¹⁵ Uruu idi bauda'apa daonaiora padantan Jesus di'iti. “Kaiman manawun pugaru Tominkaru,” ukian diiwa'o ida'an. ¹⁶ Ukaawan Jesus di'iti, sariapa ukodoru'ukan maonapa ukidiba ida'a, ukanaapu iti, udauna'an udawukan, uawun imi'i baara iti. “Kaiman manawun ō'ati, pukakudan ōgaru,” ukian Jesus ati. Aizii wuru'u pidanz, aonaa Jew mani uruu, mazan Samaria san pa'an.

¹⁷ Sariapa Jesus kian, “10 sha'atii pidannao ōkakudan. Na'iam naa wuru'u ba'orainaouz?

¹⁸ Soo bauda'apa karikaonan pidan wa'atin powaa ati ukonaukii-kida'anan Tominkaru, na'iki uruu ba'oran kaduz pidan padamata.”

¹⁹ Udauna'an ukian pidan ati, “Pukadishita, pumako kizi'i naa, pumishidan idi'o ōgaru wuru'u pukakudanuz,” ukian.

*Tominkaru naobanai-tinan daua'o
(Matthew 24:23-28, 37-41)*

²⁰ Phariseenao pishaan Jesus, “Na'apainim nii wuru'u Tominkaru naobanai-tinanuz?”

Jesus kian ĩ'ati, “Tominkaru naobanai-tinan dono, aona'o nii utukapa-ka. ²¹ Aona'o nii pidan kian, putukapa di'i naa ukaawanu'u, oo kindi'ia'a naa ukaawanu'u. Usha'apanum kau'an unao bii a'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz.”

²² Udauna'an ukian patominapa-kidaniinao ati, “Kaina'a'o nii bauda'apa kamoo, tuukia'o nii utukapa'azon Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan. Mazan aona'o nii zii ukaawan na'apain. ²³ Uruu

dono kaina'a'o nii pidannao kian unao ati, 'Putukapa. Kindi'ia'a naa uru'u,' oo 'di'i naa uru'u.' Mazan aonaa pa'i pudima'ana'a, oo aonaa pa'i pumako'ona'a ĩdawu'ati, ĩdapada kizi iti pugaru. ²⁴ Usha'apanum kau'an ōkaawan dono, ipai'o nii pidannao tukapan ōgaru. Na'apa toroanaru pizo-pizowankan kawan di'itanapu kida'a, ipai utukapa-kao. Ukau'an na'apa'o nii kapam wuru'u ōkaawanuz. ²⁵ Mazan kai, ōpataka'uta-kao nii zii na'iki ōbaiaapan nii zii tuukii kaziwa'o. Na'iki tuukia'o nii pidannao, wuru'u mashaapainao kidaz kai, kashadan ōgaru. ²⁶ Aizii diina'iti'i Noah dono'o kawanu'o nii amazada, Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan dono. ²⁷ Na'apa kotua'a naa, Noah dono kaiman pidannao abatinpan, ĩtoman aroapa-karu, ĩtuzapan, zunnao na'iki daonaioranao kida mazidapan. Atii na'apa Noah paidinan pakanawan zo'iti, pakawan pidannao mashaapan na'apa. Aizii na'apain umorotan dono kanawa zo'iti, wunu kaawan tuukii, tuukii. Uruu idi ipai, ipai pidannao mawakan panaraan idi.

²⁸ "Na'iki Lot dono'o kawanu'o nii kapam amazada, wuru'u ōkaawanuz diina'iti'i. Lot kakupan dono, kaiman pidannao abatinpan, ĩtoman aroapa-karu, ĩtuzapan, ba'orainao torian diri'i kida aimaakan, ba'orainao selliipan. Ba'orainao kaudinan ĩpaopan pazakapun kida. Ba'orainao kida toman kabaun. ²⁹ Atii na'apa Lot kodita-kida-kao Sodom iki, pakawan pidannao mashaapan na'apa. Aizii Lot koditan dono manawun, Tominkaru wao-kidan tikazi-tinapa kida'o kuba shorauz aokazi iki, na'apa wunu

kaawan kawan. Uruu idi kaiman-daun pidannao mawakan. ³⁰ Ukau'an Daonaiora Aokazi Iki'o, na'apa'o nii kapam amazada ukaawan dono diina'iti'i.

³¹ “Aizii na'apain, ōkaawan kmoon dono, kanom sakanatapan an paniba ii, aonaa turuu umorotankan zii padapu nazo iti pasha'apauz dau'ati. Na'iki pidan pazakapun ia'o ukaudinan, na'apain ōkaawan kmoon dono, aonaa turuu upadantankan zii padapu ati.

³² Puaitapa na'apam Lot daiaro sha'apatauzo-kaopadantinan idi.

³³ “Aizii na'ia'oram pidan mamuuda'azooka'o wuru'u pamashaapanuz panyukunuu aipan kawana'ati kai, upu'a'o nii uwaziwaan ipai wuru'u pamarainapanii kidaz. Mazan aizii na'ia'oram pidan marina'ata'o pamashaapanuz panyukunuu aipan kawana'ati kai, na'iki kashaapa'o nii pazowii-kaō dikin ii. Mishi'o nii pa'an udoronaa kazannaata-kaō, na'iki karikaonanu'o nii pa'an umashaapan Tominkaru tuma.

³⁴ “Ōkowaadan nii u'ati mishi'o aimaakan. Na'apain ōkaawan dono kaina'a'o nii dya'utam pidannao da'awupan pashimaka wu'u. Bauda'apa'o nii pidan na'aka-kaō, ba'oran una'an nii uwa'aka-kaō. ³⁵ Na'iki kaina'a'o nii na'apain dya'utam zunnao boodapan maziki. Uruu dono bauda'apa'o nii zun na'aka-kaō, ba'oran ona'an nii owa'aka-kaō. ³⁶ [Na'iki kaina'a'o nii dya'utam daonaioranao kaudinan pazakapun ii. Uruu dono bauda'apa'o nii na'aka-kaō, ba'oran una'an

nii uwa'aka-kao.]"*

³⁷ Sariapa Jesus tominapa-kidaniinao kian u'ati, "Naobanai. Na'iam nii wuru'u aimakaan sha'apanuz kaikapa'a?"

Jesus kian ĩ'ati, "Uaitapan nii, aona'o nii umainaabanan. Na'iam utukapan an watonao kasaba'uinpan, sariapa uaitapan kaina'a aimakaan mawakan. Ukau'an uaitapan nii kapam amazada kaawan an, aona'o nii umainaabanan."

18

Zuna mawaka'o odaiaru pishaan pakaminka'uta-kao

¹Uruu dauna'an Jesus kowaadan naa di'itinapa-kinai kuwai patominapa-kidaniinao ati. Aizii wuru'u ukowaadanuz kuwai, ĩtominapa-kinaa ni'o toriinapa-karu dau'u. Aonaa kizi ĩsookadan patoriinpan Tominkaru ati. ²Kaikapa'a wuru'u Jesus kuwaaz: "Bauda'apa wiizai di'ii, kaina'a pidan kootowapa-kidauzo pidannao. Wuru'u pidanz aonaa ukichana'ikin Tominkaru ai, na'iki aonaa ukarodapan pidan. ³Aizii uruu wiizai di'ii, kaina'a zun mawakaiba'a naa odaiaru. Madukutaka owa'ati'anpan u'ida'ati, oaipan idi ukaminka'utan paugaru. Kaikapa'o wuru'u okianuz u'ati: 'Kaina'a pidan kashadapautan õgaru aimakaan dau'an. Turuu mani pukaminka'utan õgaru, pusakitapadan ida'an wuru'u aimakaanuz?' ⁴Aonaa mazan unyukunuupan oo ukaminka'utan oroo sariapa.

* **17:36** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

Uruu idi owa'ati'anpan atii ukashadinan o'ai. Uruu idi ukian paaipan ati, 'Ōgaru aonaa ōkichana'ikin Tominkaru ai, na'iki aonaa ōniinawiitan pidan. ⁵ Mazan upu'a'o nii ōkaminka'utan wuru'u zunaabaz, ōsha'apatan nii wuru'u oaipaniaz ōsha'apatan. Ōmasha'apatakan an o'atiz, aona'o nii osookapan owa'ati'anpan. Panaadon okarinaadan ōgaru pawa'ati'anpan idi.' ”

⁶ Uruu idi Jesus kian koshan, “Aizii uabata na'apam dikauda'o padamata kootowapa-kidauzo pidannao kian. ⁷ Aizii Tominkaru mani, aonaa mani turuu ukaminka'utan papidanannao, ĩpishautan an uruu ipai kamoo na'iki ipai maruta'o, ĩaipan idi pakaminka'utakao? Uabatapa mani kotua'iki, aimaakan pishauta-kao an pa'ati? ⁸ Ōgaru kian, mishi kadimana'o nii ukaminka'utan oo usha'apatan aimaakan upishaa-kao kawana'ati. Mazan Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan dono koshan uikodan nii mani mishida'o manawun pidannao wuru imi'i baara'a'a?”

Pharisee na'iki zaamaapauzo tax puraatannaa daua'o

⁹ Udauna'an Jesus kowaadan naa di'itinapakinai kuwai, wunao ati'i dakotinpainaouz kaikin kaimanainao nii, na'iki dakotinpainaouz kaikin mishidainao nii Tominkaru, ipai ba'oran pidannao ai. ¹⁰ Kaikapa'o wuru'u ukuwaaz: “Baukapaiman, dya'utam pidannao makon Tominkaru Dapu iti, ĩtoriinpa'anan Tominkaru ati. Bauda'apa pidan, uruu Pharisee. Ba'oran, uruu zaamaapauzo tax puraatannaa. ¹¹ Pharisee

toriiinpan ukadishitapan di'itanpu'u. Kaikapa'a wuru'u utoriinapanuz mashauda'u panyukunuu ii: 'Kaiman manawun pugaru õ'ati Tominkaru. Usha'apanum kau'an õgaru, aonaa ba'orainao kawanu'o mani, aonaa misha'oraru mani õgaru, aonaa na'apainim õdikintapauzon kakinaorii oo õsha'apatan dikauda kida'o aimaakan. Na'iki aonaa ba'orainao kawan mani õba'orantapauzon. Kaiman zii õ'ati, aonaa arawu kawanu'o mani õgaru'u, zaamaapauzoz tax puraatananaa. ¹²Õgaru, bauda'apa sondii ida'a, dya'utam kamo'o nii õmanikakan õwanyukunuu õsanadinpan idi pu'ati. Na'iki karikaonan da'i õbuutauzon 1/10 õpuraatan na'iki õpaoriba aka pu'ati.'

¹³ "Mazan aizii wuru'u zaamaapauzoz tax puraatananaa, munapo ukadishitapan, utoriinpan di'itanpu'u. Aonaa baupapa uawunuupankan aokazi iti. Mazan utoriinpan, uzowian padokori'i na'iki ukian, 'Tominkaru, õgaru oia'o pidan, pukamunan-kida shoman õgaru.' "

¹⁴ Uruu idi Jesus kian i'ati, "Õkowaadan nii u'ati mishi'o aimaakan, soo zaamaapauzo tax puraatananaa pa'an, Tominkaru mainaabata u'oian. Na'ia'oram pidan tuukia'o uaipan pakazowautapan pidannao, bauda'apa kamoo Tominkaru waranuitapa-kidan nii uruu ba'orainao ati. Na'iki na'ia'oram pidan waranuitapa-kidina'o, mazan bauda'apa kamoo Tominkaru zaamatan nii uruu kazowautapa'o nii ba'orainao."

*Jesus na'iki koraiziannao sodi kida daua'o
(Matthew 19:13-15; Mark 10:13-16)*

15 Bauda'apa kamoo pidannao kaawan Jesus ida'ati ña'akan paudainao sodi kida. Ñaipan upishatan na'iki utoriinapa-kidan paudainao. Aizii Jesus tominapa-kidaniinao tukapan wuru'u ña'akanuz paudainao u'ida'ati, sariapa ñto'orauan ñdyaun. 16 Mazan sariapa Jesus dapadan koraiziannao pa'ida'ati. Na'iki ukian patominapa-kidaniinao ati, “Marii koraiziannao wa'atin, aonaa umashaata'ana'a ñwa'atin õ'ida'ati. Usha'apanum kau'an, koraiziannao kawanu'o pidan wuru'u zaamata'oraz Tominkaru panaobanaa nii. 17 Mishi, õkian nii u'ati: Na'ia'oram pidan aona'o uzaamatan Tominkaru panaobanaa nii di'oraz koraidaonaa kawan, aona'o nii utukapan wuru'u kaiman kida'oraz aimaakan Tominkaru sha'apatanii wunao ati'i, zaamatainaouz uruu panaobanaa nii.”

Pidan kapuraatanu'o na'iki mako-karu daua'o aokazi iti

(Matthew 19:16-30; Mark 10:17-31)

18 Kaina'a pidan, kazowautapa'o pamin-Jewnao pawiiizi ii. Uruu kian Jesus ati, “Kaimana'o tiichaa, na'apa dii õsha'apatinan, Tominkaru taa-kinnaa nii õ'ati wuru'u karikaonanu'oraz kakupa-karu?”

19 “Kandii nii pudakotan õgaru kaimana'o nii?” Jesus kian u'ati, “Mazan mishi aonaa kanom ba'oran kaimana'o nii, soo bauda'apa Tominkaru. 20 Puaitapa na'apam kakinaorii kian, tawuru'u Tominkaru taauzonii kidaz Moses ati? Ukian. ‘Mana'a puba'orantapa'ana'a, mana'a puzowia'ana'a pidan, mana'a pukoidapa'ana'a, mana'a pumariidina'ana'a puihiban dau'u, na'iki pumarainapa pudaru na'iki pudaro.’ ”

²¹ Aizii pidan kian Jesus ati, “Ōkoraidaonaan di'iki ñizo'atin ipai daunuuda'u wuru'u kakinaorii kidaz.”

²² Uruu idi Jesus kian u'ati, “Kaina'a bauda'apa'a naa aimakaan pusha'apatan nii. Pusellii ipai pusha'apauzi, putaa kizi wuru'u puraataz pataka'utinainao ati. Pusha'apatan an aimakaan na'apa, kaina'a'o nii umanawun kida'o aimakaan taapa-ka'o pu'ati aokazi ii. Uruu dauna'an turua'a naa puwa'atin òdawu'ati, putominapa kizi ò'idi'iki.” ²³ Aizii pidan abatan idi wuru'u Jesus na'apanuz, aonaa unaudapan paabatanuz, tuukii unyukunuu kasha'oran. Usha'apanum kau'an kapuraatanu'o wuru'u uruuz.

²⁴ Jesus tukapan idi wuru'u unyukunuu kasha'oranuz, sariapa ukian, “Kasha'apannaa na'iki dadara manawun kapuraataniinao ati Tominkaru naobanaita-ka'o. ²⁵ Masha'apanna'o nii pa'an camel podotan akosa awun shaawata, kapuraatanu'o zaamata'azon ai Tominkaru panaobanaa nii.”

²⁶ Sariapa abatapainao pidannao kian Jesus ati, “Ukau'an aona'o nii bauda'apa pidan kazannaatinan?”

²⁷ Jesus kian, “Na'ia'oram aimakaan kasha'apanna'o oo aona'o turuu pidan ka'iitan pasha'apatan, mazan Tominkaru masha'apannaa usha'apata'akan pa'an aimakaan, wuru'u aona'oraz turuu pidan ka'iitan pasha'apatan,” ukian ñ'ati.

²⁸ Sariapa Peter kian Jesus ati, “Putukapa na'apam waunao, ipai daunuuda'u wawa'akan

aimaakan, na'iki wadapu, wada'anpan idi pugaru, oo watominpa'azon idi pu'idi'iki.”

²⁹ Uruu idi Jesus kian u'ati, “Ōkowaadan nii aimaakan mishi'o unao ati. Na'ia'oram pidan wa'aka'o padapu, paudaiaro, pa'inawuzunao, padaru, padaro, oo paudainao, pakaudina'azon idi manawun Tominkaru ati, ³⁰ dobata'o nii zii manawun Tominkaru taan u'ati kaiman kida'o aimaakan kai, na'iki utaan nii u'ati karikaonanu'o kakupa-kinai diina'iti'i.”

Idikinautan naa Jesus kakuwaapan pamawakan dau'u

(Matthew 20:17-19; Mark 10:32-34)

³¹ Jesus dapadan pa'ida'ati soo wunao karikaonanu'u patominapa-kidaniinaouz. Ukian ī'ati, “Uabata ōparadan aizii. Aizii wuru'u wamakonuz Jerusalem iti. Na'ia'o ni'i naa ipai aimaakan sha'apata-ka'o na'apa tawuru kawana'ati'i kotua'o Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz Daonaiora Aokazi Iki'o dau'ana'oraz. ³² Uzaamata-ka'o nii, udauna'an utaa-ka'o nii Gentilenao* ati. Ībanikiitan nii na'iki ĩdakoopan nii uruu, na'iki ĩdakoopan nii kapam wuru'u ukuwaa kidaz. Na'iki ĩsopiautapan nii uruu. ³³ Na'iki ĩba'izian nii uruu, udauna'an ĩzowian nii uruu. Mazan idikinauda'u kamoo dauna'an, ukadishitan nii pabaaranaa iki.”

³⁴ Mazan aonaa utominapa-kidaniinao aita-pan na'apa'oram daua'o wuru'u ukadakotinanuz. Usha'apanum kau'an dizapa-kariwai ĩaitapan ai wuru'u ukuwaaz, uzowii-ka'o daua'oraz.

* **18:32** Gentilenao: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

*Jesus saabaan isha'o pidan awun
(Matthew 20:29-34; Mark 10:46-52)*

³⁵ Jesus maonapatapaanan pu'u Jericho iti, kaina'a pidan ishaawun sakanatapan maonapa dunapo daawa'a, upishautan puraata pidannao ai. ³⁶ Aizii uabatan idi iriba manawun pidannao dobaapan kida padazaba an, sariapa upishaan ïdyaun. “Kanom kaiwuru'u pidannao sha'apaapaniaz?” ukian.

³⁷ “Jesus, Nazareth san dobatapan diida'ana'a,” ïkian u'ati.

³⁸ Sariapa ishaawun kadakon Jesus ati. “Jesus, David Takaan-daun,† pukamunan-kida õgaru,” ukian.

³⁹ Sariapa pidannao kiwiitapainao kida makopaanan to'orauanuzu, ïaipan umashaadan. Mazan powa'a zii manawun ukadakon diiwa'o ida'an. Ukian, “David Takaan-daun, pukamunan-kida õgaru,” kia'o wuru'u ukadakoinanuz.

⁴⁰ Sariapa Jesus kadishita'akan pamakopa-kizi an, na'iki udyuudan pidannao na'akan pa'ida'ati wuru'u ishaawunuz. Aizii ukaawa-kida-kao dauna'an Jesus dazaba ati, sariapa upishaan uruu. ⁴¹ “Kanom puaipan õsha'apatan pu'ati?”

“Õnaobanaa, õtukapa'azon amazada,” ukian Jesus ati.

⁴² Uruu idi Jesus kian u'ati, “Marii mooko putukapan. Pumishidan idi'o õgaru, wuru'u putukapanuz naa,” ukian. ⁴³ Sariapa mishi utukapa'akan kaiman. Na'iki'o uda'anan naa Jesus, na'iki tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru.

† **18:38** David Takaan-daun: Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii.

Aizii ipai pidannao tukapainao wuru'u ishaawun awun saabaa-kaoz, tuukii kapam ĩkonaukii-kidan Tominkaru.

19

Zacchaeus tukapa'azon Jesus

¹ Aizii Jesus dobatapaanan pu'u Jericho an, ² kaina'a pidan na'ii kapuraatanu'o, Zacchaeus kia'o u'uu. Uruu kazowautapauzo zaamaapauzonao tax puraatanua. ³ Uruu dono tuukii Zacchaeus aipan patukapan Jesus. Mazan uruu madiwau'o pidan, aonaa kowas na'apam utukapan Jesus, usha'apanum kau'an iriba manawun pidannao kasaba'uinan Jesus daawata. ⁴ Uruu idi udiman Jesus na'iki pidannao ua'ati, na'iki uzaidan doko'a'o atamun kadu iti, Sycamore kia'o u'uu. Usha'apanum kau'an na'ana'o nii wuru'u Jesus dobatanuz, na'iki'i naa uawunuutapan.

⁵ Aizii Jesus kaawan uzaidapa kizi pa'inamun, sariapa uawunuupan na'iki ukian u'ati, "Zacchaeus, putoka kadiman, usha'apanum kau'an õsookadinan nii pudapu ii aizii."

⁶ Uruu idi kadiman Zacchaeus toka'akan, na'iki una'akan naa Jesus padapu iti. Kaiman u'ati, na'iki tuukii unaubaan Jesus sookadinan padapu ii. Uruu idi tuukii manawun ukonaukian. ⁷ Mazan pidannao, tuukii ĩdakoopan wuru'u Jesus sookadinanuz na'ii. Kaikapa'o wuru'u ĩkianuz udau'an: "Aushaa utukapa, usookadinan oia'o pidan dapu ii."

⁸ Aizii padapu ia'a naa, Zacchaeus kadishitan pidannao kanaapu'u, na'iki ukian Jesus ati, "Naobanai, puabata na'apam õkian aizii: Ōbuutan

nii pazikon an õpuraatan, na'iki pazikon an õsha'apauz õtaan nii mapuraataniinao pidannao ati. Aizii na'ia'oram pidan ai õzaamatauzonii dobata'a naa manawun puraata õdyuuda-kaao ai, mazan aizii õtaan nii ï'ati powaa iti wuru'u õzaamatauzonii kidaz ï'ai. Mazan õtaan nii ï'ati dobata õzaamatauzon ai. Õzaamatan an 10, õtaan nii u'ati 40," ukian.

⁹ Sariapa Jesus kian u'ati, "Aizii Tominkaru kazannaatan pidannao pa'oiian ai, wuru'u mashaapainao kidaz wuru kabaun ida'a'a. Ukau'an wuru'u pidan kadapu'oraz, Abraham takaan-daun, na'apa ipai waunao kawan. ¹⁰ Aizii Daonaiora Aokazi Iki'o na'apa'o dau'ati'o udyuuda-kaao, dorota'o nii, na'iki kazannaata'o nii pozawatainao pidannao."

Na'apam poitoruinao sha'apatan puraata taakariwai ï'ati
(Matthew 25:14-30)

¹¹ Ipai pidannao abatapan wuru'u Jesus kakuwaapatinanz. Na'iki uruu dono maonapa za'ora'a naa Jesus Jerusalem iti. Aizii pidannao zauda-kidan Jesus kaawan dono Jerusalem iti, uru'o ni'i naa ïzauda-kidan patukapan Tominkaru naobanai-tinan kamoon kaawan. Mazan Jesus aitapa ïdi'itinpan. Uruu idi ukakuwaapan naa koshan ï'ati, na'iki ukowaadan naa ï'ati di'itinapakinai kuwai. ¹² Kaikapa'o wuru'u kuwai ukowaadaniaz ï'ati: "Kaina'a umanawunu'o pidan, umako'ozon munapo, ba'oran wiizai iti, usha'apanum kau'an uzaamata'azoo-kaao idi tuubaruo naobanai nii, kazowautapa'o nii pawiiizi sannao. Aizii panaobanaita-kaao

dauna'an, uaipan papadantan powaa ati pawiiizi ati. ¹³ Pamakon ua'ii udapadan 10 papoitorunao pa'ida'ati. Na'iki utaa ĩkawana'ati bauda'apa kida ĩpuraatan nii, gold idi'o utoma-ka.* Udauna'an ukian naa ĩ'ati. 'Utiwaa pa'i usha'apatan aimaakan wuru ida'ana'a upuraatan kidaz, atii ōkaawan powaa ati,' ukian. Uruu dauna'an umakon naa.

¹⁴ "Mazan tuukii uwiizi sannao to'oran u'ati. Uruu idi ĩdyuuda-kidan paparadan udawu'ati, tuubaru kidainao pidannao di'iti wuru'u naobanaita'o ni'oraz uruu na'ii. Kaikapa'a wuru'u ĩdyuudanuz paparadan: 'Aonaa waaipan ukazowautapan waunao,' ĩkian. ¹⁵ Mazan upu'u uzaamata-ka-kazowautapa'o nii pawiiizi sannao.

"Panaobanaita-ka-kadauna'an ukiwan naa pawiiizi iti. Aizii ukaawan dauna'an, udapada-kidan naa papoitorunao, uabata'azon naa kanom ĩsha'apata, na'iki na'apauda'um naa ĩkidan papuraatan kida ida'an. ¹⁶ Kiwiini'o upoitoru kaawan, ukian u'ati. 'Naobanai, ōikoda 10 goldtinapa kida'o puraata, tawuru ida'ana'a bauda'apa'oraz putaan ō'ati.' ¹⁷ 'Kaiman, puaitapa mishi pukaiwaan puraata. Kaimana'o manawun poitorui pugaru. Puaitapan idi pusha'apatinan kaiman na'iki puikodan idi dobata aimaakan masakauda'u'o aimaakan taa-ka-o ida'an, ukau'an aizii ōzaamatan nii pugaru kazowautapa'o nii 10 wiizainao,' ukian u'ati.

¹⁸ "Udauna'an ba'oran poitorui wa'atin

* **19:13** puraata, gold idi'o utoma-ka: Greek ida'an udakota-ka-o mina. Bauda'apa puraata, idikinauda'u kauzu kaudin-karu winip-inaa wuru'u.

naobanai ida'ati. 'Naobanai, õgaru õikoda baka'iauda'u goldtinapa kida'o puraata wuru ida'ana'a bauda'apa'oraz putaan õ'ati,' ukian. 19 Uruu idi naobanai kian u'ati. 'Kaiman, õzaamatan nii pugaru kazowautapa'o nii baka'iauda'u wiizainao,' ukian.

20 "Udauna'an ba'oran poitorui wa'atin naobanai ida'ati. Na'iki ukian. 'Naobanai, dii õkiwa-kidan pu'ati pakawan pupuraatan tawuru'u putaaniaz õ'ati. Una'an õsaabatapanuz, na'iki kaimana'o õbazobatapanuzu õlinson idi. 21 Õtarian idi'o pu'ai wuru'u õtaapanuz pupuraatan. Usha'apanum kau'an pugaru aonaa pukarodapauzon pidan. Punaudapa puzaamatauzon pidan ai aimaakan aonaa pumizidin kizi mani. Na'iki puikodauzon paoribai aka, aonaa pupaowanii di'iki'o mani,' ukian naobanai ati.

22 "Uruu idi naobanai kian u'ati. 'Pugaru, aonaa pusha'apatinan pudyuuda-kaowana'ati. Ukau'an õpataka'utan nii pugaru puparadan kawana'ati. Puaitapan pu'u õmakarodapakan pidan, na'iki õzaamatan aimaakan aonaa õidiwau mani, na'iki õikodan paoribai aka, aonaa õpaonii di'iki'o mani. 23 Mazan kandii nii mooko wuru'u, aonaa zoobaba pumuudan õpuraatan puraata taapa-kizinao ii? Aizii dii mani wuru'u õkaawanuz, dobata za'a naa mani padamata õikodan õpuraatan.'

24 "Udauna'an naobanai kian wunao ati'i kadishitapainao kidaz udazaba'a. 'Uzaamata u'ai wuru'u puraataz, utaa kiziz arawu ati'i ikoda'oraz 10 goldtinapa kida'o puraata.'

25 “Mazan ĩkian u'ati. ‘Naobanai, kaina'a'a naa 10 goldtinapa kida'o puraata u'ida'a.’

26 “Uruu idi naobanai kian ĩ'ati, ‘Ōkowaadan nii aimaakan u'ati: na'ia'oram pidan kaina'a'o aimaakan u'ida'a, taa-karu nii powa'a zii aimaakan u'ati. Mazan aizii pidan wuru'u aona'oraz aimaakan nii u'ida'a, zaamata-karu nii u'ai ipai wuru'u masakauda'u'oraz aimaakan u'ida'a'oraz.’ 27 Udauna'an ukian. ‘Aizii pidannao wuru'u aona'oraz ĩaipan ōgaru panaobanaa nii, una'aka ĩdyaun da'ati'i, uzowii kizi ĩdyaun ōkanaapu'u.’ ”

*Jesus maonapatan daua'o
Jerusalem iti*

(Matthew 21:1-11; Mark 11:1-11; John 12:12-19)

28 Aizii Jesus ipaian dauna'an pakadakotinan ĩ'ati, uru'u naa ĩmakon Jerusalem iti. Jesus kiwiitapa'o nii pidannao ua'ati. 29 Na'iki'i naa ĩmakon, ĩmakon atii ĩmaonapatan naawazi di'iti, dakotapa-kariwaiz Olive Naawa kii. Upa'inamun, kaina'a dya'utam wiizainao, Bethphage kia'o udakotapa-kao, ba'oran Bethany kia'o udakotapa-kao. Sariapa Jesus dyuudan dya'utam patominapa-kidaniinao wiizai di'iti. 30 Ukian ĩ'ati, “Umako wiizai di'iti. Aizii ukaawan dono na'iti, uikodan nii na'ii chaakashi† dani, ko'idinpan, aona'o zii uzaidauzo-kao. Ubuzuutanaka uruu, na'iki una'aka uruu da'ati'i. 31 Aizii pidan kian an u'ati, ‘Kanom ni'o wuru'u ubuzuutanuz ō'uza?’ Ukii u'ati. ‘Wanaobanaa wuru'u aipa'oraz zii uruu.’ ”

† 19:30 chaakashi: English ida'an, donkey.

³² Uruu idi ĩmakon naa, atii ĩkaawan na'iti. ĩkoda ipai aimaakan na'apa ukowaada-kaŋ kawana'ati ĩ'ati. ³³ Udauna'an ĩbuzuutan naa chaakashi dani. Sariapa uka'uzatiki kian ĩ'ati, “Kandii ni'o wuru'u ubuzuutanuz ō'uza?”

³⁴ “Wanaobanaa wuru'u aipa'oraz zii uruu,” ĩkian u'ati. ³⁵ Udauna'an ĩna'akan naaz atii ĩkaawa-kidanuzu Jesus di'iti. Uruu dauna'an ĩkadaaradan naa pachaakitan kida ubarau iti, Jesus sakanata kizi nii, na'iki ĩzaida-kidan naa Jesus ubarau iti. ³⁶ Aizii umakopaanan pu'a'a naa ubarau an, uru'u naa pidannao kadaaradan naa pakamichan kida dunapota Jesus ua'ati.

³⁷ Aizii ĩmaonapatan naa Jerusalem iti, ĩdaporotapaanan pu'a'a naa dunapota, wuru'u Olive Naawa iki'oraz. Uru'u naa iriba pidannao, wuru'u tominapatinauzonao kidaz Jesus di'iki, tuukii ĩkonaukian. Na'iki tuukii ĩkonaukii-kidan Tominkaru diiwa'o ida'an, patukapan idi ipai wuru'u pabi'inaaka kida'oraz na'iki umanawun kida'oraz aimaakan Jesus sha'apatauzon pachi'ikapa kizi kawana'ati. ³⁸ Na'iki ĩkian, “Marii Tominkaru kaimanan manawun di'oraz King ati'i, kaawa'oraz uaipan kawana'ati. Uruu ida'ana'o nii wakaimanaakan Tominkaru tuma, marii Tominkaru aokazi ia'oraz konaukii-kida-kaŋ tuukii manawun, umanawunun idi,” ĩkian.

³⁹ Kaina'a pabi'i kida Phariseenao pidannao bii'i, ĩnao kian Jesus ati, “Tiichaa, pudyuuda shoman putominapa-kidaniinao mashaadan kai-wuru'u pakadakinapanuz.”

⁴⁰ Jesus kian ĩ'ati, “Ōkowaadan nii u'ati mishi'o aimaakan, pidannao mashaata-kaŋ

an pakadakoimpan ai, kubanaou'o ni'i naa kadakoin.”

Jesus zaadan Jerusalem dau'an

⁴¹ Aizii padaporotapaanan pu'u naawazi iki, Jesus awunuupan Jerusalem iti. Utukapa kaimanaiman wuru'u donoiz. Sariapa uzaadan, ukamunan-kidan idi na'iainao pidannao. ⁴² Na'iki ukian, “Kaiman zii mani padamata uaitapan an, kai wuru'u pidan kaimanaaka-kinaaz Tominkaru tuma. Mazan aonaa utukapanuz, na'iki dizapa-kariwai u'aiaz. ⁴³ Mazan kaina'a'o nii bauda'apa kamoo, utarubanao kaawan ĩmizaataakapa'anan utuma. Ipai'o nii ĩkoraratan uwjizi na'iki aona'o nii na'itim ukazannaatinan. ⁴⁴ ĩmainaabatan nii kaiman-daun uwiizi, aona'o nii kanom wa'aka-kao u'ida'a. Na'iki ipai unao mashaapainao na'a, umainaabata-kao nii kapam. Usha'apanum kau'an aonaa uaitapa'azon na'iki uzaamata'azon wuru'u Tominkaru dyuudaniaz u'ida'ati, ukazannaatin-kinaa ni'oraz padamata.”

Jesus morotan naa Tominkaru Dapu nazo iti

(Matthew 21:12-17; Mark 11:15-19; John 2:13-22)

⁴⁵ Aizii Jesus kaawan dono Jerusalem iti, umorotan naa Tominkaru Dapu nazo iti. Na'ii uikoda iriba pidannao selliipainao kida uzainao, taakaru ni'o Tominkaru ati. Uruu idi uwaataabi'ian naa pidannao paselliapa-kizi kida di'iki. ⁴⁶ Ukian ĩ'ati, “Kaikapa sha'atii Tominkaru paradan saad- ĩn'pa'o kian: ‘Ōdapu dakota-kao nii toriinapa-kizai dapunaa nii.’ Mazan unao ukaiwaapanuzu koidimikinao dizinapa-kizi nii,” ukian ĩ'ati.

47 Ipai kamoo Jesus tominapa-kidan pidannao Tominkaru Dapu ii. Aizii faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki wuru'u kazowautapainao kidaz pidannao. Ipai ĩnao, tuukii ĩaipan pazowian Jesus. 48 Mazan aonaa ĩaitapan na'apam pazowian uruu. Usha'apanum kau'an iriba manawun pidannao abatapan ukakuwaatinan, na'iki wuru'u pidannao kidaz karikaonan ĩna'ian Jesus tuma, usha'apanum kau'an aonaa ĩaipan padobaa-kidan ukuwaa, ĩaipan paabatan ukuwaa ipai daunuuda'u.

20

Jesus pishaa-kaao kanom aipan ati'o usha'apaapan aimaakan kida

(Matthew 21:23-27; Mark 11:27-33)

1 Bauda'apa kamoo Jesus tominapa-kidan dono pidannao na'iki ukowaadapan dono ĩ'ati Kaimana'o Kuwai Tominkaru Dapu ii. Na'ia'o faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki kazowautapainao Jewnao na'ia'o kapam. Baokopa ĩnao wa'atin Jesus ida'ati. 2 Na'iki ĩkian u'ati, “Pukowaada wa'ati kanom dyuudanii na'iki kanom aipan ati'o wuru'u pukowaadapanuz kuwai na'iki wuru'u pusha'apatanuz aimaakan kaikapa'a?”

3 Sariapa Jesus kian ĩ'ati, “Õpishaan nii unao bauda'apa aimaakan dau'an, õaiapa udako'atin õparadan. 4 Kanom dyuudanii John na'iki kanom aipan ati'o wuru'u uchikaawunuupanuz pidannao? Tominkaru aipan ati'o oo pidan aipan ati'o?”

⁵ Hãĩ, aonaa ïaitapan padako'atin uparadan. Sariapa ïpishaan pairibannao kida. “Na'apam nii wadako'atin kaiwuru'u uparadanuz?” ïkiitaakapan. “Aizii wakian an Tominkaru aipan ati'o wuru'u uchikaawunuupanuz, ukian nii wa'ati upu'u zii mooko aonaa umishidan John?”
⁶ Mazan aizii wakian an u'ati, pidan aipan ati'o karikaonan wuru'u uchikaawunuupanuz. Tuukia'o nii pidannao wuru'u diinaouzu'u, to'oran wa'ati, na'iki ïzowian nii waunao paboori idi. Usha'apanum kau'an ipai ïnao, tuukii ïmishidan Tominkaru prophetin wuru'u Johnaz.”
⁷ Uruu idi ïkian Jesus ati, “Aonaa waaitapan kanom dyuudanii uruu.”

⁸ Jesus kian ï'ati, “Õgaru na'apa, aona'o nii kapam òkowaadan unao ati kanom aipan ati'o wuru'u òsha'apaapanuz aimaakan kaikapa'a.”

*Awunuutapainao zakapu dau'a'o
 (Matthew 21:33-46; Mark 12:1-12)*

⁹ Udauna'an Jesus kowaadan naa pidannao ati di'itinapa-kinai kuwai. Kaikapa'o wuru'u ukowaadaniaz: “Baukapaiman pidan paowan dizoo-karu kadunaa pa'idiwaru pazakapun ii, grape kia'oraz udakota-kao. Aizii wuru'u pidan upaopan naa pazakapun ii, atii uipaian. Uruu dauna'an uzaamatan naa pidannao awunuutapainao ni'i naa pazakapun pa'aonaan daida. Uruu dauna'an umakon naa. Kotua'iki'o wuru'u umako'onanuz ba'oran wiizai iti. ¹⁰ Aizii una'ian pu'u zii ba'oran wiizai ii, upaoriba aka kida dyuuan naa. Uruu idi udyuudan naa papoitoru na'iti, unanaka kizi'i naa wuru'u upaoriba aka buuta-kariwaiz naa u'idiwau nii.

Mazan poitorui kaawan na'iti, sariapa taapainao paoribai ba'iziautapan uruu, na'iki ĩdyuudan ukiwan powaa iti kana'apan. ¹¹ Udauna'an naobanai dyuudan ba'oran papoitoru ĩ'idi'iti. Mazan na'apa koshan ĩba'iziinuzu, na'iki ĩantamikitanuzu kakiba'azonna'o ida'an, na'iki ĩdyuudan uruu kana'apan koshan. ¹² Udyuuda koshan ba'oran papoitoru ĩ'idi'iti. Mazan ĩba'izian uruu, aonaa masakauda'u mani, izai umada ĩba'izin-daun kida. Paba'izian dauna'an uruu, ĩkabootankan naazu zakapu dawun ii. ¹³ Udauna'an kapaoriba'o kian. 'Na'apam nii ōsha'apatinan aizii? Ōdyuudan nii aizii ĩ'idi'iti ōdani, wuru'u ōmarainpaniaz manawun. Ōaitapa aona'o nii pa'an ĩkashadapan uruu.' Uruu idi udyuudan paudani. ¹⁴ Aizii ĩtukapan naa kapaoriba'o dani wa'atin sariapa ĩkian pa'atiaaka kida. 'Aizii wa'ati'i naa kapaoriba'o dani diina'iki'i. Aushaa, wazowii pa'i uruu wazaamata kizi wuru'u u'idiwau nii kida'oraz aimaakan.' ¹⁵ Uruu idi sariapa ĩzaamatan uruu, na'iki ĩna'akan naaz zakapu dawun iti. Na'ia'a naa ĩzowianuzu.

“Aizii mani,” Jesus kian pidannao ati. “Na'apam ni'i naa uaitapan kapaoriba'o sha'apatan wuru'u taapainaoz upaoriba? ¹⁶ Uwa'atin nii ĩ'ida'ati, na'iki uzowian nii ĩdyaun kaiman-daun. Udauna'an uzaamatan nii ba'orainao taapa'o ni'i naa zakapu na'iki upaoriba kida.”

Aizii pidannao abatan idi wuru'u una'apanuz sariapa ĩkian, “Kandii nii? Aonaa turuu aimaakan sha'apata-ka'o na'apa.”

¹⁷ Uruu idi Jesus awunuupan ĩ'ati, na'iki ukian, “Kaikapa sha'atii tawuru'u Tominkaru paradan

saadinpa'o kianuz.

‘Wuru'u kuba tomapauzonao kabaun kashadaniaz,

madiwautapa-ka'oraz ãtukapan,

uru'u naa mishi'oraiman umanawunu'o kuba ipai ba'oran kubanao ai.’

Kanom dau'ana'o uzauda-kidan wuru'u Tominkaru paradanuz na'apa? ¹⁸ Pidan kaboina'o di'oraz kuba paawa ati, baiainpa'o nii tuukii. Na'iki uruu kuba waotan dono na'ia'oram pidan paawa ati, ipai'o nii u'ido'okan.”

Tax kawinipinaapa-ka-o dau'o

(Matthew 22:15-22; Mark 12:13-17)

¹⁹ Tuukii tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki faadaanao zowaunaanao, to'oran Jesus ati. Tuukia'o padamata ãipan pazaamata-kidan uruu na'ii pakakuwaatin kizi ii. Usha'apanum kau'an ãaitapa padaua'o wuru'u ukadakotinanuz di'itinapa-kinai kuwai ida'an. Mazan tuukii ãtarian pidannao ai. ²⁰ Mazan upu'u ãdorotan pazaamata-

kida-kinaa nii Jesus. ãaipan pazaamatan uruu, udauna'an ãaipan papataka'uta-kidanuz tuubaruo naobanai ati, wuru'u Rome iki'oraz uwa'atin. Uruu idi ãkawinipinaatan naa pidannao makoinao nii Jesus kakuwaatin kizi iti, na'apa abata'azoinao kawan ukuwaa. Uruu idi masakauda'u'o nii ãabatan uparadan dikauda sha'apa'oram aimaakan dau'an, uru'o ni'i naa ãkowaadankanuz. ²¹ Aizii wuru'u pidannao dyuuda-kariwainauz, kian naa Jesus ati, “Tiichaa, waaitapa mishi'o kaiwuru'u puparadan kidaz na'iki pukuwaa kidaz, na'iki sakitapa'o

wuru'u putominapa-kidanuz pidannao. Aonaa pudi'itapan sha'apa'oram pidan, kaimanan, oo umanawunun. Mazan mishi pa'an putominapa-kidan pidannao na'apa Tominkaru aipan kawana'ati. ²² Na'apa dii pukian waunao Jewnao taan dau'an tax puraatananaa tuubaruo' naobanai Rome ia'o ati? Wadikintapan Tominkaru di'iki'o kakinaorii wuru'u, oo aonaa?"

²³ Mazan Jesus aitapa itiwala'azon karikaonan pazaamatan uruu na'apa kida'o ida'an. Uruu idi ukian i'ati. ²⁴ "Aushaa unana'iki mooko wizi'i'o puraata." Itaan dauna'an puraata ukian naa koshan i'ati, "Kanom awun baara, na'iki kanom uu utukapan saadinpan puraata baara'a?"

"Rome ia'o naobanai," ikian.

²⁵ Uruu idi Jesus kian i'ati, "Ukau'an utaa Rome ia'o naobanai ati wuru'u u'idiwau kidaz. Na'iki utaa Tominkaru ati wuru'u Tominkaru idiwau kidaz," ukian. ²⁶ Aizii wuru'u Jesus dako'atinuz parada-karu, iriba'o pidannao kanaapua'o. Mazan wuru'u pidannao kaakapa'azoinaowuz Jesus, aonaa baula'apa ikodan pazaamata-kinanaa nii uruu. Mazan mashaa i'abatapan, na'iki tuukii i'idi'itinpan wuru dau'a'a udako'atinuz paparadan na'apa.

Mishi'o nii mani kakupa-karu mawaka-karu dauna'an?

(Matthew 22:23-33; Mark 12:18-27)

²⁷ Kaina'a pabi'i kida Sadduceenao,* aona'oraz imishidan kadishita-kida-kao nii pidannao pamawaka-kizi iki diina'iti'i. Inao wa'atin

* **20:27** Sadducee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Jesus ida'ati, na'iki ĩpishaanuzu kaikapa'a.
²⁸ “Tiichaa, kaikapa sha'atii tawuru'u kakinaorii
 Moses saadauzonii kianuz wa'ati. ‘Na'apainim
 daonaiora mawakan dono, uwa'akan paudaiaro
 aonaa zii pu'u okaudanin, marii u'inawuzu
 mazidan otuma. Aizii kiwiini'o ĩdani daonaiora,
 taa-karu nii mawaka'o dani nii,’ kii tawuru'u
 parada-karu kiauzonuz. ²⁹ Kaina'a 7
 inawuzuinao. Kiwiin ĩtuuniz mazidan, mazan
 aonaa zii pu'u udaiaro kaudanin umawakan
 naa. ³⁰ Uruu idi u'inawuzu udawu'iti'o zaamatan
 na'iki umazidan pa'inawuzu daiaro-daun tuma,
 mazan na'apa koshan umawakan. ³¹ Udauna'an
 ba'oran u'inawuzu mazidan otuma, mazan
 na'apa koshan umawakan aonaa zii okaudanin
 pu'u, ba'oran mazidan otuma na'apa koshan
 umawakan, udauna'an ba'oran, atii ipai
 u'inawuzunao mazidan otuma, mazan ipai
 daunuuda'u ĩmawakan, na'iki aonaa bauda'apa
 ĩnao wa'aka'o nii paudani otuma. ³² Atii ba'oran
 dono, omawakan naa kapam wuru'u ĩdaiaro
 daunuz. ³³ Aizii pidannao kadishita-kida-
 kao dono pamawaka-kizi iki. Na'ia'oram nii
 daiaroitapa oroo? Usha'apanum kau'an ipai 7
 daonaioranao mazidan otuma,” ĩkian.

³⁴ Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, “Daonaioranao
 na'iki zunnao wuru'u mashaapainao kidaz imi'i
 baara an, mazida'o nii pa'an ĩdyaun. ³⁵ Mazan aizii
 wuru'u daonaioranao na'iki zunnao Tominkaru
 widauniinaouz, na'iki ukadishita-kidan ni'oraz
 pamawaka-kizi iki, aona'o nii pa'an ĩkaudaiarun oo
 ĩmazidan. ³⁶ Usha'apanum kau'an na'apa'o ni'i naa
 ĩdyaun angelnao kawan. Aona'o ni'i naa powa'a

Īmawakauzon. Ipai ĭdyaun Tominkaru dainaou'u naa pa'idiwaru. Usha'apanum kau'an ukadishita-kidan idi ĭdyaun pamawaka-kizi iki. ³⁷ Moses kuwaa tukapa-kida kaimanaiman mishi'o wuru'u mawakainao kadishita-kida-kaoaz pamawaka-kizi iki. Na'apa watukapan usaadinpan Moses dau'an, ukowaadanuz udaru'o tikazi pu'ukapan kaiwada-karu kadunaa ida'a, mazan aonaa bauda'apa uanaba ka'awan. Uruu ida'a watukapan na'apam Moses dakotan Tominkaru, Abraham, Isaac na'iki Jacob Tominkarun nii. ³⁸ Wuru'u Tominkaruz kakupainao Tominkarun, aonaa mawakainao Tominkarun mani, uruu idi Tominkaru tukapan pidannao kakupainao pa'idiwaru," ukian ĭ'ati.

³⁹ Uruu idi pabi'i kida tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u kian Jesus ati. "Kaimana'o na'iki sakitapa'o kaiwuru'u pudako'atinuz ĭparadan Tiichaa," ĭkian u'ati. ⁴⁰ Uruu dauna'an aona'a naa powa'a Sadduceenao pishaan uruu, usha'apanum kau'an ĭtaria'akan naa udako'atin ai paparadan koshan.

*Kanom kaduz wuru'u
Christ kii-kizaiz
(Matthew 22:41-46; Mark 12:35-37)*

⁴¹ Jesus kian wunao ati'i tiichaapauzonaouz Moses kakinaori dau'u, "Na'apa dii mooko wuru'u Christ,† dakota-kaoaz David Takaan-daun nii? ⁴²⁻⁴³ David kian pu'u pasaadanii kaarita Psalms ida'a, 'Naobanai Tominkaru kian ōNaobanaa ati,

† **20:41** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa Christ dau'a'o kaarita tokon ii.

pusakanata òdiwa'ora antanapu, atii òwaranuitapa-kidan putarubanao pu'ati.' ”‡

⁴⁴ Udauna'an Jesus kian koshan ì'ati, “David dakotan pu'u uruu panaobanaa nii, na'apa di'i naa mooko wuru'u udaniitanuz uruu?”

Jesus aipan zaudinapa-karu tiichaapauzonao ai Moses kakinaori

(Matthew 23:1-36; Mark 12:38-40)

⁴⁵ Ipai pidannao abatapan pu'u, Jesus kian patominapa-kidaniinao ati. ⁴⁶ “Uzaudinapa pa'i wunao aia'a tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u. Ìnaudapa pachi'ika'anpan dawuu za'aba'i kida'o kamicha daara an. Na'iki tuukia'oraz ìaipan pataapa-kaao umanawun kida'o pidannao nii, pidannao iribainapa kizi ii aka. Aonaa uda'ana'ana'a wuru'u ìkaduz kidaz. Na'iki nau-dapainauz pasakanatan umanawun kida'o tabai ida'a, synagogue kida ii. Na'iki ìnaudapa kapam pasakanatan, umanawunuinao taba ida'a aroapa-kizai ii. ⁴⁷ Na'iki ìnaudapa payaakaratan zunnao, mawakainao ìdaiarunao, pazaamatan ida'an ìsha'apauz kida. Na'iki ìnaudapa paabata-kidan patoriinpan tomunu'iki. Ìnao Tominkaru pataka'utan nii tuukii manawun.”

21

Zuna taan daua'o puraata sodi

(Mark 12:41-44)

¹ Aizii Tominkaru Dapu nazo ii, Jesus awunuu-tapan, kapuraatan kidainao pidannao taan puraata taa-karu nii Tominkaru ati. ² Na'iki utukapa

‡ 20:42-43 Psalm 110:1

kapam zun mapuraatanu'o, na'iki mawakaiba'a naa odaiaru, taan na'iki opaidan dya'utam wizi'i sodi kidainao puraata. ³ Sariapa Jesus kian pidannao ati, "Ökowaadan nii unao ati, di'oraz zuna'a, do-bata otaan puraata ba'orainao ai. ⁴ Usha'apanum kau'an ba'orainao taaniaz papuraatan, kaina'a diri'i'o zii ukawa'akun. Mazan aizii oroo kowas, pamapuraatanun pu'u, otaan kaiman-daun papuraatan pamashaapa-kinna sodi'i naa."

Jesus kowaadan na'apam nii Tominkaru Dapu kaboobi'ii-kao

(Matthew 24:1-2; Mark 13:1-2)

⁵ Pabi'i kida Jesus tominapa-kidaniinao, kadakotin-kidan konaunam patukapan Tominkaru Dapu toma-kao. Utoma-kao umanawun kida'o na'iki konaunam kida'o kuba idi. Na'iki kaina'a kapam konaunam kida'o aimaakan pidannao taanii kida Tominkaru ati, udapu konaunamada-kinnao nii. Jesus kian i'ati. ⁶ "Ipai wuru'u konaunam kida'oraz aimaakan utukapan da'a'a. Mazan kaina'a'o nii bauda'apa kamoo, kaiman-daunu'o nii ukaboobi'ii-kao, ipai wuru'u kuba kidaz kadishitapa kida'oraz kabaun."

Kichana'iki-kia'o amazada wa'atin daua'o

(Matthew 24:3-14; Mark 13:3-13)

⁷ Sariapa Jesus tominapa-kidaniinao kian, "Tiichaa, na'apainim nii wuru'u aimaakan sha'apanuz kaikapa'a? Kanom ida'ana'o nii waaitapan wuru'u amazada sha'apanuz naa na'apa?" i'kian.

na'apa õgaru dikin ii.

¹³ “Uruu dono turua'o nii ukowaadan Kaimana'o Kuwai õdau'ana'o. ¹⁴ Ukau'an uaitapa kizi'i naa pa'i, diina'iti'i upishaa-kao an, aonaa kizi udopiidinan uaitapa'azon idi na'apam nii udako'atin pidannao paradan. ¹⁵ Usha'apanum kau'an õtaan nii uaitapa-kinnaa nii uparadan, uaitapa kizi na'apam nii udako'atin iparadan ipishaan dono unao. Uruu ida'ana'o nii ikaakinpan, aona'o nii ïaitapan na'apam nii powa'a pakian u'ati.

¹⁶ “Uruu dono udarunao na'iki udaronao, na'iki u'inawuzunao na'iki ba'oran uiribannao, na'iki upaonarunao zaamata-kidan nii unao, atii pabi'i kida unao ïzowii-kidan nii. ¹⁷ Na'iki ipai'o nii pidannao to'ora-kizaitapan unao õgaru dikin ii. ¹⁸ Mazan aona'o nii bauda'apa uwaziwaan uzowaud. ¹⁹ Ukau'an ma'ozaka utaapa unyukunuu. Aonaa utaria'ana'a usha'apata-kao ai. Uruu ida'an mishi'o nii pa'an ukakupan diina'iti'i.

Jesus kowaadan na'apam nii Jerusalem ka-boobi'ii-kao

(Matthew 24:15-21; Mark 13:14-19)

²⁰ “Aizii na'apainim pa'i utukapan ana'a naa soldyaanao koraratan Jerusalem. Uruu ida'an sariaapa'o nii uaitapan Jerusalem kaboobi'ii-kao kmoon kaawan naa wuru'u. ²¹ Marii kizi pa'i pidannao kawiiizi-tinpainao Judea Baara ii aka kidoopan midukuo iti. Aizii pidannao wuru'u mashaapainauz donoi ii, marii pa'i ikidoopan. Aizii wunaou'u mashaapainauz donoi dawun itinapu kida, aonaa pa'i ïwa'ati'ina'a donoi

ati. ²² Usha'apanum kau'an Jerusalem sannao pataka'uta-kao kamoon naa wuru'u kaawa'oraz. Uruu idi Tominkaru paradan tawuru'u saada-kariwaiz kotua'a naa mishiinan naa wuru'u. ²³ Uruu dono kasha'ora'o nii manawun aimaakan sha'apan zunnao ati wuru'u kaudaniinaouz patoba ii. Na'iki wunao ati'i biidapainaouz zii idainao. Na'iki uruu kamoo dono kasha'ora'o nii aimaakan baiapa-kao di'ora'a amazada baara'a'a. Uruu dono'o ni'i naa Tominkaru pataka'utan wuru'u pidannaouz. ²⁴ Pabi'i kida pidannao zowii-kao nii mizaataaka-kinai marii idi. Ba'orainao zaamata-kao nii, na'iki ina'aka-kao nii poitoruinao nii ba'oran wiizai kida kawana'ati, na'iki ikaudinan nii dadara, mawinipinaa-daun. Uruu dono Gentilenaou'o ni'i naa kazowautapa na'iki waranuitapa Jerusalem sannao. Ikazowautapan nii idyaun atii Tominkaru aipan kawana'ati na'apam ukotua'ikin ikazowautapan na'ii.

Na'apam nii amazada Tominkaru dani wa'atin dono

(Matthew 24:29-35; Mark 13:24-31)

²⁵ “Kaina'a'o nii zii pana'a'o na'iki kichana'iki-kia'o aimaakan tukapa-kao, aona'o utukapauzo-kao usha'apauzon kamoo ati, kauzu ati na'iki wizinao ati. Ipai pidannao mashaapainaouz imi'i baara an, tuukia'o nii itarian iabatan dono kichana'iki-kia'o wunu paran tururuinan, na'iki itukapan nii udaru kida'o wunu paran tominan. ²⁶ Tuukia'o nii itarian, pidannao dorauta'o nii patarian idi, usha'apanum kau'an itaitapa kaina'a'o nii zii kichana'iki-kii kida'o manawun

aimaakan sha'apan da'ana'a imi'i baara an. Na'iki ipai'o nii amazada nakainan doko ii, uruu idi ipai'o nii aimaakan wuru'u doko ii kida'oraz zikadinan. ²⁷ Uruu dauna'an Daonaiora Aokazi Iki'o aidina'akan ni'i naa, uwa'atin aokazi iki isha'iz bii an, umanawunu'o pama'ozakan na'iki umanawunu'o pakonaunaman tuma. ²⁸ Aizii utukapan ana'a naa na'apa kida'o aimaakan sha'apan, aonaa utaria'ana'a, mishi'oraiman ukadishitapa ma'ozaka, na'iki doko iti uawunuutapa. Usha'apanum kau'an ukazannaata-kaoo kmoon maonapatan naa wuru'u.”

²⁹ Udauna'an Jesus kowaadan naa i'ati di'itinapa-kinai kuwai. Kaikapa'o wuru'u ukianuz i'ati: “Aushaa udi'itapa fig kadunaa kida na'iki ba'oran atamun kadunaa kida. ³⁰ Na'apainim utukapan an ukaanaban oo uanaba kida pa'inaadinan, sariapa uaitapan uruu ida'an wawunu donon maonapatan naa wuru'u. ³¹ Ukau'an na'apa'o nii kapam uaitapan wuru'u Tominkaru Naobanai-tinan kmoon maonapatanuz, utukapan ana'a naa wuru'u aimaakan kida sha'apanuz kaikapa'a. ³² Okowaadan nii u'ati aimaakan mishi'o, ipai'o nii aimaakan kida sha'apan na'apa, kai'o pidannao mawakan ua'ii ipai. ³³ Mishi mainaabatina'o nii ipai daunuuda'u aokazi na'iki imi'i baara, mazan wuru'u o'paradan kidaz aona'o nii na'apainim umainaabatanan.

Zaudinapa-karu

³⁴ “Uruu idi zaudinpa'a naa umashaapa. Aonaa umashaapa'ana'a utomapan dau'u karikaonan

aroapa-karu na'iki tuzapa-karu. Na'iki aonaa udi'itinpa'ana'a soo usha'apaapa'azon dau'ati karikaonan aimaakan u'ati. Panaadon upadaida'anata-kao, na'apa basakara zaamatan kawan kotu'uz. ³⁵ Usha'apanum kau'an wuru'u aimaakan sha'apa'o ni'oraz sha'apan nii ipai amazada kawana'ati. ³⁶ Uruu idi uzaudinpa'a naa umashaapa. Na'iki karikaonan pa'i utoriinapa Tominkaru ati, ma'ozaka kizi utaapan unyukunuu, utukapan dono'o naa aimaakan kida wuru'u sha'apa'o ni'oraz ubii an, na'iki ma'ozaka kizi kapam unyukunuu ukadishita-kida-kao dono diina'iti'i, Daonaiora Aokazi Iki'o kanaapu'u.”

³⁷⁻³⁸ Uruu kia'o wuru'u Jesus tominapa-kidauzonuz pidannao ipai kamoo, Tominkaru Dapu ii. Na'iki ipai chaapi'iki pidannao makouzon da'i Tominkaru Dapu iti, uruu ñabata'anan naa Jesus kakuwaapatinan. Aizii Jesus, ipai wachuupun da'i umakouzon Olive Naawa iti, na'iki una'ian nii bauda'apa maruta'o.

22

Jesus zowia'azoo-kao dau'o

(Matthew 26:1-5; Mark 14:1-2; John 11:45-53)

¹ Aizii maonapa'a naa Bread Mawiki'ina'o Nikauzo-kao Kamoon kaawan. Uruu Passover Kamoon kia'oraz udakota-kao. ² Faadaanao zowaunaanao na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, tuukii ñtarian pasha'apatan Jesus pidannao awun za'a. Uruu idi ñkadakotin-kidan na'apam nii pazaamata-kidan Jesus, ñaipan pazowii-kidanuzu pidannao daida'an.

Judas kaakapaan Jesus
(*Matthew 26:14-16; Mark 14:10-11*)

³ Sariapa Satan morotinan Judas, Iscariot kia'oraz udakotapa-kao. Uruu tawuru'u 12 Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'oraz. ⁴ Sariapa Judas makon faadaanao zowaunaanao di'iti, na'iki kazannaatapauzonao Tominkaru Dapu zowaunaanao di'iti. Na'ia'a naa Judas kadakotinan ituma, na'iki ukowaadan naa i'ati na'apam nii pazaamata-kidan Jesus. ⁵ Tuukii ikonaukian, uruu idi ikian Judas ati, “Wakawinipinaatan nii pugaru.” ⁶ Kaiman Judas ati puraata taa'azoo-kao pa'ati. Uruu dauna'an uabatapan naa na'itim nii Jesus makon. Uruu na'ia'o ni'i naa uaipan pazaamata-kidan Jesus, iribainao pidannao daida'an.

Passover wanyukunuunaa
minziiwa-kida-kao
(*Matthew 26:17-25; Mark 14:12-21; John 13:21-30*)

⁷ Aizii kaawa'a naa Bread Mawiki'ina'o Nikauzo-kao Kamoon, na'apain kapam kaznizonao zowiauzo-kao Passover wanyukunuunaa nii. ⁸ Uruu idi Jesus dyuudan Peter na'iki John. Ukian i'ati, “Unao pa'i minziiwa-kida Passover wanyukunuunaa wanikan nii.”

⁹ “Na'iam nii puaipan waminziiwa-kidanuzu?” ikian Jesus ati.

¹⁰ Jesus kian i'ati, “Umako donoi iti. Aizii ukaawan an na'iti, daonaiora kapowanka'o wunu moto zo'an ikodapan nii unao. Uda'an uruu padawu'ati, na'iki umorota udawu'ati kabaun nazo iti. ¹¹ Na'iki ukii kadapu'o ati

na'ii. "Tiichaa pishaa-kidan na'iam dii kabaun nazoo wuru'u aroapa-kizaiz unika kizi ni'oraz Passover wanyukunuunaa baokopa patominapa-kidaniinao tuma?" ¹² Sariaapa'o nii kadapu'o tukapa-kidan u'ati udaru'o kabaun nazoo doko ia'o kapam, na'iki ipai'ora'a naa uminziiwa-kidaka aroapa-kizai nii. Ukau'an na'ii usaabaa ipai wanyukunui," Jesus kian i'ati. ¹³ Udauna'an imako'okan naa donoi iti. Ikaawan na'iti na'apa mishi ipai aimaakan sha'apan Jesus paradan kawana'ati. Uruu idi na'ia'a naa iminziiwa-kidan Passover wanyukunuunaa.

Ubaukapan naa Jesus aroopan Passover Kamoon dono
(*Matthew 26:26-30; Mark 14:22-26; 1 Corinthians 11:23-25*)

¹⁴ Aizii kamoo tipitan dauna'an, Jesus na'iki 12 utominapa-kidaniinao sakanatan naa baokopa miisa* ida'a. ¹⁵ Na'ia'a naa Jesus kian i'ati, "Tuukia'o onika'azon unao tuma wuru'u di'oraz Passover wanyukunuunaa ozowii-kao ua'ii. ¹⁶ Usha'apanum kau'an aona'o nii powa'a onikauzon unao tumazu, atii diina'iti zii'i, Tominkaru tukapa-kidan dono'o naa panaobanaitinan ipai pidannao ati, na'iki uipaian ana'a naa pasha'apatan ipai wuru'u pasha'apata'azoonii kidaz."

¹⁷ Udauna'an uzaamatan koopo kawazo'o wine idi, na'iki utoriinapa-kidanz Tominkaru ati. Udauna'an utaan, na'iki udobata-kidan naa wine wuru'u koopo zo'a'oraz ipai wunao kawana'ati'i 12 utominapa-kidaniinaouz. Na'iki ukian i'ati,

* **22:14** miisa: English ida'an, table.

“Marii ipai unao tuzan di'oraz wine. ¹⁸ Aizii õgaru, aona'o ni'i naa powa'a õtuzan wuru'u di'oraz wine, toma-kariwaiz Passover riwunnaa nii, atii diina'iti'o nii zii koshan õtuzan wine, Tominkaru tukapa-kidan dono'o naa panaobanai-tinan ipai pidannao ati.”

¹⁹ Udauna'an uzaamatan naa bread, na'iki utoriinapa-kidanuz Tominkaru ati. Udauna'an udushowan naa bread na'iki utaan naazu patominapa-kidaniinao kawana'ati kida. Na'iki ukian ï'ati, “Aizii di'i õnanaa wuru'u, õtaaniaz unao dikin ii. Marii kizi pa'i karikaonan unikan bread kaikapa'a, unyukunuitapa-kinnaa nii õgaru.”

²⁰ Paaroopan dauna'an uzaamatan koshan wuru'u koopoz, paida'o wine idi, na'iki udobata-kidan naa ïkawana'atiz. Ukian ï'ati, “Di'oraz wine koopo ida'a'oraz kainaabata'o mishi'o nii Tominkaru sha'apatan pa'ina'o pasha'apata'azooniaz unao ati[†] õizain ida'an, umishiinan nii õizain shootan ida'an unao ati.”

²¹ Jesus kian, “Mazan wuru'u pidan zaamata-kida'o ni'oraz õgaru õmin-aroopan, kaina'a uruu kaida'a'a. ²² Mazan mishi, Daonaiora Aokazi Iki'o mawakan nii kaikapa'a, na'apa Tominkaru aipan kawana'ati. Mazan kasha'ora'o nii manawun pidan baiaapan uzaamata-kidan dikin ii uruu.”

²³ Sariapa Jesus tominapa-kidaniinao paradan pa'atiaaka kida. Ìaitapa'azon na'ia'oram pidan pabi'i wuru'u zaamata-kida'o ni'oraz uruu.

Jesus kadakotinan naobanai-tinapa-karu dau'u

[†] **22:20** Tominkaru sha'apatan pa'ina'o pasha'apata'azooniaz unao ati: uruu dakota-ka'o Pa'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinnao di'ii, 'covenant' waranu'u.

24 Uruu dauna'an, Jesus tominapa-kidaniinao kashadaakapan naa pa'atiaaka kida. Usha'apanum kau'an ipai ĩdyaun ĩaipinan tuubaruo pidan nii pamin-kaudinannao ai.

25 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, "Aizii kingnao wuru'u kazowautapainaoz ipai pidannao, ipai amazada kawana'ati, ma'ozaka ĩkazowautapan wuru'u pidannaoz. Na'iki wuru'u naobanaitinpainao kidaz pidannao, tuukii ĩaipan pidannao dakotan paugaru kamarainpanu'o naobanai nii.

26 Mazan unao, aonaa una'apa'ana'a ĩnao kawan. Mishi'oraiman, na'ia'oram pidan unao bii'i, tuubaruo utaapinpan, marii utaapinan pidan waranuitapa-kidina'o kawan. Na'ia'oram pidan naobanaitinpa'o, marii utaapinan poitorui kawan.

27 Kanom kaina'a tuubaruo nii pidan? Wuru'u sakanatapa'oraz, zaudapa'oraz aimaakan sha'apata-kao pa'ati? Oo wuru'u kaudina'oraz u'ati? Mishi tuubaruo pidan wuru'u sakanatapauzoz. Mazan oġaru kian aonaa una'apan. Usha'apanum kau'an oġaru na'apa poitorui kawan oġmashaapan, oġkaudinan unao bii'i.

28 Atii di'i aonaa uwa'akan oġaru oġbaiatan pu'u kasha'ora kida'o aimaakan.

29 Mazan oġzaamatan unao kazowautapa'o nii pidannao diina'iti'i. Na'apa oġdaru zaamatan kawan oġaru kazowautapa'o nii ipai papidanannao.

30 Uaroopan nii na'iki utuzan nii oġtuma oġnaobanaitinapa-kizi ii. Na'iki usakanatan nii umanawunu'o tabai kida ida'a. Na'iki na'ia'o ni'i naa unao kazowautapan ipai daunuuda'u Israel takaan-

daunnao,[‡] wuru'u 12 udainao di'iki'oraz naa ĩribainan.”

Jesus kowaadan Peter ati, utaapa-kidan nii paaitapan paugaru

(Matthew 26:31-35; Mark 14:27-31; John 13:36-38)

³¹ Jesus kian koshan, “Simon, puabata õparadan. Satan pishaani'i naa Tominkaru unao dau'an, ukau'an utiwaa-kidapan nii unao, na'apa pidan manaruan kawan zaishi padyukuo ai. ³² Mazan õtorinapani'i naa pugaru ati Simon, punyukunuu ma'ozaka kizi, aonaa kizi pumuudan pumishidapan õgaru. Na'iki puma'ozakada'a naa pa'i ba'oran mishidainao nyukunuu, pupadantan dono õ'ida'ati.”

³³ Sariapa Peter kian u'ati, “Naobanai, õgaru, turuu õtaraa-kidinan na'iki õmawakan putuma.”

³⁴ Jesus kian u'ati, “Peter, aizii wuru wamarutan ida'a, kuruku ka'aranpan ua'ii, pumariidinan nii idikinau õdau'an. ‘Aonaa õaitapan uruu,’ pukian nii õdau'an pidannao ati.”

Jesus kakinaowan patominapa-kidaniinao

³⁵ Jesus kian 12 patominapa-kidaniinao ati, “Tawuru dono'o, õdyuudauzonuz umakon mapuraatan-daun, masaakon-daun, na'iki aonaa una'akan ba'oran udazkidi kida. Kanom ba'oran tuukia'o uaipan uruu dono?”

“Aonaa kanom,” ĩkian.

³⁶ Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, “Mazan aizii kanom kaina'a'o upuraatan, na'iki usaakon, marii

[‡] 22:30 Israel takaan-daunnao: ĩnao dau'ati'o Jewnao kii-karu kapam.

una'akanuzu. Aizii kanom aona'o mizaataaka-kinai marii nii u'ida'a, marii usellian pachaakitan patorii-kinaa nii pamarian nii. ³⁷ Usha'apanum kau'an, saada-kariwaiz Tominkaru paradan wuru'u õdaua'oraz mishiinan ni'i naa wuru'u," ukian i'ati. " 'Uzowii-kao nii na'apa pidannao sha'apaapainao kawan oia'o.' Aizi'o ni'i naa pa'an wuru'u saada-kariwaiz Tominkaru paradan, õdaua'oraz mishii-kao," Jesus kian.

³⁸ Sariapa Jesus poitorunao kian, "Wanaobanaa, putukapa di'i kaina'a dya'utam mizaataaka-kinai marii wa'ida'a."

"Turua'o nii wuru'u," Jesus kian i'ati.

Jesus toriinpa'anan

Olive Naawa iti

(Matthew 26:36-46; Mark 14:32-42)

³⁹ Jesus makon naa Olive Naawa iti patominapa-kidaniinao tuma. Ukaduz umako'anpauzon na'iti.

⁴⁰ Aizii ikaawan na'iti, Jesus kian i'ati, "Utorinapa pa'i aonaa kizi ukaakinpan unyukunuu tiwaa-kidapa-kao an."

⁴¹ Udauna'an umako'okan naa i'ai, na'apa mani umunapon pidan ka'iitan kawana'ati kabootan kuba. Na'ia'a naa Jesus kodoru'ukan na'iki utoriinpan naa. ⁴² Ukian kaikapa'a:

"Õdaru, punyukunuu na'apan an, puzikada shoman õ'ai wuru'u kaziwa'oraz aimaakan baiaapa-kida'azoo-kao õ'ati. Mazan aonaa õaipan kawana'ati mani, soo puaipan kawana'ati pa'an."

⁴³ Sariapa angel aokazi iki'o kaawan Jesus ida'ati, uma'ozakada'anan unyukunuu. ⁴⁴ Tuukii Jesus dopian panyukunuu ii, na'iki kaziwa utaapan

unyukunuu. Uruu idi tuukii utoriinpan padaru ati. Atii umashikan sabian na'apa izai kawan.

⁴⁵ Uipaian dauna'an patoriinpan, uru'u naa umakon patominapa-kidaniinao di'iti. Uikoda ãdyaun ipai ãda'awun, panyukunuu kasha'oran idi.

⁴⁶ Ukian ã'ati, “Kandii nii uda'awupan? Up-okoda, na'iki utoriinapa mishi'oraiman, aonaa kizi ukaakinpan utiwaa-kidapa-kao an,” ukian ã'ati.

Jesus zaamata-kao daua'o

(Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; John 18:3-11)

⁴⁷ Jesus kadakotinan pu'u zii patominapa-kidaniinao ati, uru'u naa pidannao wa'atin kasaba'u, kasaba'uan Judas dawu'ati. Uruu 12, Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'o. Aizii ãkaawan, sariapa Judas kissitan Jesus. ⁴⁸ Mazan Jesus kian u'ati, “Judas, pukissitan ida'an pukaakapaan Daonaiora Aokazi Iki'o?”

⁴⁹ Aizii Jesus tominapa-kidaniinao tukapan idi wuru'u aimaakan sha'apanuz na'apa, sariapa ãkian, “Wanaobanaa, turua'a naa wakaiwaan wamarian aizii?” ⁵⁰ Upu'a'a naa mazan bauda'apa pidan Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'o, so'ota'akan naa marii za'aba'i, na'iki usa'ukan Umanawunu'o Faadaa poitoru tain.

⁵¹ Mazan Jesus kian ã'ati, “Turua'a naa!” Udauna'an upishata'akan naa pidan tain na'iki kaiman usaaba'akan powaa itiz.

⁵² Udauna'an Jesus kian naa faadaanao zowaunaanao ati, na'iki kazannaatapauzonao Tominkaru Dapu zowaunaanao ati, na'iki kazowautapauzonao Jewnao ati, “Kaikapa

uwa'atin ò'ida'ati'i, una'akan marii na'iki chipirari za'aba'i kida, zaamata'ana'o kawan zowii-miki pidan? ⁵³ Ipai kamoo sha'atii òtominapa-kidan pidannao Tominkaru Dapu ii, upu'u aonaa uzaamatan ògaru na'ii. Mazan mishi aizii wuru wamarutan ida'a òkashaapa-ka'o na'iki òtaa-ka'o unao ka'u iti. Usha'apanum kau'an aizii naa Satan ma'ozakatinpan kamoon kaawan.”

Peter mariidinan dau'o

(Matthew 26:57-58, 69-75; Mark 14:53-54, 66-72; John 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Udauna'an ìzaamata'akan naa Jesus, na'iki ìna'akan naaz umanawunu'o faadaa dapu iti. Peter na'iti kapam umakon ìdawu'ati, mazan munapo uwa'akinpaanan ì'ai. ⁵⁵ Uruu idi na'ia'a naa tikazi pu'ukada-ka'o panibazoo ii. Na'iki na'ia'a naa pidannao sakanatapan awauta tikazi dazaba an. Peter na'ii kapam usakanatapan ìbii ii. ⁵⁶ Udauna'an poitoruiaba tukapankan naa uruu, tikazi maodapan pu'u. Uruu idi sariapa oawunuu-pan uawun baara iti, na'iki okian, “Di'oraz daonaiora'a, uminauda'uitapauzonii kapam Jesus.”

⁵⁷ Mazan sariapa Peter mariidinan, na'iki ukian o'ati, “Aonaa òaitapauzon uruu.”

⁵⁸ Masakauda'u uruu dauna'an, daonaiora tukapankan naa kapam Peter. “Pugaru uminauda'u kaduz kapam,” ukian.

Mazan Peter kian u'ati, “Aonaa ògaru mani.”

⁵⁹ Atii tomunu'iki zaa uruu dauna'an, ba'oran daonaiora paradan ma'ozaka Peter dau'an. “Mishi'o wuru'u Jesus minauda'u kaduz arawu'u, na'iki uruu Galilee Baara san kapam, aonaa umainaabanan,” ukian pidannao ati.

60 Mazan Peter kian koshan u'ati, “Aonaa õaitapan kanom daua'o kaiwuru'u pukadakotinanuz.” Aonaa zii Peter ipaian pakadakotinan, uru'u naa kuruku ka'aranpan. 61 Upu'a'a naa Jesus tanawatinan, na'iki sariapa uawunuupan Peter di'iti. Uruu idi sariapa Peter nyukunuua'akan uparadan, tawuru'u ukianuz, “Aizii wuru marutan ida'a pumariidinan nii idikinau õdau'an kuruku ka'aranpan ua'ii. ‘Aonaa õaitapan uruu,’ pukian nii õdau'an.” 62 Uruu idi sariapa Peter koditan pidannao bii iki, na'iki umakon paniba itinapu. Na'ia'a naa uzaadan tuukii, tuukii.

*Jesus banikiita-kao
na'iki uba'izii-kao
(Matthew 26:67-68; Mark 14:65)*

63 Aizii pidannao wuru'u watchmantapainao kidaz Jesus, ïbanikiitan naa uruu. Udauna'an ïtinautapan na'iki ïta'iautapan naa uruu. 64 Udauna'an ïshibatan na'iki ïdo'otan naa uawun baara kamicha idi, na'iki ïkian u'ati, “Aushaa, pukowaada wa'ati na'ia'oram pidan wuru'u tinika'oraz pugaru?” 65 Na'iki dikauda kida manawun ïmanamiki u'ati.

*Jesus na'aka-kao Jewnao kootowapa-kizi iti
(Matthew 26:59-66; Mark 14:55-64; John 18:19-24)*

66 Atii wakanadan. Aizii uruu chaapi'iki, chaapi'ikiiman uru'u naa kazowautapainao Jewnao, na'iki faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, ipai ïnao baokopatinan. Udauna'an ïdapada-kidan naa Jesus pakootowapa-kizi iti. 67 Na'ia'a naa ïkian u'ati,

“Aizii pukowaada'a naa wa'ati mishi'o wuru'u pugaru Christ?”§

Mazan Jesus kian ï'ati, “Ōkowaadan an u'ati, aona'o nii umishidan õparadan. ⁶⁸ Na'iki õpishaan an unao, aona'o nii udako'atin õparadan. ⁶⁹ Mazan kadimana'o ni'i naa pa'an Daonaiora Aokazi Iki'o sakanatan Tominkaru ma'ozaka'o diwa'ora antanapu.”

⁷⁰ Uruu idi ipai ïnao kian u'ati, “Ukau'an mishi'o wuru'u pugaru Tominkaru Dani?”

“Una'apan sha'atii kaiwuru'u upishaanuz õgaru na'apa,” ukian ï'ati.

⁷¹ Udako'atin idi ïparadan na'apa, sariapa ïkian, “Kandii nii waaipan zii dikauda'o aimaakan kowaada-kao udau'u, waabatan pu'u kaimanaiman udako iki na'apam ukian padau'an.”

23

Pilate pishaan daua'o Jesus

(Matthew 27:1-2, 11-14; Mark 15:1-5; John 18:28-38)

¹ Uruu idi ipai pidannao, wuru'u abatapainao kidaz na'ii kadishia'akan. Udauna'an ïna'akan naa Jesus Pilate di'iti. Atii ïkaawa-kidan na'itizu.

² Na'ia'a naa ïkaakapaan Jesus Pilate ati. “Aushaa puabata wakuwaa di'oraz pidan dau'ana'a, waabatan ukakinaopan pidannao pana'iti karikaonan. Na'iki aonaa uaipan ïkawinipinaatan tax Rome ia'o naobanai ati. Na'iki tuukii udakotinpan

§ **22:67** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Christ nii. Na'iki udakotinpan king nii Jewnao ati," ĩkian Pilate ati.

³ Udauna'an Pilate pishaan naa Jesus, "Mishi pugaru wuru'u king ni'oraz Jewnao ati?"

"Una'apan sha'atii kaiwuru'u puna'apanuz," Jesus kian u'ati.

⁴ Udauna'an Pilate kian naa faadaanao zowau-naanao ati, na'iki ipai kasaba'ukinpainao pidannao ati, "Aonaa kanom õikodan dikauda'o nii aimaakan usha'apatan. Uruu idi aonaa kanom dikin ii usha'apata-kaos."

⁵ Mazan ma'ozaka pidannao dako'atin uparadan, na'iki ĩkian u'ati, "Aizii ipai'i naa ukakinaowan pidannaos, wuru'u kawiiizitinpainao kidaz wawiiizi Judea Baara an. Uruu idi tuukia'a naa pidannaos kashadaakapan, na'iki aona'a naa powa'a ĩmishidan oo ĩsha'apatina'azon wuru kawana'ati'o Rome iki'o naobanai kakinaori kidaz. Galilee Baara iki'o wuru'u usakadanuz pakakinaopan pidannaos, atii di'i, aizii kaawa'a naa uruu da'ati'i," ĩkian Pilate ati.

Herod pishaan daua'o Jesus

⁶ Pilate abatan idi ĩna'apan, sariapa ukian ĩ'ati, "Kanom san uruu, Galilee Baara san?"

⁷ Aizii uaitapan idi Jesus wa'atin Herod kazowautapanii wiizai di'iki, sariapa uduyudan una'aka-kaos Herod di'iti. Usha'apanum kau'an uruu dono, na'ia'o Herod Jerusalem ii. Uruu dauna'an ĩna'akan naa Jesus Herod di'iti.

⁸ Tuukii Herod konaukii-kidan patukapan Jesus, usha'apanum kau'an kotua'iki'ora'a naa uabatautan Jesus dau'an. Na'iki tuukia'o utukapa'azon aimaakan wuru'u pabi'inaaka

kida'oraz Jesus sha'apaapauzon. ⁹ Uruu idi, iriba sodi kida upishaan Jesus, mazan aonaa bauda'apa udako'atin uparadan. ¹⁰ Mazan upu'a'a naa faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u maonapadinan Herod dazaba ati, na'iki ikowaada iriba dikauda kida'o aimaakan u'ati, Jesus dau'an. ¹¹ Udauna'an Herod na'iki baokopa pasoldyaanna tuma, imakinaotan na'iki ibanikiitan naa Jesus kakiba'azonnaa kida'o ida'an. Udauna'an ikaiwada-kidan naa u'ati naobanainao kamichan kaduz. Uruu dauna'an Herod dyuudan naa koshan uruu powaa iti Pilate di'iti. ¹² Uruu kamoo dono Herod na'iki Pilate kaimanaakan. Uruu ua'ii aonaa ikaimanaakauzon.

Pidannao aipan Jesus zowii-kao

(Matthew 27:15-26; Mark 15:6-15; John 18:39–19:16)

¹³ Udauna'an Pilate dapadan naa faadaanao zowaunaanao, na'iki naobanai-tinpainao kida pidannao, na'iki ba'oran pidannao kida. ¹⁴ Aizii ibaokopatinan dauna'an, uru'u naa ukian i'ati, "Unao zaamatanii, na'iki ukaawa-kidanii wuru'u di'oraz daonaiora'a. Na'iki ipai unao ukowaadan o'ati, ukakinaopan pidannao pana'iti. Na'iki ipai'i naa amazada kawana'ati pidannao to'oran naobanai Rome iki'o ati. Aizii di'i utukapa na'apam okootowapa-kidanuz, unao abatapan pu'u. Mazan aonaa oikodan dikauda'o nii aimaakan usha'apatan, unao kowaadan kawan o'ati. ¹⁵ Aizii Herod na'apa kapam, aonaa kanom uikodan dikauda'o nii usha'apatan. Uruu idi'o wuru'u udyuudanuz uruu powaa ati da'ati'i. Aonaa kanom dikauda'o nii wuru daonaiora

sha'apatanu'u. Ukau'an aonaa kanom dikin ii uzowii-ka. ¹⁶ Uruu idi ōba'izii-kidan nii karikaonan uruu, udauna'an marina'a naa umuuda-ka." ¹⁷ [Passover Kamoon dono, karikaonan da'i Pilate kodita-kidauzon i'ati bauda'apa pidan, taraa-kizai iki.]*

¹⁸ Mazan pidannao kadakoinan u'ati aonaa masakauda'u mani. "Marii uzowii-ka, pukodita-kida pa'an Barabbas wa'ati," i'kiainan u'ati. ¹⁹ Aizii Barabbas, wuru'u utaratapa-ka, uzauda-ka idi'o utoman to'orataaka-karu pidannao ati, i'to'ora-kinan nii Rome iki'o naobanainao ati, wuru'u Jerusalem iainao kidaz. Uruu dono bauda'apa pidan zowii-ka. Uruu idi Barabbas zauda-ka udikin ii.

²⁰ Tuukii padamata Pilate tiwaan pakodita-kidan Jesus, uruu idi na'apa koshan ukian i'ati kiwiini'o kawan. ²¹ Mazan ma'ozaka ikadakoinan u'ati. "Marii utauka-ka cross di'iti! Marii utauka-ka cross di'iti!" i'kiainan u'ati.

²² Upu'u Pilate tiwaan paparadan i'ati. Uruu idikinautan naa uparadan na'apa i'ati. "Kanom mooko dikauda'o nii usha'apata? Aonaa kanom ōikodan dikauda'o nii usha'apatan. Ukau'an aonaa kanom dikin ii uzowii-ka. Uruu idi ōba'izii-kidan nii karikaonan uruu na'iki udauna'an marina'a naa umuuda-ka," ukian pidannao ati.

²³ Mazan powa'a zii ikadakoinan u'ati diiwa'o ida'an. "Marii utauka-ka cross di'iti," i'kiainan u'ati. Ikadakoinan u'ati, atii i'dikintan uruu. ²⁴ Uruu idi na'apa'a naa Pilate dyuudan Jesus sha'apata-ka, pidannao aipan kawana'ati. ²⁵ Na'iki

* **23:17** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadin-panu'u.

ukodita-kidan naa ñ'ati pidan wuru'u zauda-kariwaiz umizaataakapa-kidan pidannao, na'iki uzowian pidan. Udauna'an utaa'akan naa Jesus pidannao ka'u iti, marii kizi'i naa ñsha'apatan uruu Jewnao aipan kawana'ati.

Jesus tauka-kao cross di'iti

(Matthew 27:32-44; Mark 15:21-32; John 19:17-27)

²⁶ Udauna'an soldyaanao na'aka'akan naa Jesus. Aizii ñmakopa-kizi an ñikodan pidan kaawa'aka'o zii Jerusalem ati. Simon kia'o u'uu, Cyrene san wuru'u pidanaz. Sariapa soldyaanao zaamatan Simon na'iki ñdyuudan naa uwaodatan Jesus dawu'ati wuru'u cross ni'oraz atamun tu'uz. ²⁷ Na'iki iriba, iriba pidannao makon tazatappan Jesus dawu'ati. Aizii zunnao na'ii kapam ñbii ii, tuukii ñmuraan Jesus. ²⁸ Mazan Jesus kian ñ'ati, “Zunnao, Jerusalem sanaabanao, aonaa uzaada'ana'a ñdau'an. Mishi'oraiman uzaada pa'an unao dau'an, na'iki udainao dau'an. ²⁹ Usha'apanum kau'an kaina'a'o nii kamoo kaawan, uruu dono pidannao kian nii. ‘Konaukia'o nii pa'an zunnao aona'oraz na'apainim ñkaudaniizon, aona'oraz ñbiida-kidauzon koraidaonaa.’ ³⁰ Uruu dono tuukia'o nii pidannao aipan midukuonao dikitan paugaru, na'iki tuukia'o nii ñaipan naawazi dizan paugaru. ³¹ Aizii di'i wuru'u utukapaniaz dikauda'o aimaakan sha'apata-kao ñ'ati kaikapa'a, aonaa kanom dikin ia'o mani, aitanii mana'o nii manawun dikauda'o aimaakan baiapa-kida-kao Jerusalem sannao ati, ñsha'apaapan dikin ii oii kida'o aimaakan.”

³² Kaina'a kapam soldyaanao na'akan dya'utam daonaioranao zowii-karu nii, ñao zaamata-kaao ñsha'apatan idi dikauda kida'o aimaakan.

³³ Udauna'an ñkaawan naa wuru di'iti'i amazada dakotapa-kariwaiz Pidan-Zowau-Niwa'uz-naawa kii. Na'ia'a naa ñtaukan Jesus cross di'iti. Na'iki dya'utam daonaioranao tauka-kaao udazaba'a. Bauda'apa udiwa'ora antanapu, ba'oran uwashabaron antanapu.

³⁴ Pataukinapa kizi iki Jesus kian padaru ati, “Õdaru, pumainaabata wuru'u dikauda'o aimaakan ñsha'apataniaz õ'ati kaikapa'a, usha'apanum kau'an aonaa ñaitapan kanom ni'o wuru'u pasha'apaapanuz aimaakan kaikapa'a.” Udauna'an soldyaanao makinaotinan naa, patukapa-kinaa nii na'ia'oram nii pidan zaamata Jesus kamichan pa'idiwau nii.

³⁵ Uruu dono iriba pidanna awunuutapan Jesus tauka-kaao. Aizii Jewnao naobanaanao, tuukii pa'an ñbanikiitan uruu. Kaikapa'a wuru'u ñkianuz. “Uruu kazannaapa'o ba'oran pidanna. Aizii watukapa kizi'i naa mooko, umishiin an uruu Christ, Tominkaru zaamataniaz, na'iki udyuudaniaz kazannaata'o nii papidananna, marii aizii ukazannaatinan paaipan ati,” ñkian udau'an.

³⁶ Aizii soldyaanao na'apa kapam ñbanikiitan uruu. Udauna'an ñtaan naa uriwun nii mawinipina'o wine idi. ³⁷ Na'iki ñkian u'ati, “Umishiin an mishi pugaru wuru'u king ni'oraz Jewnao ati, pukazannaatinan nii puaipan ati.” ³⁸ Aizii atamun ida'a, uzowau paawa'a ñtaukan pasaadanii. Kaikapa'a wuru'u ñsaadaniaz: “Dii wuru'u King, Jewnao ati.”

³⁹ Aizii bauda'apa wuru'u tauka-kariwainauz

Jesus dazaba'a, uparadan dikauda'o ida'an Jesus ati. “Umishiin an pugaru Christ,[†] pukazannaatina'a naa aizii puaipan ati, na'iki pukazannaata waunao kapam,” ukian.

⁴⁰ Mazan sariapa uiriban to'orauanuzu. Na'iki ukian u'ati, “Aonaa mooko pukichana'ikin puparadan Tominkaru dau'an kaikapa'a? Aonaa mooko pudi'itapan na'apam pupataka'utakao na'iki pumawakan nii na'apa uruu kawan.

⁴¹ Mazan aonaa kanom dikin ia'o mani upataka'uta-kao, aonaa kanom oia'o nii usha'apatan. Mazan waunao, wapataka'uta-kaoaz kaikapa'a, washa'apatan idi'o oia'o.” ⁴² Udauna'an ukian Jesus ati, “Jesus, punyukunuupa pa'i õgaru punaobanita-kao ana'a naa.”

⁴³ Jesus kian u'ati, “Õkowaadan nii pu'ati mishi'o: aizii na'ia'o nii kapam pugaru õtuma konaukikizai aokazi ii.”

Jesus mawakan daua'o

(Matthew 27:45-56; Mark 15:33-41; John 19:28-30)

⁴⁴ Aizii sakitapa kamoo, ipai amazada maruta'akan uruu wiizai di'ii, atii daawadata kamoo. Uruu dauna'an zii koshan amazada kanadan. ⁴⁵ Aizii Tominkaru Dapu nazo ii masha'apakiaka kamicha mada wuru'u awautapa'oraz unazoo kida,[‡] kuzuuta'akan

[†] **23:39** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. [‡] **23:45** kamicha mada wuru'u awautapa'oraz unazoo kida: Putukapa kaarita tokon ii 'Tominkaru Dapu' dau'an, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a.

pazikon an, doko iki atii uwaranu iti. ⁴⁶ Upu'a'a naa Jesus kadako'okan naa diiwa'o ida'an. "Õdaru, puka'u iti õtaan õdorona," ukian. Mazan umawaka'akan naa.

⁴⁷ Na'ia'o soldyaanao zowaunaa awunuutapan, uruu idi ipai uabatan, na'iki utukapan na'apam aimaakan sha'apan. Uruu idi tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru na'iki ukian, "Mishi'o mishi kaimana'o pidan arawu'u," ukian. ⁴⁸ Na'iki ipai pidannao wuru'u awunuutapainao kidaz na'ii, ipai kapam ïtukapan wuru'u aimaakan kida sha'apanuz. Tuukii ïdi'itinpan na'iki ïkasha'oran aimaakan sha'apata-kao idi na'apa. Udauna'an ïkiwan naa. ⁴⁹ Aizii pidannao wuru'u aitapainao kidaz Jesus, na'iki wuru'u tominpauzonao kidaz u'idi'iki, na'ii kapam ïawunuutapan. Na'iki zun-nao wuru'u wa'atiinaouz utuma Galilee Baara iki, na'ii kapam baokopa ïtuma, munapo ïkadishitapan na'iki ïawunuutapan.

Na'apam Jesus dida-kao

(Matthew 27:57-61; Mark 15:42-47; John 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Uruu dono na'ia'o pidan, Joseph kia'o u'uu. Arimathea iki'o, Judea Baara ia'oraz wiizai. Kaimana'o pidan uruu, na'iki sha'apata'o ipai aimaakan Tominkaru aipan kawana'ati. Na'iki tuukia'o uzaudapan Tominkaru naobanai-tinan kmoon kaawan. Padamata Jewnao, kazowautapaniinao pidannao tuma'o uzaamatimpan, mazan upu'u aonaa unyukunuu na'apan ïparadan kawana'ati, na'iki aonaa unyukunuu na'apan wuru dau'ana'a ïsha'apatanuz Jesus kaikapa'a. ⁵² Sariapa umakon

upishaa'anan Pilate Jesus nanaa dau'an. Na'apa Pilate nyukunuu. ⁵³ Uruu idi umakon naa Jesus tauka-kizinao iti, na'iki na'a'a naa utokakidan unanaa. Na'iki upapidan naazu baraka'o kamicha mada idi. Kaina'a ukichadanii kuba, mawakainao uun nii, na'iki aona'o zii kapam ukaiwauzo-ka. Na'iti'i naa una'akan Jesus nanaa na'iki na'ia'a naa umuudanuz. ⁵⁴ Friday wachuupunin wuru'u udida-ka, Jewnao sookapauzon kamoon maonapatan pu'a'a naa. §

⁵⁵ Aizii zunnao wa'atiinaouz Jesus tuma Galilee Baara iki, na'iti imakon baaranai iti. Uruu idi itukapa na'iam naa unanaa muuda-ka. ⁵⁶ Uruu dauna'an iikiwan naa pamashaadinapa kizi iti, itoma'anan naa kaduunuribai pakaduunuu-kinaii nii Jesus nanaa. Ba'oran kamoo uruu Sookapakaruru Kamoon wuru'u, uruu idi aonaa kanom isha'apatan uruu kamoo dono, Moses kakinaorian kawana'ati.

24

*Jesus kadishitan daua'o pamawaka-kizi iki
(Matthew 28:1-10; Mark 16:1-8; John 20:1-10)*

¹ Aizii chaapi'ikiiman Sunday dono, zunnao makon baaranai iti. Ina'akan kaduunuribai, itomanii pakaduunuu-kinaii nii Jesus nanaa. ² Aizii iikaawan baaranai paniinomizinaa di'iti, aona'a naa utaratinpan, zikada'aka-kaoa'a naa udaru'o

§ **23:54** Jewnao aitaazon pakamoon sakadinan, kamoo tipitan di'iki, na'iki uipain nii ba'oran kamoo tipitan di'iti.

kuba, baaranai taratapa-kinaoaz. ³ Uruu idi sari-apa zunnao morota'akan baaranai paniinomizinaa shaawata. Mazan aona'aka'a naa Naobanai Jesus nanaa nii. ⁴ Tuukii ïdi'itinpan, uruu idi ïkadishitapan naa na'ii, aonaa ïaitapan na'apam pasha'apatinan. Upu'a'a naa ïtukapan dya'utam daonaioranao, wizi'i kida'o ïkamichan kadishitapan na'a padazaba'a.

⁵ Tuukii ïtarian, upu'u mazan ïmapotinan ï'ati patarian bii'i. Na'iki daonaioranao kian ï'ati, “Kandii nii udorotan kakupa'o pidan mawakainao pidannao bii an? ⁶ Aona'a naa uruu nii da'a'a, kadishita'aka'a naazu. Kaikapa sha'atii tawuru'u ukiauzonuz unao ati, tawuru'u Galilee Baara ia'oraz zii. ⁷ 'Daonaiora Aokazi Iki'o zaamata-kao nii, udauna'an utaa-kao nii oiainao pidannao ka'u iti, udauna'an utauka-kao nii cross di'iti, atii umawakan. Mazan idikinauda'u kamoo dauna'an ukadishitan nii pamawaka-kizi iki,' kii sha'atii tawuru'u ukiauzonuz,” ïkian ï'ati.

⁸ Sariapa mishi zunnao nyukunuua'akan Jesus paradan. ⁹ Udauna'an ïkiwa'akan naa atii ïkaawan ¹¹ Jesus tominapa-kidaniinao di'iti. Ipai daunuuda'u ïkowaadan ï'ati na'iki ba'orainao ati na'apa patukapan kawana'ati aimaakan sha'apan. ¹⁰ Kaikapauda'u'o wuru'u zunnaouz, Mary Magdala sanaaba, Joanna, Mary, James daroz, na'iki kaina'a ba'oran zunnao ïtuma. Ipai baokopa ïnao wuru'u kakuwaapainaoz Jesus tominapa-kidaniinao ati. ¹¹ Mazan aonaa ïmishidan zunnao paradan, usha'apanum kau'an ïabatanuz mariidin-karu kawan karikaonan. ¹² Mazan Peter sariapa

pa'an udima'akan baaranai iti. Ukaawan na'iti sariapa uawunuupan baaranai paniinomizinaa shaawata, mazan utukapa soo kamicha mada karikaonan, wuru'u Jesus nanaa shibata-kinaoaz. Udauna'an ukiwan naa, tuukii udi'itinpan patukapan idi aimaakan na'apa.

Jesus chi'ikapan patominapa-kidaniinao daawata
(Mark 16:12-13)

¹³ Uruu kamoo dono dya'utam daonaioranao tominpauzonao Jesus di'iki makopaanan wiizai Emmaus iti. Munapo za'o wuru'u wiizaiz Jerusalem iki. ¹⁴ Aizii wuru'u daonaioranaouz ikadakotinaanan pamakopa-kizi an, ipai wuru dau'a'a aimaakan sha'apata-kariwaiz na'iki kowaada-kariwai kidaz Jesus dau'an. ¹⁵ Aizii ikadakotinaanan pu'u, masha'apakiaka Jesus kaawa'akan na'iki uchi'ikapaanan naa idaawata. ¹⁶ Itukapa padamata Jesus, mazan aonaa itaitapan uruun. Usha'apanum kau'an dizapa-kariwai itaitapan ai uruu. ¹⁷ Sariapa upishaan idyaun. Ukian, "Kanom daua'o kaiwuru'u ukadakotinaananz umakopan pu'u?"

Sariapa imashaada'akan, na'iki utukapa itawun baara kasha'ora pa'idiwaru. ¹⁸ Bauda'apa dako'atin uparadan, Cleopas kia'o u'uu, ukian u'ati, "Soo bauda'apa pugaru Jerusalem ida'a maaitapa-ka'o wuru dau'ana'a aimaakan sha'apata-kariwai kidaz diiki'i'i?"

¹⁹ "Na'apa'oram wuru'u aimaakan kida sha'apata-kariwaiz?" ukian it'ati.

"Tawuru'u kasha'ora kida'oraz aimaakan sha'apata-kao Jesus ati, Nazareth sanaz.

Tominkaru prophetin uruu. Mishi Tominkaru tukapa-kidan uruu kaimana'o, na'iki umanawunu'o pidan, ipai wuru ida'ana'a usha'apatanii kidaz aimaakan na'iki ukakuwaatinan ida'an ma'ozaka. Ipai pidannao na'apa kapam itukapan uruu, kaimana'o, na'iki umanawunu'o mishi pidan. ²⁰ Wafaadaannao zowaunaanao, na'iki kazowautapainao Jewnao wuru'u zaamata-kida'oraz uruu. Udauna'an itaan naa uruu Rome iki'o naobanai ka'u iti, izowii-kidan naaz cross paawa'a. ²¹ Wa'itiiman shaa uru'o nii wuru'u kazannaata'oraz Israelitenao patarubanao ai. Aizii di'i uikoda'aka'a naa idikinauda'u kamoo umawakan dauna'an. ²² Na'iki powa'a zii kaina'a aimaakan di'itinapa-kidan waunao tuukii. Aizii chaapi'iki, waunao bii ikiinao zunnao makonkan ubaaranaa ii. ²³ Aona'a naa ikodan unanaa na'ii. Mazan ikaawan powaa ati ikowaadan wa'ati, patukapan dya'utam angelnao. Na'iki angelnao kowaadan i'ati kadishita'aka'a naa Jesus powaa iti. ²⁴ Zunnao kaawan dauna'an, sariapa waunao bii iki'o daonaioranao makon kapam baaranai iti. Na'iki ipai itukapan aimaakan na'apa zunnao kowaadan kawan. Mazan aonaa ikodan Jesus na'ii.”

²⁵ Udauna'an Jesus dako'atin iparadan na'iki ukian i'ati, “Maam, na'apa dii manawun umaaitapakan aimaakan, na'iki kasha'apannaa umishidan tawuru'u kotua'o Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz? ²⁶ Aonaa mooko uaitapan wuru'u Christ, Tominkaru dyuudaniaz kazannaata'o nii papidanannao, baiaapan nii ipai wuru'u na'apa kida'oraz

aimaakan? Uruu dauna'an umakon nii aokazi iti, na'iki karikaonanu'o ni'i naa ukonaukiitin-kidakaon na'ii," ukian i'ati. ²⁷ Udauna'an ukowaadan na'iki unyukunuu-kidan i'ati ipai na'apa'oram manawun tawuru'u Moses na'iki prophetnao saadanii kidaz padau'an, Tominkaru Paradan ida'a'oraz.

²⁸ Ukadakotinaanan i'ati, atii na'apa i'imaonapatan wuru di'iti'i pamakopa-kiziz wiizai. Mazan i'tupakan Jesus sariapa pa'an udobatan. ²⁹ Uruu idi tuukii i'mashaatan uruu. "Puna'a'a naa zii shoman puda'awu aka watuma, wachuupun naa pa'i wuru'u, na'iki taa'azo'o naa wamarutan," i'kian u'ati. Uruu idi umakon i'tuma. ³⁰ Aizii kabaunu'ia'a naa, uruu i'aroopa'azon naa. Uruu idi Jesus sakanatan i'tuma. Na'iki sariapa uzaamatan bread, udauna'an utoriinapa-kidan naaz. Uruu dauna'an udushowan naa bread i'kawana'ati. ³¹ Uruu ida'a zii i'awun da'ata-kao i'aitapa-kinan nii Jesus. I'awunuupan u'idi'iti sariapa i'aitapa'akan uruu. Mazan upu'a'a naa umainaabatina'akan i'awun za'a. ³² Sariapa i'kian pa'atiaaka kida, "Ei, uruu idi'o tawuru'u kaimanaiman uparadan pishatan wanyukunuu, ukadakotinaananz wa'ati dunapota. Na'iki unyukunuu-kidanuzu wa'ati ipai daunuuda'u na'apam saadauzo-kariwaiz Tominkaru paradan kian."

³³ Udauna'an i'minziiwa'akan naa, na'iki i'padanta'akan naa koshan Jerusalem iti. Aizii i'kaawan na'iti i'ikoda wuru'u 11 Jesus tominapa-kidaniinao, kasaba'ukinpan baokopa, ba'orainao kida tuma. ³⁴ Na'iki i'abatan i'kadakotinan. "Mishi'o wuru'u wanaobanaa kadishitan, na'iki ukakudanuz naa powaa iti. Simon Peter

tukapa'aka'a naa kapam uruu,” ĩkian.

³⁵ Udauna'an ĩnao kowaadan naa kapam ipai daunuuda'u na'apam Jesus chi'ikapaanan patuma dunapota. ĩkowaadan ĩ'ati aonaa ĩaitapanuz, atii udushowan ida'an zii bread ĩ'ati, ĩaitapan uruu.

*Jesus aidinan
patominapa-kidaniinao ati*

(Matthew 28:16-20; Mark 16:14-18; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

³⁶ Aizii wuru'u dya'utamainaouz daonaioranao kakuwaapatinan pu'u zii pairibannao ati, upu'a'a naa Jesus kaawa'akan ĩ'ida'ati masha'apakiaka. Na'iki ukian ĩ'ati, “Marii kaiman-karu mashaapan unao tuma.” ³⁷ Mazan tuukii ĩtarian, ĩ'itiiman shaa udoronaa nii karikaonan wuru'u patukapaniaz. ³⁸ Mazan Jesus kian ĩ'ati, “Kandii nii utarian? Na'iki kandii nii aonaa umishidan utukapan õgaru? ³⁹ Aushaa utukapa mooko õka'u di'i, utukapa õkidiba, mishi õgaru wuru'u. Uwa'ati da'ati'i upishata kizi õgaru, upishata õmada, utukapa kizi mishi õgaru wuru'u. Aizii doronai aonaa udunaa nii oo uniwa'uz nii, wuru kawanu'u upishatanuz õgaru,” ukian ĩ'ati. ⁴⁰ Uruu idi utukapa-kidan naa ĩ'ati paka'u na'iki pakidiba.

⁴¹ Tuukii ĩkonaukian na'iki tuukii ĩdi'itinpan, aonaa ĩmishidan wuru'u patukapanuz Jesus. Uruu idi ukian ĩ'ati, “Kaina'a aimaakan da'a'a nika-karu nii?” ⁴² Sariapa ĩtaan u'ati kopau waraka-kariwai'i naa. ⁴³ Uruu idi uzaamatanuz na'iki uarootan naa ĩawun za'a.

⁴⁴ Udauna'an Jesus kian naa ĩ'ati, “Aizii di'i wuru'u utukapaniaz ipai aimaakan kida sha'apan

kaikapa'a. Uru'u naa tawuru'u òkowaadauzoniaz unao ati, wachi'ikapauzon dono'oraz baokopa. Kaikapa sha'atii tawuru'u òkiauzonuz unao ati. 'Ipaì wuru'u Moses saadanii kidaz òdau'an, na'iki wuru'u Tominkaru prophetinnao saadanii kidaz, na'iki wuru'u saada-kariwai kidaz òdau'an Psalms ida'a, ipai'o nii zii uruu kida mishii-kao,' kii sha'atii tawuru'u òkiauzonuz u'ati," Jesus kian ì'ati. ⁴⁵ Na'iki utaan naa ìaitapa-kinaa nii na'apa'oram manawun wuru'u saada-kariwaiz Tominkaru paradan ida'a. ⁴⁶ Udauna'an ukian naa ì'ati, "Kaikapa sha'atii tawuru'u Tominkaru paradan saada-kariwai kida kianuz. 'Zowii-karu nii wuru'u Tominkaru dyuudaniaz kazaanaata'o nii papidanannaò, mazaan idikinauda'u kamoo umawakan dauna'an ukakudan nii powaa iti, na'iki ukadishita-kida-kao nii pabaaranaa iki. ⁴⁷ Marii pa'i kuwai kowaadapa-kao u'uu ida'an ipai pidannaò ati, ipai imi'i baara an, marii ukowaada-kao Jerusalem sannaò ati kiwiin. Kaikapa'o wuru'u kuwaiz: pidan tanawatinnan an pa'òian ai, Tominkaru mainaabatan nii ì'òian.' ⁴⁸ Ukau'an òdyuudan ukakuwaapan ipai wuru dau'a'a utukapanii kidaz sha'apan ò'ati. ⁴⁹ Na'iki òdyuudan nii unao ida'ati tawuru'u òdaru kowaadauzoniaz pataa'azon unao ati. Mazaan una'a'a naa zii pa'i uzaudapa da'a'a Jerusalem ida'a, atii òdyuudan aokazi iki wuru'u òdaru dyuuda'azooniaz unyukunuu ma'ozaka-kinaa nii."

*Jesus na'aka-kao aokazi iti
(Mark 16:19-20; Acts 1:9-11)*

⁵⁰ Udauna'an Jesus na'akan naa ãdyaun Jerusalem iki atii Bethany iti. Na'ia'a naa usawadan paka'u ãidi'iti, na'iki utoriinpan Tominkaru ati, marii kizi utaan kaimana'o mashaapa-karu ãnyukunuu iti. ⁵¹ Utoriinapa-kidan pu'u ãdyaun, uru'u naa usawatina'akan, na'iki una'aka'aka-kaoa'a naa aokazi iti. ⁵² Sariapa ãkodoru'ukan u'ati, ãawun doko iti. Uruu idi tuukii ãkonaukian, udauna'an ãkiwa'akan naa konaukii Jerusalem iti. ⁵³ Aizii Jerusalem ia'a naa, ipai kamoo ãmako'anpan Tominkaru Dapu iti, ãtoriinpan na'iki ãkonaukii-kidan Tominkaru.

**Kaimana'o Tominkaru Paradan
New Testament in Wapishana (GY:wap:Wapishana)**

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Wapishana

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Wapishana

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files
dated 29 Jan 2022
198b856d-ac64-5e95-afee-2b1cb3b356c1